

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Mgr. Tereza Bocková

**KRIMINOLOGICKÉ A TRESTNĚPRÁVNÍ ASPEKTY DOMÁCÍHO
NÁSILÍ**

Criminological and criminal aspects of domestic violence

Rigorózní práce

Vedoucí rigorózní práce: doc. JUDr. Bc. Tomáš Gřivna, Ph.D.

Katedra: Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): červen 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Zároveň prohlašuji, že předkládaná rigorózní práce splňuje minimální předepsaný počet znaků vlastního textu včetně poznámek pod čarou.

V Písku dne 23. června 2017

Mgr. Tereza Bocková

Chtěla bych tímto poděkovat vedoucímu rigorózní práce, doc. JUDr. Bc. Tomáši Gřivnovi, Ph.D., za odborné vedení práce a za poskytnuté rady.

Obsah

Úvod	6
1 Pojmové vymezení.....	9
1.1 Domácí násilí	9
1.2 Znaký domáciho násilí	12
1.3 Formy domáciho násilí.....	14
1.4 Fáze domáciho násilí.....	16
1.5 Příčiny domáciho násilí.....	19
1.6 Násilná a ohrožená osoba.....	21
1.7 Intervenční centra.....	22
1.8 Interdisciplinární spolupráce	22
2 Kriminologické aspekty domáciho násilí.....	24
2.1 Pachatel domáciho násilí.....	24
2.1.1 Muži versus ženy v rolích pachatelů	27
2.2 Oběť domáciho násilí	29
2.2.1 Typologie obětí	32
2.2.2 Ženy jako oběti domáciho násilí	35
2.2.3 Muži jako oběti domáciho násilí	37
2.2.4 Děti jako oběti domáciho násilí.....	40
2.2.5 Senioři jako oběti domáciho násilí	43
2.3 Nežádoucí následky domáciho násilí	45
2.3.1 Syndrom týrané osoby.....	46
2.3.2 Stockholmský syndrom.....	49
2.3.3 Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte – CAN	50
3 Právní úprava v České republice	52

3.1 Zákon na ochranu před domácím násilím	53
3.2 Policie ČR jako jeden z pilířů zákona na ochranu před domácím násilím.....	55
3.3 Intervenční centra jakožto druhý pilíř zákona na ochranu před domácím násilím	60
3.4 Justice jako třetí pilíř zákona na ochranu před domácím násilím	62
4 Trestněprávní aspekty domácího násilí	76
4.1 Analýza vybraných skutkových podstat trestných činů dotýkajících se problematiky domácího násilí	78
4.1.1 Týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TrZ).....	79
4.1.2 Týrání svěřené osoby (§ 198 TrZ)	86
4.2 Úloha orgánů činných v trestním řízení	90
4.3 Postavení poškozeného v trestním řízení, odlišení od pojmu oběť trestného činu	95
4.4 Práva obětí podle ZOTČ	101
4.5 Předběžná opatření dle TrŘ.....	109
5 Právní úprava domácího násilí v Rakousku.....	118
Závěr	126
Seznam použitých zkratk	
Seznam použité literatury a pramenů	
Seznam příloh	
Název rigorózní práce	
Abstrakt	
Abstract	
Klíčová slova	
Keywords	

Úvod

Žijeme v moderní a civilizované společnosti, která je založena na respektování základních lidských práv a svobod, ochraně života a zdraví, úctě k ostatním osobám a lidské důstojnosti. Jsme si rovni v přístupu k těmto hodnotám bez ohledu na náš věk, pohlaví, rasu, náboženské vyznání, zemi původu, společenské postavení či povolání. Přes shora uvedené se po celém světě ve větší či menší míře udržuje nežádoucí společenský jev – domácí násilí, které lze považovat za jednu z nejrozšířenějších a nejskrytějších forem násilí v naší společnosti.

Rigorózní práci na téma „Trestněprávní a kriminologické aspekty domácího násilí“ jsem si zvolila nejen proto, že mě daná problematika zajímá, nýbrž i pro aktuálnost daného tématu. Ačkoli je domácí násilí jevem vyskytujícím se ve společnosti již od nepaměti, teprve v posledních několika letech můžeme pozorovat rostoucí zájem o tuto problematiku a též legislativní pokroky, a to nejen v zahraničí, ale i na poli českého zákonodárství. I když tedy na legislativní úrovni probíhá a proběhla řada významných změn, které přispívají k účelnému řešení tohoto fenoménu, jsem přesvědčena, že stále je zapotřebí věnovat danému tématu pozornost a soustředit se jak na neustálé zlepšování našeho právního systému, který by ohroženým osobám poskytoval dostatečnou ochranu, tak na osvětu veřejnosti, neboť bez jejího vnímání domácího násilí jako skutečného a nikoli pouze soukromého problému, je šance na jeho potlačení velmi nízká. Zastávám totiž názor, že právě dostatečná informovanost společnosti o tom, co ve skutečnosti domácí násilí je a jak mu lze předejít, případně kde je možné vyhledat potřebnou pomoc, je základním prvkem úspěšného boje proti rozmáhajícím se tendencím násilí tohoto typu.

Zvolené téma u mne budí zájem též z důvodu, že je velmi citlivé, neboť se dotýká nanejvýš soukromých a intimních oblastí lidského života, a sice partnerských a rodinných vztahů. Domácí násilí je specifické zejména tím, že se odehrává mezi nejbližšími, v soukromí, tj. takzvaně „za zavřenými dveřmi“. Nebezpečí tkví právě v úzké vazbě mezi obětí a pachatelem, neboť násilí odehrávající se v rodině je o to více závažné a pro oběti stresující, když jim bolest a utrpení způsobuje osoba blízká, od níž by to nečekaly. Materiální a psychická závislost oběti na partnerovi včetně obav o svůj život a zdraví, případně o život a zdraví dětí, znesnadňují odchod od násilného partnera.

Proto je nezbytné nabídnout obětem pomocnou ruku a podpořit je v řešení jejich náročné situace.

Je nutné si uvědomit, že obětí domácího násilí se může stát každý z nás. Veřejnost se bohužel stále ještě mnohdy mylně domnívá, že obětí tohoto trestného činu se stávají pouze zakřiknuté, submisivní ženy bez vlastního názoru. Pravdou je, že v převážné části případů jde o týrání žen jejich manžely, respektive partnery, nicméně tyto ženy nemusí být zakřiknuté a submisivní, naopak se často jedná o ženy inteligentní, vzdělané, svébytné a sebevědomé. Na druhou stranu je třeba nezapomínat též na mužské oběti, jejichž existence začala v posledních letech stále častěji vyplývat z mnohých průzkumů. Dnes tedy již víme, že obětí tohoto fenoménu se, jak jsem již naznačila výše, může stát prakticky kdokoli bez ohledu na svůj věk, pohlaví či společenské postavení.

Domácí násilí je závažný problém, zasahující do mnoha vědních disciplín i různých oblastí práva. Jeho nebezpečnost je značná též s ohledem na vysokou latenci. Primárním cílem rigorózní práce je, jak již napovídá samotný název, podat pokud možno ucelený obraz o problematice domácího násilí z hlediska jejích trestněprávních a kriminologických aspektů, neboť s ohledem na rozsah rigorózní práce je zřejmé, že není možné postihnout kompletní materii týkající se tohoto jevu. Vzhledem k tomu, že nahlížení na tento fenomén není možné zužovat pouze na trestněprávní hledisko, když jde o záležitost vyžadující interdisciplinární přístup a zasahující také do oblastí upravených právem občanským a správním, je nutné přinejmenším okrajově zmínit též některé občanskoprávní a správněprávní instituty. Ve své práci se pokusím představit fenomén domácího násilí, odpovědět na otázky, proč k němu dochází, v jakých formách a podobách se vyskytuje, jaké jsou jeho nežádoucí následky, jak se s tímto sociálně-patologickým jevem vypořádává stávající legislativa České republiky, zejména pak oblast trestněprávní, přičemž se pokusím zhodnotit současnou právní úpravu, tj. upozornit na její klady a nedostatky včetně navržení vhodných řešení. Dále nesmí chybět ani rozbor a typologie profilu pachatele a oběti domácího násilí a exkurz do vybrané zahraniční úpravy, a to konkrétně do Rakouska, s cílem porovnat, nakolik se právní úprava v této oblasti shoduje či liší. V práci použiji zejména metody interpretační, analyticko-syntetické, komparativní a metody abstrakce.

Co se odborné literatury zabývající se problematikou domácího násilí týče, je nutno poznamenat, že publikací věnujících se tomuto tématu začalo v České republice

přibývat teprve po přelomu tisíciletí. I přes některé významné literární počiny bohužel v právnické literatuře publikované v České republice není doposud tématu domácího násilí věnována taková pozornost, jakou by si zasloužilo a jaké se mu dostává např. v psychologických, lékařských či sociologických odborných studiích. To však nekoresponduje se stavem ve vyspělých zemích, kde se mezi právníky o dané problematice nejen otevřeně hovoří, nýbrž i píše. Za významný počín považuji publikaci Zdeňky Králíčkové a kol. – Právo proti domácímu násilí (2011), dále publikace Jiřiny Voňkové a Ivany Spoustové – Domácí násilí v českém právu z pohledu žen (2008) a Domácí násilí z pohledu žen a dětí: právní stav k 1. 1. 2016 (2016), Drahomíra Ševčíka a kol. – Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence (2011) či Branislavy Marvánové-Vargové a kol. – Partnerské násilí (2008). Výše uvedené knihy jsou sice malou, ale zato velmi podstatnou částí mnou použitých monografií. Pro komplexnější uchopení tématu a pochopení některých důležitých souvislostí je nezbytné čerpat nejen z odborné literatury věnující se fenoménu domácího násilí, nýbrž i z komentářů a judikatury našich soudů. V práci tedy budou využívány poznatky zjištěné studiem primárních i sekundárních zdrojů.

Předkládaná rigorózní práce byla zpracována podle právní úpravy účinné ke dni 23. června 2017.

1 Pojmové vymezení

Na začátku své rigorózní práce považuji za důležité nastínit si některé základní pojmy, jež s problematikou domácího násilí bezprostředně souvisí. Domácí násilí je předmětem intenzivního zkoumání celého spektra odborníků, jejichž názory se mnohdy liší právě, pokud jde o pojem, příčiny, klasifikaci, prevenci či řešení daného jevu.

1.1 Domácí násilí

Pod pojmem domov si obvykle představíme místo, kam se vracíme, kde můžeme být sami sebou, a osoby, které máme rádi a které mají rády nás. Je naším útočištěm, naší ochranou. Rádi zde trávíme svůj čas. Doma se obklopujeme věcmi, jež máme v oblibě, a sníme o tom, že jej budou s námi sdílet naši nejbližší. Realita však taková bohužel vždy není. *„Domov bývá sice často idealizován jako oáza jistoty a štěstí, ale přitom se stal nejnebezpečnějším místem v moderní společnosti.“*¹ Lze tedy konstatovat, že domov není vždy tím nejbezpečnějším místem, respektive místem lásky, bezpečným přístavem a zázemím, nýbrž je i místem soukromé lidské tragédie, neboť právě zde bývá páčáno domácí násilí. Samotným pojmem násilí se obecně rozumí *„zlé nakládání, tělesné útoky, pohrůžky obdobným chováním nebo jednáním, které působí újmu na fyzickém, sexuálním nebo psychickém zdraví druhé osoby. Jde o agresi jedné osoby proti druhé (nebo jejich většímu počtu), jejímž cílem je ublížit, poškodit, poranit nebo zabít.“*² Spurný popsal agresi jako destruktivní chování, jež směřuje k fyzickému, slovnímu či symbolickému (tj. pomocí gest) útoku vůči jinému jedinci či předmětu.³

Definování domácího násilí je značně obtížné, neboť *„představuje diverzifikovaný, širokospektrální, mnohvrstevný jev, který může nabývat různé skutkové podoby i různé stupně intenzity, a to v různých kombinacích.“*⁴ Ačkoli tedy existují pokusy o vymezení tohoto fenoménu, s nimiž se můžeme setkat mimo jiné v odborné literatuře, důvodových zprávách, mezinárodních dokumentech, doporučeních

¹ GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha : Argo, 1999. s. 177.

² VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha : proFem, 2008. s. 13.

³ Blíže viz SPURNÝ, Joža. *Psychologie násilí: o psychologické podstatě násilí, jeho projevech a způsobech psychologické obrany proti němu*. Praha : Eurounion, 1996. s. 17.

⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Domácí násilí: fakta a paradoxy. *Sociální práce*. 2006, roč. 2006, č. 2, s. 61. [cit. 2015-05-27]. Dostupný také z WWW: <http://www.socialniprace.cz/soubory/2006-2-090221133657.pdf>.

či rozhodnutích, legální definici domácího násilí v naší právní úpravě zatím nenalezneme. Domácí násilí není ani hádka, ani konflikt mezi partnery, nýbrž dlouhodobý způsob chování jedné osoby vůči druhé, jenž vychází z pocitu moci, domnělého práva ovládat a kontrolovat život druhého. Podle Králíčkové et al. jde o sociálně-patologický jev *sui generis*, o nejnebezpečnější z forem agrese, jež je mnohdy tolerována, tabuizována a bagatelizována, neboť se děje právě za zavřenými dveřmi. Domácí násilí bývá latentní, těžko diagnostikovatelné, mnohdy nepředvídatelné, nepochopitelné, nekontrolovatelné a často nepostižitelné.⁵

Pro nastínění pojmu domácího násilí je třeba zmínit první významný a komplexnější legislativní počín českého zákonodárce, jímž je důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, jež charakterizuje daný fenomén jako *„opakované násilné jednání nebo opakované vyhrožování násilným jednáním, v důsledku kterého dochází, nebo hrozí, že dojde k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, mezi osobami, které jsou či byly spolu v intimním, rodinném či jiném obdobném vztahu a žijí ve společně obývaném bytě nebo domě. V rámci domácího násilí lze jednoznačně identifikovat osobu násilnou i osobu ohroženou, proti níž takové útoky nebo výhrůžky útokem směřují“*.⁶ Jinak také řečeno, jedná se o opakované, dlouhodobé a zpravidla eskalující násilí fyzického, psychického, ekonomického, sociálního a sexuálního rázu, jež vytváří jednoznačně asymetrický vztah a vede ke stabilnímu rozdělení rolí na násilnou a ohroženou osobu.⁷

Také Nejvyšší správní soud se zabýval definováním domácího násilí, a to ve svém rozsudku č. j. 5 As 84/2008-81 ze dne 31. 3. 2009, v němž uvedl, že *„domácím násilím se zpravidla označuje týrání a násilné jednání, odehrávající se mezi osobami blízkými, žijícími spolu ve společné domácnosti, kdy jedna násilná osoba získává a udržuje nad druhou moc a kontrolu“*.⁸ Nejvyšší správní soud přirovnal domácí násilí k šikaně, jež

⁵ Blíže viz KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; ŽATECKÁ, Eva; DÁVID, Radovan; KORNEL, Martin. *Právo proti domácímu násilí*. Skripta. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011. s. 5.

⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím [online]. Poslanecká sněmovna ČR, 2004. [cit. 2016-02-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=13401>>.

⁷ Viz ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky*. 1. vydání. Praha : Grada Publishing, 2008. s. 9.

⁸ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 3. 2009, č. j. 5 As 84/2008-81. [cit. 2015-05-27]. Dostupné z WWW:

<http://www.nssoud.cz/files/SOUDNI_VYKON/2008/0084_5As_0800081A_prevedeno.pdf>.

zahrnuje širokou škálu útoků proti důstojnosti a zdraví člověka, a to verbálními útoky počínaje a fyzickými konče. U domácího násilí je tato šikana znásobena tím, že probíhá u osob, jež jsou si blízké. Jednání pachatele je pokaždé volní a úmyslné, přičemž pachatel je může ovlivnit a rozhodnout se, zda se bude násilně chovat, či nikoli.⁹

Z mezinárodních počinů, je třeba zmínit Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy z roku 1985, jež říká, že „*násilné chování v rodině zahrnuje jakýkoliv čin nebo opomenutí spáchané v rámci rodiny některým z jejích členů, které podkopávají život, tělesnou nebo duševní integritu, nebo svobodu jiného člena stejné rodiny, nebo vážně poškozují rozvoj jeho osobnosti*“.¹⁰ Ve svém doporučení z roku 2002 pak formulovala Rada Evropy také násilí vůči ženám, jímž se rozumí „*jakýkoli akt násilí založený na pohlaví oběti, který vede či pravděpodobně povede k fyzické, sexuální či psychologické újmě či utrpení žen, včetně hrozby takových aktů, donucování či svévolného omezování svobody, ať už se projevuje ve veřejném či soukromém životě*“.¹¹

Rovněž nelze opomenout Úmluvu Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (tzv. Istanbulská úmluva), jež vstoupila v platnost dne 1.8.2014. Jde o vůbec první komplexní nástroj na evropské úrovni zabývající se tímto závažným porušováním lidských práv. Istanbulská úmluva směřuje k nulové toleranci vůči násilí proti ženám a domácímu násilí a je podstatným krokem na cestě k bezpečnější Evropě i světa kolem. Podle čl. 3 písm. b) Istanbulské úmluvy se domácím násilím rozumí „*veškeré akty fyzického, sexuálního, psychického či ekonomického násilí, k němuž dochází v rodině nebo v domácnosti anebo mezi bývalými či stávajícími manžely či partnery, bez ohledu na to, zda pachatel sdílí nebo sdílel společnou domácnost s obětí*“.¹²

Danou problematikou se zabývají rovněž na půdě OSN. V roce 1993 byla Valným shromážděním OSN schválena Deklarace o odstranění násilí páchaného na ženách, dle níž je „*za násilí páchané na ženách považován každý projev rodově podmíněného násilí, který má nebo by mohl mít za následek tělesnou, sexuální, nebo duševní újmu,*

⁹ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 3. 2009, č. j. 5 As 84/2008-81. [cit. 2015-05-27]. Dostupné z WWW:

<http://www.nssoud.cz/files/SOUDNI_VYKON/2008/0084_5As_0800081A_prevedeno.pdf>.

¹⁰ Doporučení Rady Evropy R (85) 4 o násilí v rodině ze dne 26.3.1985.

¹¹ Doporučení Rady Evropy R (2002) 5 o ochraně žen vůči násilí ze dne 30.4.2002.

¹² Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí. [online]. [cit. 2017-03-21]. Dostupné z WWW: <<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680462471>>.

*nebo utrpení žen, včetně hrozby takovými činy, zastrašování a úmyslné omezování osobní svobody, a to jak ve veřejném, tak soukromém životě“.*¹³

Ze shora uvedeného je zřejmé, že i přes absenci všeobecně uznávané definice domácího násilí pokusů o jeho vymezení existuje spousta, což je třeba hodnotit velmi pozitivně vzhledem k tomu, že ještě před několika lety byla problematika domácího násilí v naší společnosti tabu.

1.2 Znaky domácího násilí

Co se týče znaků, v roce 2006 uvedla Aliance proti domácímu násilí následující čtyři klíčové znaky¹⁴, jež předmětný fenomén charakterizují a zároveň jej odlišují od jiných typů násilí, přičemž všechny tyto znaky musí být naplněny, aby byl skutek domácím násilím:

- **Opakování a dlouhodobost** – v případě domácího násilí nelze hovořit o ojedinělém a jednorázovém incidentu, nýbrž jde o dlouhodobou, opakující se násilnou situaci, jež se cyklicky vyvíjí a má svou příznačnou dynamiku.
- **Eskalace** – domácí násilí bývá stupňováno, a to jak četnost útoků, tak i jejich intenzita. Domácí násilí postupně graduje od urážek k psychickému snižování lidské důstojnosti až k fyzickým útokům a závažným trestným činům ohrožujícím zdraví a život. Dle Šedivé et al. se v případě eskalace domácího násilí nejprve jedná o útoky na lidskou důstojnost, jež mají za cíl ohroženou osobu sociálně izolovat a snížit její sebeúctu, poté následují útoky na zdraví, jejichž cílem je sankcionování dané osoby, přičemž následně může celá situace přerůst až v život ohrožující ataky, jejichž cílem může být dokonce likvidace oběti.¹⁵
- **Jasně a nezpochybnitelné rozdělení rolí** – v případě domácího násilí zásadně nedochází ke střídání rolí. Role aktérů jsou neměnné, přičemž je zcela zřejmé, kdo je osobou ohroženou a kdo násilnou. Nejde tedy o vzájemné ataky, hádky, spory ani rvačky.

¹³ VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha : proFem, 2008. s. 18-19.

¹⁴ Dostupné z WWW: <<http://www.domacinasili.cz/domaci-nasili/>>. [cit. 2015-05-31].

¹⁵ Blíže viz ŠEDIVÁ, Marie. et al. *Metodický rámec interdisciplinární spolupráce na místní úrovni při řešení případů domácího násilí*. 1. vydání. Praha : Bílý kruh bezpečí, o. s., 2007. s. 34-35.

- **Neveřejnost** – odhalení, řešení a následné potrestání domácího násilí bývá ztěžováno právě tímto znakem, neboť domácí násilí bývá páčeno zpravidla v soukromí, mimo kontrolu veřejnosti, a to nejčastěji ve společném obydlí, nicméně k jednotlivým dílčím útokům zapadajícím do schématu domácího násilí může docházet i na veřejnosti, jako např. na rodinné oslavě, na dovolené v hotelu, na chodbě před bytem či na ulici před domem apod.

Podle Králíčkové et al. patří mezi charakteristické znaky domácího násilí rovněž¹⁶:

- **Společné bydlení** – domácí násilí se odehrává mezi osobami žijícími společně pod jednou střechou, respektive mezi osobami sdílejícími společnou domácnost. *„Paradoxně se tento jev může vyskytovat rovněž u osob bez domova („bezdomovců“), pokud společně žijí jako partneři ve squatu, pod mostem apod. a pokud projevy násilí mezi nimi naplňují ostatní charakteristické znaky domácího násilí.“*¹⁷
- **Blízké vztahy** – zpravidla lze hovořit o vztazích intimního charakteru. Oba aktéři jsou, či v minulosti byli, blízkými, emocionálně provázanými osobami. K domácímu násilí dochází uvnitř reálného partnerského vztahu dvou osob nebo mezigeneračního vztahu mezi rodiči a dětmi, případně prarodiči a jejich vnoučaty.
- **Společná propojenost či závislost** – mezi násilnou a ohroženou osobou existuje obvykle vzájemná citová, sociální a ekonomická propojenost.
- **„Dvě tváře“ násilníka** – u násilné osoby lze pozorovat střídající se agresivní výbuchy a projevy lítosti.
- **Ambivalentnost oběti** – jedná se o ztrátu schopnosti oběti zastavit včas útoky pachatele a efektivně domácí násilí řešit. U obětí domácího násilí pozorujeme jiné chování nežli u obětí poškozených cizím pachatelem, neboť ochota k potrestání pachatele v případech domácího násilí kolísá. Oběť zpočátku hledá pomoc, nicméně posléze svůj postoj mnohdy změní, jelikož na ni bývá vyvíjen psychický nátlak či z důvodu oprávněného strachu vzhledem ke skutečnosti, že oběť nadále sdílí společné obydlí s agresorem. Dalším důvodem může být

¹⁶ Viz KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; ŽATECKÁ, Eva; DÁVID, Radovan; KORNEJ, Martin. *Právo proti domácímu násilí*. Skripta. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011. s. 6.

¹⁷ ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. s. 41.

například zastrašování ze strany pachatele a jeho rodiny, obava z osamocení a ze ztráty bydlení, finanční nejistota či víra v polepšení pachatele, což vede k tomu, že oběť pachateli odpustí a kolotoč domácího násilí tak může opět pokračovat.

1.3 Formy domácího násilí

Domácí násilí může nabývat různých podob, tj. forem, přičemž tyto „*mají zpravidla společný cíl – získat moc a udržet si plnou kontrolu nad druhým.*“¹⁸ Ačkoli v současné době jednotné pojetí forem domácího násilí nenalezneme, je možné vymezit si několik forem, na nichž se autoři vesměs shodují¹⁹:

- **Fyzické násilí** – tato forma zahrnuje široké spektrum chování, jež má za cíl zastrašit, ublížit, přivodit bolest či zranit. Jedná se zejména o fackování, bití pěstmi, tahání za vlasy, kousání, kopání, pálení, škrcení, svazování, ohrožování bodnou či palnou zbraní, případně jinými předměty, přičemž v extrémních případech může vyústit dokonce v přímé ohrožení života a zdraví. „*Patří sem také rafinované akty fyzického násilí, jako je bezohlednost za volantem, opuštění osoby na nebezpečném místě nebo v nesnadné situaci, znemožnění vyhledat lékařské ošetření, odpírání spánku nebo jídla apod.*“²⁰ Fyzické násilí je nejvíce viditelné, neboť zpravidla zanechává stopy v podobě tělesných poranění, jimiž jsou např. modřiny, jizvy, popáleniny, zlomeniny aj. Podle Králíčkové et al. může mít fyzické násilí jak podobu aktivní, jímž je např. bití, tak podobu pasivní (např. neposkytnutí pomoci).²¹

¹⁸ ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. s. 47.

¹⁹ Viz např. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky*. 1. vydání. Praha : Grada Publishing, 2008. s. 10; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; ŽATECKÁ, Eva; DÁVID, Radovan; KORNEL, Martin. *Právo proti domácímu násilí*. Skripta. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011. s. 6; STŘÍLKOVÁ, Patricie; FRYŠTÁK, Marek. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. 1. vydání. Ostrava : KEY Publishing, 2009. s. 15; ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. s. 47-52; ÚLEHLOVÁ, Dagmar a kol. *Problematica domácího násilí pro zdravotnické pracovníky*. 1. vydání. Brno : Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2009. s. 13; VONKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha : proFem, 2008. s. 23.

²⁰ ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. s. 49.

²¹ Viz KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; ŽATECKÁ, Eva; DÁVID, Radovan; KORNEL, Martin. *Právo proti domácímu násilí*. Skripta. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011. s. 12.

- **Psychické neboli emocionální násilí** – je těžko odhalitelné, diagnostikovatelné a stíhatelné vzhledem k tomu, že oproti násilí fyzickému nejsou jeho následky viditelné pouhým okem. Psychické násilí se tedy obtížně prokazuje a ve svém důsledku může mít mnohem horší dopad, a to obzvláště na sebeúctu, sebezpojetí, sebedůvěru či sebevědomí oběti. Tato forma násilí zahrnuje zejména slovní týrání, ponižování, urážení, zesměšňování na veřejnosti i v soukromí, dále zastrasování, vyhrožování, vydírání apod. Ševčík et al. rozlišuje dvě podoby psychického násilí, a to neverbální (např. záměrná destrukce oblíbených věcí) a verbální (např. slovní napadání, ponižování aj.).²² Dle Králíčkové et al. opět i psychické násilí může být aktivní, tedy záměrné (účelové) či pasivní, jež vede k psychické deprivaci.²³ Kacafírková zdůrazňuje, že tato forma násilí přivádí oběť mnohdy až k nervovému zhroucení, popř. k následné psychiatrické léčbě. Toho se však oběti obávají, a to obzvláště jsou-li matkami nezletilých dětí, neboť mají strach, že jim soud v případě rozvodu nesvěří jejich děti do péče právě z důvodu proděláné psychiatrické léčby. Proto raději celou situaci v rodině tají a bojí se, že to v případě odhalení budou ony, kdo na vše doplatí.²⁴
- **Sexuální násilí** – rozumíme jím všechny sexuální činy, které jsou na oběti vynucovány a které tato podstupuje nedobrovolně či s nechutí, respektive jakoukoli situaci, kdy je oběť nucena účastnit se na pro ni nežádoucích, nebezpečných či ponižujících sexuálních aktivitách. Tato forma násilí se zpravidla odehrává v intimním prostředí, tedy beze svědků, avšak v některých vyhocených případech bývají svědky děti.
- **Sociální násilí** – tato forma spočívá v absolutním uzavření oběti, kdy tato postupně ztrácí kontakt s vnějším světem. Agresor postupně získává nad ohroženou osobou absolutní moc, kdy prostřednictvím naprosté kontroly sleduje každý její pohyb, chce mít přehled, kam a s kým jde a co bude dělat. Sociální násilí zahrnuje zejména zákaz styku s rodinou a s přáteli, zákaz telefonování, zákaz vycházení z bytu, omezování nebo zákaz jakýchkoliv zájmů,

²² Blíže viz ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. s. 49.

²³ Viz KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; ŽATECKÁ, Eva; DÁVID, Radovan; KORNEL, Martin. *Právo proti domácímu násilí*. Skripta. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011. s. 12.

²⁴ KACAFÍRKOVÁ, Marcela. Domácí násilí. *Trestní právo*. 2002, roč. 7, č. 5, s. 13.

znemožňování oběti v sociálním prostředí, využívání dětí a jiných osob jako prostředku nátlaku na oběť.

- **Ekonomické násilí** – jedná se o excesivní neboli z normy vybočující kontrolu či odnímání finančních prostředků oběti. Patří sem „omezování přístupu k penězům, neposkytování peněz na provoz domácnosti, ale i zákazy chodit do práce nebo se dále vzdělávat, nucení do práce...“²⁵ Rovněž může jít o situaci, kdy násilník nutí oběť, aby jej finančně zajišťovala.

Někteří autoři²⁶ hovoří navíc o tzv. **zneužívání práv muže**, kdy agresor zachází s obětí, jako by byla jeho služka, jedná nadřazeně a povýšeně, přičemž si zároveň přisvojuje právo o všem rozhodovat a být tedy tím, kdo určuje role jak ve vztahu, tak i v domácnosti.

K problematice forem domácího násilí je třeba dodat, že tyto se zřídka kdy vyskytují izolovaně. Ohrožené osoby naopak bývají obvykle vystavovány několika formám násilí současně, přičemž nejčastější kombinací je například páčání fyzického násilí spolu s psychickým. Otázka určení formy domácího násilí je důležitá mimo jiné pro posouzení konkrétních následků na jeho oběť.

1.4 Fáze domácího násilí

„Násilí nevzniká náhle. Zpravidla se jedná o pomalý proces, který bývalou harmonickou lásku promění v chaos.“²⁷ Pro domácí násilí je typické, že jeho počáteční projevy bývají nenápadné, tudíž většina obětí nedokáže přesně určit, co bylo tím počátečním spouštěcím mechanismem a kdy tedy přesně přestal být vztah harmonickým a vyskytlo se v něm násilí.

Přestože se domácí násilí může jevit jako nepředvídatelné, ve skutečnosti má určitý typický vzorec, respektive svůj tzv. cyklus. Domácí násilí tedy není jednorázovým aktem, nýbrž má svou historii spolu s cyklicky se opakujícími etapami, díky nimž můžeme do jisté míry vyvodit, jak se bude nadále vyvíjet.

²⁵ MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, Branislava; POKORNÁ, Dana; TOUFAROVÁ, Marie. *Partnerské násilí*. 1. vydání. Praha :Linde, 2008. s. 13.

²⁶ Viz např. STRÍLKOVÁ, Patricie; FRYŠTÁK, Marek. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. 1. vydání. Ostrava : KEY Publishing, 2009. s. 15; VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha : proFem, 2008. s. 24.

²⁷ GÖDTEL, Reiner. *Sexualita a násilí*. 1. vydání. Praha : Český spisovatel, 1994. s. 120.

*„Průběh každého vztahu i násilných projevů v něm se liší, přesto existují společné rysy násilí, fáze, které se opakují a popisuje je shodně většina ohrožených osob. Tato období jsou – díky své cyklické podobě – označována jako „kruh domácího násilí“ nebo také „spirála násilí“, kde je zohledněna dynamika, tedy vzrůstající agresivita a brutalita útoků.“*²⁸ Ševčík et al. popisuje cyklus domácího násilí, jenž má následující čtyři fáze²⁹:

První fází je tzv. fáze napětí, která bezprostředně předchází fázi násilí. V daném období dochází k postupnému vzrůstu napětí ve vztahu vzhledem k tomu, že násilná osoba bývá žárlivá, podrážděná, stává se neustálým kritikem, neboť je se vším nespokojena. Ohrožená osoba má mnohdy pocit, že je kárána odůvodněně, jelikož se dostatečně nesnažila zamezit vzniku napětí, proto se snaží násilníkovi vyhovět a předejít tak konfliktu. Bývá úslušná, pečující a submisivní, nicméně zamezit propuknutí násilí se jí nemůže podařit.

Jak bylo již predestřeno výše, po fázi napětí následuje fáze násilí, kdy agresor ztrácí kontrolu nad svým jednáním a násilí propuká v plné míře. Už nehovoříme pouze o teroru psychického rázu, nýbrž incidenty mají rovněž podobu fyzického násilí. Agresor touží oběť zcela ovládat, tyranizuje ji například mlácením, kopáním, poplíváním, škrcením, pálením, svazováním či dokonce znásilňováním. Ohrožená osoba zažívá intenzivní pocity strachu, úzkosti, bezmoci či zoufalství. Tato fáze pro ni končí modřinami, zlomeninami, případně i jinými zraněními. Může se dokonce stát, že je oběť podrobena lékařskému ošetření a že je ke konfliktu přivolána policie. Bohužel není neobvyklé, že se postupem času celá situace ještě zhorší, neboť agresor zjistí, že má jeho chování pouze minimální či dokonce žádné sociální důsledky, a proto si násilné chování osvojí jakožto přijatelný prostředek kontroly a donucení.

Třetí fází je fáze usmíření neboli líbánek, v níž se násilná osoba oběti omlouvá, jelikož se cítí provinile. Agresor tedy v daném období lituje svých činů, ujišťuje oběť o svých citech a slibuje, že se jeho výbuchy agrese nebudou již opakovat, že se změní, neboť cítí důvodnou obavu, že by jej oběť mohla chtít opustit. Násilník nechce totiž připustit, aby nad obětí ztratil kontrolu a moc. Pro toto období je typické vyjadřování

²⁸ ÚLEHLOVÁ, Dagmar a kol. *Problematika domácího násilí pro zdravotnické pracovníky*. 1. vydání. Brno : Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2009. s. 19.

²⁹ ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. s. 54-55.

pozornosti prostřednictvím květin či jiných darů, jež bývají pro oběť zpravidla tak přesvědčivé, že jim tato podlehne a uvěří slibům agresora s nadějí, že se vše vrátí do normálu. Pokud se dary neosvědčí, přejde násilník ke svalování odpovědnosti za své agresivní chování na oběť, případně k sebepoškozování či dokonce k vyhrožování sebevraždou. „*Při opakovaném cyklu násilí může být ohrožená osoba značně unavená a vyčerpaná z dlouhodobého násilí, může být z celé situace zmatená. Někdy si tyto osoby uchovávají určitou naději, že se situace přece jenlepší, a snaží se proto udělat všechno, včetně toho, že se pokoušejí násilné osobě vyjít vstříc, naplnit její očekávání a ve vztahu setrvávají.*“³⁰ Agresor tedy není potrestán, považuje své chování za normální a brzy jej zopakuje.

Poslední, tedy čtvrtou fází je tzv. fáze klidu, která bývá některými autory považována za součást fáze usmiřování. V daném období panuje mezi agresorem a obětí relativní klid. K žádným výrazným incidentům v této fázi nedochází. Násilná osoba zprvu plní své sliby, což zapříčiní, že oběť doufá, že se již násilné jednání nebude opakovat. Opět však dochází k postupné kumulaci problémů, které následně přerůstají ve fázi napětí, čímž počíná nový koloběh celého cyklu, přičemž tento může být zopakován nespočetněkrát. Může tedy trvat nejen týdny, měsíce či roky, nýbrž i desítky let.

Jak uvádí někteří autoři³¹, při opakování cyklů domácího násilí můžeme pozorovat změnu v intenzitě týrání, která se zvětšuje, a v poměru délky trvání jednotlivých fází, kdy období usmiřování bývá zkracováno, zatímco fáze napětí a násilí bývají naopak prodlužovány.

³⁰ ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. s. 54.

³¹ Viz např. STRÍLKOVÁ, Patricie; FRYŠTÁK, Marek. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. 1. vydání. Ostrava : KEY Publishing, 2009. s. 16; ÚLEHLOVÁ, Dagmar a kol. *Problematica domácího násilí pro zdravotnické pracovníky*. 1. vydání. Brno : Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2009. s. 20.

1.5 Příčiny domácího násilí

„Násilí je nadmíru složitý jev, jehož zdroje jsou v původu a životním příběhu každého jednotlivce.“³²

Vznik domácího násilí bývá podmíněn mnoha faktory, přičemž jednoznačné stanovení konkrétní příčiny není možné, neboť se vždy jedná o souhrn vícero vlivů. *„K domácímu násilí dochází podle odborníků obvykle z důvodu přílišné intenzity emocí mezi blízkými členy rodiny, u nichž se mísí často láska a nenávist. Averse, animozity a konflikty, které propuknou v domácnosti, mohou vést k daleko větším problémům než v kterémkoli jiném společenství. Svoji roli nepochybně hraje také přžívání různých stereotypů v rodinách, tabu, mýty o nedotknutelnosti soukromí atd.“³³*

Dle Úlehlové et al. má na vznik domácího násilí vliv jednak společnost, ať již svou lhostejností nebo naopak tolerantním postojem vůči danému fenoménu či patriarchálním náhledem na rodinu, pak také rodinná výchova spočívající v transgeneračním přenosu násilných vzorců jednání, dále mají na vznik domácího násilí vliv osobnostní charakteristiky násilníka, jako například závislost na návykových látkách, psychické problémy apod., a sociální situace vyvolávající stres, tj. ztráta zaměstnání, sociální izolace, finanční problémy aj.³⁴

O vysvětlení příčin domácího násilí se pokoušejí různé teorie, přičemž každá z nich má jak své zastánce, tak i své odpůrce a rovněž i slabá místa. Voňková et al. popisuje následující teorie příčin domácího násilí³⁵:

- **Teorie individuálních faktorů** – tato teorie se soustřeďuje na poznání psychiky, individuality osobnosti a psychopatologie obou partnerů. Objektivně však nebyly nalezeny žádné faktory, jež by objasnily týrání partnerek či partnerů.
- **Teorie sociálně-psychologických faktorů** – tato se zaměřuje na výzkum psychologické charakteristiky osobnosti spolu se sociálními proměnnými. Dle této teorie mohou být faktory podmiňujícími vznik domácího násilí zážitky z dětství, jež vyústí v mezigenerační přenos intimního násilí. Je třeba říci, že

³² DALIGAND, Liliane; ve spolupráci s BEDIN, Véronique; [z francouzského originálu přeložila Pavla Le Roch]. *Násilí v partnerských vztazích*. 1. vydání. Praha : Portál, 2014. s. 14.

³³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; ŽATECKÁ, Eva; DÁVID, Radovan; KORNEJL, Martin. *Právo proti domácímu násilí*. Skripta. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011. s. 7.

³⁴ ÚLEHLOVÁ, Dagmar a kol. *Problematika domácího násilí pro zdravotnické pracovníky*. 1. vydání. Brno : Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2009. s. 16.

³⁵ VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha : proFem, 2008. s. 46.

jsou to spíše muži, kdo inklinuje k opakovanému soužití s násilnou partnerkou, neboť ženy, podaří-li se jim odpoutat se od násilného partnera, se od dalšího násilného vztahu distancují.

- **Teorie sociálně kulturních faktorů** – tato teorie spatřuje příčinu vzniku domácího násilí v sociálně strukturované nerovnoprávnosti osob, v kulturních postojích a v normách majících vliv na rodinné vztahy.
- **Feministická teorie** – dle této teorie bývá příčina domácího násilí spatřována v rodové neboli genderové nerovnosti. Násilí je vnímáno jako prostředek uplatnění kontroly a moci nad ženou. Jde o snahu agresora kontrolovat, s kým se žena stýká, k čemu může mít přístup a co může dělat.

První teorie věnující se příčinám vzniku domácího násilí byly jednofaktorové. Řadí se k nim teorie psychologická, biologicko-genetická či sociologická. Pro dané teorie je charakteristické, že tyto vysvětlují vznik domácího násilí pouze z jednoho hlediska.³⁶

„Z pohledu praxe je při hledání příčin domácího násilí užitečné vycházet z integrujícího modelu, který kombinuje různé teorie. Takový model sice rezignuje na přísně kauzální přístup, protože směšuje příčiny, zdroje i facilitující okolnosti, ale zato dobře postihuje všechny faktory, které se na vzniku jevu v konkrétním případě podílejí.“³⁷

V současné době jsou tedy pro objasňování příčin vzniku domácího násilí využívány spíše teorie multifaktorové, dle nichž se na vzniku domácího násilí podílí celý komplex faktorů. Mezi nejznámější multifaktorové teorie patří kauzální model D. G. Duttona, jenž pracuje s následujícími čtyřmi strukturálními rovinami zdrojů a příčin předmětného fenoménu³⁸:

³⁶ Blíže viz např. STRÍLKOVÁ, Patricie; FRYŠTÁK, Marek. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. 1. vydání. Ostrava : KEY Publishing, 2009. s. 16-17; ÚLEHLOVÁ, Dagmar a kol. *Problematika domácího násilí pro zdravotnické pracovníky*. 1. vydání. Brno : Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2009. s. 17; VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha : proFem, 2008. s. 47.

³⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky*. 1. vydání. Praha : Grada Publishing, 2008. s. 42.

³⁸ Viz např. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky*. 1. vydání. Praha : Grada Publishing, 2008. s. 42; STRÍLKOVÁ, Patricie; FRYŠTÁK, Marek. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. 1. vydání. Ostrava : KEY Publishing, 2009. s. 17; ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. s. 36-37; ÚLEHLOVÁ, Dagmar a kol. *Problematika domácího násilí pro zdravotnické pracovníky*. 1. vydání. Brno : Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2009. s. 17-18;

- **Makrosystémová rovina** – příčiny domácího násilí jsou spatřovány v převládající patriarchální hierarchii hodnot, jež je založena na nadvládě mužů a jejich dominantní úloze ve společnosti.
- **Exosystémová rovina** – příčiny domácího násilí pramení v životním a sociálním okolí jedince, jež je ovlivňuje, tj. např. nezaměstnanost, nedostatek financí, nízká vzdělanost či nedostupnost sociální sítě.
- **Mikrosystémová rovina** – mikrosystém je reprezentován rodinou jakou takovou a riziky plynoucími z postaty rodinného života, kdy se jednotliví rodinní příslušníci dobře znají, mají na sebe navzájem velký vliv, znají své slabiny a dokážou odhadnout své reakce a způsoby chování v běžných či zátěžových situacích.
- **Ontogenetická rovina** – snaží se nalézt příčiny domácího násilí v individuálních charakteristikách násilné i ohrožené osoby, přičemž zkoumá jejich vzájemnou interakci.

Voňková et al. dále uvádí, že „*k domácímu násilí vede vztahová nespokojenost, negativní hodnocení partnerova/partnerčina chování, nevyrovnané mocenské rozložení sil, konfliktní životní styl s častými rozepřemi a útoky vedoucími ke snižování sebeúcty. Čím více partner pozbývá sebedůvěry, tím vyšší je pravděpodobnost agresivních reakcí. Ty může vyprovokovat i mírné jednání druhé strany, zvláště půjde-li o otázky peněz či sexu.*“³⁹

1.6 Násilná a ohrožená osoba

Násilnou osobou se rozumí osoba, jež ohrožuje ohroženou osobu na životě, zdraví, svobodě či lidské důstojnosti, sdílí s ohroženou osobou společné bydliště, eventuálně je či byla spolu s ohroženou osobou v intimním, rodinném nebo jiném obdobném vztahu, a vzhledem k aktuální zadokumentované situaci, předešlým

VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha : proFem, 2008. s. 47-48.

³⁹ VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha : proFem, 2008. s. 48.

incidentům a riziku reálného ohrožení lze důvodně předpokládat, že se tato osoba bude dopouštět násilí vůči ohrožené osobě i nadále.⁴⁰

Naproti tomu ohroženou osobou rozumíme osobu, proti níž je domácí násilí ze strany násilné osoby směřováno. Většinou jde o osobu, jež žije s násilnou osobou ve společném obydlí, případně je či byla spolu s násilnou osobou v intimním, rodinném nebo jiném obdobném vztahu.⁴¹

1.7 Intervenční centra

V systému pomoci osobám ohroženým domácím násilím zaujímají nezastupitelnou roli intervenční centra, která jsou „specializovanými zařízeními sociálních služeb, poskytujícími odbornou sociálně právní pomoc ohroženým osobám a koordinující spolupráci mezi dalšími navazujícími službami sociální i zdravotnické záchranné sítě v daném regionu včetně neziskových organizací.“⁴² Smyslem intervenčních center je pomoci osobám ohroženým domácím násilím při řešení jejich krizové situace a při návratu k běžnému životu, a to zejména v období po policejním vykázání. Podrobněji o problematice intervenčních center bude pojednáno v podkapitole 3.3.

1.8 Interdisciplinární spolupráce

Interdisciplinární spolupráci se rozumí „mezioborová spolupráce subjektů na místní i celostátní úrovni, v tomto případě ve prospěch včasné detekce a systémového řešení případů domácího násilí.“⁴³ Interdisciplinární spolupráci předpokládá zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, dle něhož hraje rozvoj interdisciplinární spolupráce při řešení případů

⁴⁰ Viz Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím [online]. Poslanecká sněmovna ČR, 2004. [cit. 2016-02-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=13401>>.

⁴¹ Viz Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím [online]. Poslanecká sněmovna ČR, 2004. [cit. 2016-02-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=13401>>.

⁴² VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha : proFem, 2008. s. 163.

⁴³ ŠEDIVÁ, Marie a kol. *Metodický rámec interdisciplinární spolupráce na místní úrovni při řešení případů domácího násilí*. 1. vydání. Praha : Bílý kruh bezpečí, 2007. s. 9.

domácího násilí klíčovou roli, neboť výměna informací mezi subjekty zúčastněnými na pomoci osobám ohroženým domácím násilím je zcela nezbytná.

Interdisciplinární spolupráci lze chápat ve dvou základních rovinách, a to jako spolupráci v souvislosti s vykázáním násilné osoby nebo jako spolupráci při řešení případů domácího násilí obecně. V prvním případě dochází k přenosu veškerých informací od Policie České republiky, jež vykázání násilné osoby provedla, k dalším institucím. Podle § 46 písm. a) PolČR je ohrožená osoba policistou poučena o možnosti podat civilnímu soudu návrh na vydání předběžného opatření. O vykázání je dle § 47 odst. 3 PolČR Policií ČR informováno intervenční centrum a soud, jenž je příslušný k rozhodnutí o návrhu na vydání předběžného opatření, případně též orgán sociálně-právní ochrany dětí, žije-li v daném prostředí nezletilá osoba. V daném případě se tedy jedná o spolupráci Policie ČR, intervenčních center, orgánů sociálně-právní ochrany dětí a justice.

Co se týče spolupráce v souvislosti s řešením případů domácího násilí obecně, její právní základ nalezneme v § 60a odst. 4 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, jenž předpokládá spolupráci a vzájemnou informovanost mezi intervenčními centry, poskytovateli jiných sociálních služeb, orgány sociálně-právní ochrany dětí, obcemi, útvary Policie ČR a obecní policie či též ostatními orgány veřejné správy.

V souvislosti s interdisciplinární spoluprací je nanejvýš vhodné vytvářet interdisciplinární týmy, v nichž jsou zastoupeni zejména pracovníci Policie ČR a orgánů sociálně-právní ochrany dětí, dále poskytovatelé sociálních služeb, zástupci zdravotnických zařízení a dalších institucí státní správy, regionální a místní samosprávy. Hlavním cílem setkání interdisciplinárních týmů je výměna informací k dané problematice, navazování účinné spolupráce, diskuse nad konkrétními případy apod.⁴⁴

⁴⁴ Blíže viz ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. s. 151.

2 Kriminologické aspekty domácího násilí

Pojem kriminologie vznikl spojením latinského slova *crimen*, tj. zločin a řeckého slova *logos*, tj. učení nebo věda. Kriminologii lze vymezit jako samostatnou interdisciplinární vědu, jež za pomoci teoretických postupů a empirických metod zkoumá kriminalitu, její příčiny, projevy a latenci, pachatele, oběť a jejich vzájemný vztah, sankční systémy včetně jejich účinnosti, formální sociální kontrolu kriminality, neformální sociální kontrolu, společenské procesy kriminalizace a viktimizace, prevenci a veřejné mínění o kriminalitě.⁴⁵

Otázkami domácího násilí se kriminologie začala zabývat teprve v 80. letech minulého století. Dříve totiž převládal názor, že domácí násilí není předmětem práce policie, neboť se jedná o soukromou věc daných osob, a proto se tímto fenoménem nezabývala ani kriminologická věda. Teprve od přelomu nového tisíciletí je domácí násilí akceptováno jako sociálně-patologický jev sui generis i kriminologií, která se své poznatky snaží propojit s trestněprávní problematikou.⁴⁶

2.1 Pachatel domácího násilí

„Násilí je v každém z nás, ale ne každý se stane agresorem.“⁴⁷ Pachatelem domácího násilí může být kdokoli bez ohledu na pohlaví, věk, víru, vzdělání, profesi, sociální postavení aj. Dopouštějí se jej jak mladí, tak staří, muži i ženy, osoby nevzdělané, ale i vysokoškolští absolventi. Již shora uvedené naznačuje, že klasifikace násilných osob představuje otevřený problém. Navzdory naléhavé potřebě praxe totiž zatím neexistuje všeobecně akceptovaná a empiricky ověřená typologie osob, jež se dopouštějí domácího násilí. Přitom klasifikace násilných osob hraje důležitou roli například při predikci rizika dalších útoků vůči ohroženým osobám. Na odpovědi, proč se pachatel opakovaně dopouští násilného jednání vůči svým blízkým, závisí rovněž možnost jeho nápravy a úspěšnost případné terapie.

⁴⁵ Viz VÁLKOVÁ, Helena; KUČTA, Josef a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012. s. 1-2.

⁴⁶ Blíže viz ÚLEHLOVÁ, Dagmar a kol. *Problematica domácího násilí pro zdravotnické pracovníky*. 1. vydání. Brno : Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2009. s. 25.

⁴⁷ DALIGAND, Liliane; ve spolupráci s BEDIN, Véronique; [z francouzského originálu přeložila Pavla Le Roch]. *Násilí v partnerských vztazích*. 1. vydání. Praha : Portál, 2014. s. 123.

Ačkoli všeobecně uznávaná typologie pachatelů domácího násilí zatím neexistuje, v odborné literatuře se s pokusy o vytvoření takovýchto typologií setkáváme⁴⁸, nicméně v případě jakékoli z nich se samozřejmě jedná pouze o jakési zjednodušení, neboť každý případ domácího násilí, každá násilná i ohrožená osoba jsou zcela jedinečné, a proto je zapotřebí přistupovat k nim individuálně.

Čírtková uvádí, že psychologické přístupy k typologiím násilných osob přihlížejí ke třem hlavním kritériím, a to k závažnosti a povaze produkovaného partnerského násilí, k obecnosti nebo specifčnosti násilí, která říká, v jakém okruhu se násilí projevuje, zda pouze v partnerském vztahu, či i mimo tento vztah, a k přítomnosti či nepřítomnosti poruch osobnosti, tj. tzv. psychopatologické hledisko.⁴⁹

*„Pachatelé domácího násilí jsou většinou osobnostmi s nízkou sebeúctou, ale s vysokou sebedůvěrou, věří v nadřazenost mužů určenou rolí muže v rodině.“*⁵⁰ Přestože na počátku vztahu bývá obtížné rozpoznat rizikové chování, jež by v budoucnu mohlo přerůst v násilí, existují určité varovné signály, které, pokud se některý z nich objeví, mohou být jakousi předzvěstí potenciálního násilí. Mezi tyto signály patří nadměrná naléhavost spočívající v přesvědčování k zasnubám, k uzavření sňatku či početí dítěte apod., dále velká dominance ve vztahu, vnímání žen jako méněhodnotných bytostí, opovrhování ženami, narcistické sklony, extrémní podoba vztahu k matce spočívající v tom, že ji násilná osoba buďto bezmezně miluje, nebo s ní naopak zachází podřadně, a nadměrná kontrola či snaha o pozvolnou izolaci od sociálních kontaktů. Rizikovým faktorem může být rovněž nadměrné požívání alkoholických nápojů, experimentování s drogami, obdiv k síle a moci, chování vymykající se v některém aspektu normě či manipulativní chování.⁵¹

Dle Shermana je možné rozdělit pachatele domácího násilí jednak na sociálně problémové osoby, jež páchají násilí jak na veřejnosti, tak i v soukromí, a mají záznamy v rejstříku trestů, a dále na tzv. násilníky dvojí tváře (viz níže).⁵²

⁴⁸ Níže uvedené charakteristiky pachatelů domácího násilí se týkají především násilných partnerů – mužů.

⁴⁹ Viz ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky*. 1. vydání. Praha : Grada Publishing, 2008. s. 37.

⁵⁰ VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha : proFem, 2008. s. 51.

⁵¹ Blíže viz BEDNÁŘOVÁ, Zdena a kol. *Domácí násilí. Zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám*. 1. vydání. Praha : Acorus, 2009. s. 22-23.

⁵² Viz SHERMAN, Lawrence, W.; BERK, Richard, A. The specific deterrent effects of arrest for domestic assault. *American sociological review*. 1984, roč. 49, č. 2. s. 261.

Čírtková uvádí následující poměrně jednoduchou a obecně srozumitelnou klasifikaci pachatelů domácího násilí, jež nemá konkrétního autora, nevznikla jako produkt vědeckého empirického zkoumání a pochází zřejmě z diskusí expertů⁵³:

- **Osoba dvojí tváře bez výrazných příznaků psychopatologie** – daný typ pachatele se k blízké osobě chová násilně pouze v soukromí. Na jedné straně umí být pozorný, oddaný a starostlivý, ale na té druhé bývá agresivní, vznětlivý, vzteklý, vulgární, nenávistný a despotický, přičemž tuto svou negativní stránku na veřejnosti skrývá, což zvyšuje riziko, že oběti nebude nikdo věřit. „*Oběti domácího násilí často říkají, že jejich partner-agresor je ve společnosti oblíbený, uznávaný a respektovaný.*“⁵⁴ Svou agresivitu po incidentu často omlouvá chováním oběti a vymlouvá se, že byl vyprovokován. „*Je proto třeba rozlišovat osobnost veřejnou versus osobnost soukromou a její projevy selektivně tyranizujícího chování (ventilující nahromaděné vnitřní frustrace) svědčící o existenci kontrolních mechanismů.*“⁵⁵
- **Obecně násilná osoba** – tento pachatel projevuje své násilnické sklony nejen v rámci rodiny, nýbrž i mimo ni. Je pro něj typické akceptování násilí jako přijatelného způsobu řešení problémů. Může se jednat o osobu s kriminální minulostí.
- **Násilník, u kterého dominují problémy závislosti** – domácí násilí může být úzce spojeno s alkoholismem, závislostí na drogách či s gamblerstvím.
- **Násilník s psychickou zátěží** – jde o osobu mající výrazné symptomy poruch osobnosti.

Čech et al. rozlišuje následující typy pachatelů domácího násilí s tím, že žádná kategorie není přesně ohraničená⁵⁶:

⁵³ Viz ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky*. 1. vydání. Praha : Grada Publishing, 2008. s. 39-40.

⁵⁴ ŠEVČÍK, Drahomír. Oběti nenesou odpovědnost za násilí agresora. *Sociální práce*. 2006, roč. 2006, č. 2, s. 9. [cit. 2015-10-04]. Dostupný také z WWW: <<http://www.socialniprace.cz/soubory/2006-2-090221133657.pdf>>.

⁵⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; ŽATECKÁ, Eva; DÁVID, Radovan; KORNEJ, Martin. *Právo proti domácímu násilí*. Skripta. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011. s. 8.

⁵⁶ Blíže viz ČECH, Ondřej a kol. *Domácí násilí z pohledu pracovníků v oblasti sociálních služeb*. 1. vydání. České Budějovice : Theia, 2011. s. 26-27.

- **Majetnický žárlivec** – tento typ pachatele je až patologicky žárlivý, netoleruje odloučení od své partnerky, snaží se mít nad ní neustálou kontrolu, bezdůvodně ji obviňuje a vydírá výhrůzkami typu, že ji zabije a sebe také.
- **Sadistický pachatel** – jedná se o osobu, jež je fascinována pocitem moci, mívá neurotické rysy, vyžívá se v krutých formách násilí, jimiž je např. mučení. Útočí impulzivně a bez varování, rád se mstí. V souvislosti se sadistickým založením násilníka Čírtková uvádí, že „*sadismus je tradičně chápán jako sexuální deviace, jejímž jádrem je fascinace bolestí. Bolest druhého navozuje u sadisty pocity rozkoše.*“⁵⁷ Pro tento typ pachatele je typické, že jeho násilné chování končí mnohdy vážnými zraněními.
- **Extrémně nebezpečný** – daný typ pachatele bývá extrémně útočný, a to obzvláště při kontaktu s autoritou. Má značně vysokou predispozici k násilnému chování. Na vše, co se týká jeho mužnosti, reaguje přecitlivěle. Domnívá se, že musí neustále projevovat své zájmy a názory, nesnese odpor. Pokud se oběť brání, pak bývá krutý. Mnohdy je trestán i za fyzické násilí spáchané mimo rodinu.

Přestože ohledně obecně platné typologie pachatelů domácího násilí nebylo dosud dosaženo konsenzu, pokusů o klasifikaci daných osob nalezneme v české i zahraniční odborné literatuře poměrně spoustu. Vždy je třeba mít na paměti, jak bylo uvedeno již výše, že žádná z kategorií pachatelů domácího násilí není přesně ohraničena, respektive že se jednotlivé typy pachatelů různě prolínají a překrývají.

2.1.1 Muži versus ženy v rolích pachatelů

Ačkoli se v roli pachatelů domácího násilí ocitají signifikantně častěji muži, nejsou pachateli výhradními, neboť domácího násilí se dopouštějí rovněž ženy.

Je zcela evidentní, že nelze na každého muže hledět jako na násilníka. „*Většina mužů (80%) není násilná, 12 % tvoří občasní zneuživatelé a pouze 8 % mužů spadá do kategorie chronických domácích násilníků.*“⁵⁸

⁵⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Soužití s násilným partnerem (2.). *Právo a rodina*. 2006, roč. 8, č. 11, s. 6.

⁵⁸ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky*. 1. vydání. Praha : Grada Publishing, 2008. s. 41.

Ženy jako pachatelky domácího násilí byly po dlouhou dobu podceňovány. Přestože představa žen jakožto násilných osob nekoresponduje s tradičním pojetím ženské role, pravdou je, že tyto nejsou pouze něžnými a křehkými bytostmi, nýbrž umějí být i násilné a kruté. Ženy se dopouštějí jak násilí na dětech, seniorech či handicapovaných, tak i na svých partnerech. Problematika žen jakožto pachatelek domácího násilí je však oblastí stále ještě ne zcela dostatečně prozkoumanou a prokázanou, a to jednak z důvodu neochoty mužů připustit, že je jejich partnerka týrá, a dále i díky celkovému nastavení společnosti, jež má stále ještě tendenci daný jev podceňovat.

Mezi násilným mužem a násilnou ženou můžeme samozřejmě pozorovat určité rozdíly. Například co se týče intenzity a závažnosti násilí páchaného ženami, tak tyto nejsou tak extrémní jako v případě pachatelů-mužů, kteří se svým násilným chováním snaží u oběti vzbudit pocit strachu, chtějí získat respekt, moc a kontrolu. *„Vzhledem k odlišné tělesné konstituci žen a mužů je pravděpodobnější, že se fyzické útoky žen budou vyznačovat menší újmou a zpravidla končí méně vážnými zraněními, než je tomu v případě útoků mužů. Útoky žen však není radno podceňovat, např. poměrně zdatně házejí věcmi, které mohou partnery zranit (...), jako zbraň mohou použít věci nebezpečné a běžně dostupné, jako je vařící voda, rozpálený olej z pánve, kuchyňský nůž. Nejčastěji partnerům způsobují modřiny, oděrky, škrábance, vyrazení zubů nebo zranění smyslových orgánů.“*⁵⁹

Zatímco tedy typickým projevem násilí u pachatelů-mužů je bití, škrcení, vyhrožování či ohrožování zbraní, ženy v roli pachatelek nejčastěji používají fackování, házení předmětů, kopání a kousání. Mezi ženami i muži, kteří své partnery bijí, existují určité podobné povahové rysy, jimiž jsou nízké sebehodnocení, agresivita, hostilita, deprese a nedostatek komunikačních dovedností a asertivity.⁶⁰ Pro násilné ženy je rovněž typické častější užívání sociálního a psychického násilí, jež spočívají např. v omezení sociálních kontaktů, kontrolování pošty, telefonu, počítače, dohledu nad trávením volného času apod.⁶¹

⁵⁹ ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. s. 69.

⁶⁰ Blíže viz VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha : proFem, 2008. s. 52-53.

⁶¹ Viz BURIÁNEK, Jiří; KOVARÍK, Jiří a kol. *Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech*. Praha/Kroměříž: Triton, 2006. s. 32.

„Povahové rysy násilnických mužů se někdy přibližují k povahovým rysům, které nacházíme v anamnéze při poruše osobnosti. Shledáváme u nich egocentrismus, proradnost, absenci pocitů viny a studu, impulsivnost, schopnost manipulovat druhým. Klasičtí pachatelé domácího násilí vedou dvojí život. Mají zachovanou inteligenci, jinak se chovají na veřejnosti, jinak v soukromí. To, co jim chybí, je: empatie, altruismus, tolerance, pohrdají slabými, platí na ně spíše tvrdší přístup, protože mají pragmatický přístup k zákonům.“⁶²

2.2 Oběť domácího násilí

V souvislosti s oběťmi domácího násilí považuji za důležité nastínit si nejprve tři klíčové pojmy, jež s danou problematikou bezprostředně souvisejí a jimiž jsou viktimologie, viktimnost a viktimizace.

Věda zabývající se obětí trestného činu včetně její role v jeho genezi se nazývá viktimologie. Název je odvozen z latinského *victima* – oběť. Tato vědní disciplína se snaží nalézt faktory psychické a sociální povahy, tedy charakteristiky, jež umožňují, aby se určitá osoba stala objektem trestného činu. Předmětem viktimologie jsou kromě osoby oběti jako takové rovněž vztahy mezi obětí a pachatelem, dále role oběti v trestním řízení, pomoc obětem, proces viktimizace a ochrana obětí před sekundární viktimizací.⁶³ Viktimologie zkoumá především, k jakým změnám dochází v chování a prožívání osob, jež se staly oběťmi trestného činu, jakou roli zaujímá oběť v motivaci pachatele a jakým způsobem se tedy podílí na interakci v průběhu trestného činu. Daná věda se snaží nalézt odpovědi na to, jak se lze účinně vyhnout roli oběti, respektive jakými preventivními opatřeními lze eliminovat riziko ohrožení na minimum, přičemž pozornost je rovněž věnována právní a psychologické pomoci obětem trestných činů.⁶⁴

Viktimností rozumíme predispozici člověka stát se obětí trestného činu ve vazbě např. na profesi, věk, určité psychické vlastnosti, rod, příslušnost k minoritám apod.⁶⁵

⁶² VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha : proFem, 2008. s. 52.

⁶³ Blíže viz VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha : proFem, 2008. s. 63-67.

⁶⁴ Blíže viz ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. vydání. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. s. 98.

⁶⁵ Viz KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; ŽATECKÁ, Eva; DÁVID, Radovan; KORNEJ, Martin. *Právo proti domácímu násilí*. Skripta. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011. s. 9.

Jinými slovy jde o „*souhrn předpokladů, jež zvyšují pravděpodobnost, že se osoba stane obětí trestného činu. Každý s sebou nese určitý stupeň viktimnosti, což znamená, že každý se může stát obětí trestného činu.*“⁶⁶ Dle Válkové et al. byla na základě zkušeností relativně spolehlivě prokázána příznačná souvislost mezi viktimností a určitými biosociálními a psychickými charakteristikami oběti, a to ve vztahu k níže uvedeným faktorům⁶⁷:

- **Věk oběti** – výzkumy bylo potvrzeno překvapivé zjištění, a sice že mladí lidé se vzhledem ke svému celkově méně obezřetnému či dokonce riskantnímu způsobu života stávají obětmi trestných činů (zejména v případě násilné kriminality) příznačně častěji nežli střední a starší věková generace.
- **Profese oběti** – charakter povolání s sebou nese vyšší či nižší viktimogenní potenciál. Jako příklad bych uvedla zaměstnance herna baru, jemuž hrozí vyšší riziko kriminálních útoků nežli číšníku pracujícímu někde v kavárně.
- **Sociální charakteristika oběti** – vyšší míru viktimnosti s sebou přináší rovněž příslušnost k určité rizikové skupině osob, přičemž řeč je kupříkladu o drogově závislých, gamblerech či jiných osobách zapojených do aktivit souvisejících se zločinem, dále o příslušnících určité etnické nebo náboženské minority, zejména jsou-li ostrakizováni majoritní společnostmi, aj.
- **Zdravotní stav oběti** – osoby trpící somatickým či psychickým handicapem, jako například mentálně retardované děti či osoby s lehkou mozkovou dysfunkcí, se odlišují od svého okolí a zároveň tak na sebe přitahují větší pozornost.

Třetím klíčovým pojmem je viktimizace, již je míněn „*proces, v němž se potencionální oběť stává obětí skutečnou.*“⁶⁸ „*Viktimizace je odborný termín pro studium a analýzu trestných činů z perspektivy oběti. Označuje faktické dění, tj. procesy či pochody, ve kterých se jedinec stává obětí. Zjednodušeně řečeno, studium viktimizace*

⁶⁶ STŘÍLKOVÁ, Patricie; FRYŠTÁK, Marek. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. 1. vydání. Ostrava : KEY Publishing, 2009. s. 23.

⁶⁷ Blíže viz VÁLKOVÁ, Helena; KUČTA, Josef a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012. s. 173-174.

⁶⁸ VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha : proFem, 2008. s. 68.

*zachycuje pohled na trestný čin očima oběti. V pochodech viktimizace je jedinci role oběti vnucena, sám nerozhoduje o svém sebeurčení, nemá na výběr.*⁶⁹

Z psychologického hlediska je jádrem viktimizace proces vyrovnávání se s újmou. Viktimizace začíná, avšak zpravidla nekončí vlastním útokem na oběť. Výzkumy ukazují, že z psychologického pohledu je újma způsobená trestným činem pouze úvodním dějem, na nějž navazují další zraňující události. Proces viktimizace má tedy svou dynamiku, jež překračuje bezprostřední a přímé důsledky spáchaného trestného činu. Běžně jsou rozlišovány dvě základní fáze viktimizace, k nimž byla v souvislosti s psychologickým zkoumáním problému, jak se jedinec vyrovnává s prožitou kritickou událostí a vlastní vzniklou újmou, zavedena ještě fáze třetí. Primární fázi představuje újma způsobená oběti pachatelem, jež vzniká jako přímý, bezprostřední důsledek trestného činu. V průběhu primární viktimizace vznikají tzv. primární rány, a to v podobě fyzické, finanční či emocionální újmy. V rámci sekundární fáze je dále oběti trestného činu způsobována újma vznikající v důsledku reakcí formálních instancí sociální kontroly či neformálního sociálního okolí. Jedná se například o druhotné psychické poškození oběti tím, jak na daný čin reaguje její nejbližší okolí, nebo o traumatizující projednávání věci před soudem, netaktní a necitlivý přístup policistů aj. V průběhu sekundární viktimizace vznikají tzv. sekundární rány, jež jsou výlučně psychologického rázu, přičemž mohou zraňovat krutějším způsobem nežli rány primární. Sekundární rány bývají tvořeny trojicí pocitů, jimiž jsou pocit nespravedlnosti, nedůstojnosti a izolace. Třetí fází je terciální viktimizace, již je označován dlouhodobý stav, kdy se jedinec není schopen přiměřeně vyrovnat s prožitou traumatickou zkušeností, přestože z objektivního hlediska došlo k nápravě či k uzdravení a odškodnění.⁷⁰ Voňková et al. v souvislosti s terciální viktimizací uvádí, že prožitek obětí domácího násilí se liší od prožitku obětí, jež byly napadeny neznámým člověkem, neboť u násilného činu náhodně spáchaného neznámou osobou se oběť může domnívat, že jde o nepředvídatelnou situaci, jež se může přihodit kdykoliv a komukoliv, naproti tomu oběť domácího násilí je napadena osobou jí citově blízkou, což u oběti vyvolává nízké sebevědomí a pocity vlastní viny.⁷¹

⁶⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. 1. vydání. Praha : Portál, 2014. s. 34.

⁷⁰ Blíže viz ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. vydání. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. s. 103-105.

⁷¹ Viz VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha : proFem, 2008. s. 69.

Střílková et al. zdůrazňuje potřebu minimalizovat sekundární viktimizaci, jež se stává jednou z příčin vysoké latence domácího násilí a jež spočívá v nedostatku porozumění utrpení oběti, přičemž zanechává oběť v pocitu izolace, odcizení, nejistoty a ztráty víry v pomoc společnosti. Dané pocity prodlužují trauma oběti a zároveň zintenzivňují důsledky a dopady domácího násilí. Příčina je spatřována v přetrvávajících stereotypch, mýtech či nedostatku informací. Závažným problémem je rovněž reviktimizace, jíž se rozumí opakovaná, mnohočetná viktimizace. Pro reviktimizaci je příznačné, že se s každou další viktimizací u oběti snižuje ochota čin oznámit a zároveň klesá i důvěra oběti v pomoc zvenčí, čili oddalování oznámení po jednotlivých incidentech vytváří příznivé pozadí pro upevnění cyklu násilí v rodině.⁷²

„Viktimizaci lze tedy popsat jako psychosociální krizi. Z pohledu oběti zločin více či méně narušuje a na krátko či na dlouho poškozují kvalitu jejího života. V době „potom“ musí oběť investovat energii a prostředky do reparace následků zločinu. Někdy návrat k předchozímu (previktimizačnímu) stavu není možný, a tak musí oběť od základu změnit svůj dosavadní životní styl.“⁷³

2.2.1 Typologie obětí

Stejně jako v případě pachatelů domácího násilí rovněž u obětí platí, že se jí může stát prakticky kdokoli. Pro vytváření klasifikačních schémat lze použít různá hlediska, proto se v odborné literatuře setkáváme s rozličnými typologiemi obětí.

Jedno ze základních členění rozlišuje oběti dle následujících kritérií⁷⁴:

- **chování oběti** – z nevědomosti, z neopatrnosti, provokující či útočné chování;
- **věku oběti** – zda jde o děti, mladistvé, dospělé jedince či seniory;
- **pohlaví oběti** – muži, ženy;
- **vztahu mezi obětí a pachatelem** – tj. zda se jedná o osoby, jež jsou si vzájemně blízké, osoby známé či případně úplně cizí;
- **životního stylu oběti** – např. riziková povolání.

⁷² Blíže viz STRÍLKOVÁ, Patricie; FRYŠTÁK, Marek. *Výkazání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. 1. vydání. Ostrava : KEY Publishing, 2009. s. 24.

⁷³ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. 1. vydání. Praha : Portál, 2014. s. 87.

⁷⁴ Blíže viz např. VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha : proFem, 2008. s. 75.

Dle Čírtkové patří mezi nejpoužívanější a prakticky nejčinnější následující typologie obětí⁷⁵:

- **Typologie dle zažitého trestného činu** – tato typologie kopíruje obvyklé kategorie deliktů používaných v kriminologii, přičemž nejčastěji bývají rozlišovány oběti přímého fyzického násilí, sexuálního násilí a domácího násilí, dále oběti majetkové újmy a podvodů.
- **Typologie podle reakce na trestný čin** – rozlišuje například oběti s expresivní a kontrolovanou reakcí, dále oběti pasivní, odevzdané a oběti aktivní.
- **Typologie podle interakce mezi obětí a pachatelem v době kolem spáchání trestného činu** – daná typologie patří mezi nejznámější, přičemž rozlišuje 5 základních typů obětí, a to:
 - 1) **Zúčastňující se oběť** – trestnému činu předchází interakce mezi pachatelem a obětí, jež nezanedbatelným způsobem ovlivňuje motivaci pachatele. Jedná se o poměrně velmi častou situační konstelaci, jež odpovídá statistickému poznatku o násilných trestných činech, a sice že pachatel a oběť se vzájemně znají. Dané platí právě u domácího násilí, které je řazeno mezi tzv. vztahové delikty.
 - 2) **Nezúčastňující se oběť** – jedná se o situaci, kdy motivace kriminálního jednání nemá přímou vztahovou vazbu na oběť, neboť před spácháním trestného činu nedochází ke vzájemné interakci mezi obětí a pachatelem. Oběť tedy nemá možnost vnímat potencionální ohrožení dříve nežli v momentu samotného útoku.
 - 3) **Provokující oběť** – jde o osobu, jež podcenila nebezpečnost situace, špatně odhadla pachatele a záměrně nebo bezděčně se vystavila silně viktimogenní situaci, a to svým provokativním chováním, jímž vyvolala násilný akt agresora. Bez ohledu na pohlaví v případě provokující oběti obvykle sledujeme výrazné osobnostní a behaviorální viktimogenní faktory. Provokativně se však mohou chovat i jindy vyrovnané a sebeovládající se osoby, a sice v momentě, kdy jsou zatlačeny do kouta např. nesnesitelným ponižování apod.

⁷⁵ Blíže viz ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. vydání. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. s. 100-102.

4) Latentní oběť – u této osoby jsou obvykle kumulovány všechny viktimogenní faktory, které však nejsou manifestovány na veřejnosti. Velká latence je předpokládána zejména u obtížně kontrolovatelných jevů, jako je fyzické, psychické či sexuální násilí páchané v rodinách, dále rovněž u deliktů, jejichž zveřejnění naráží na četné emocionální bariéry a společenské předsudky, jako např. sexuální zneužívání dětí.

5) Nepravá oběť – daná osoba se ocitla v roli oběti omylem, nedopatřením, shodou nešťastných náhod, když byla v nesprávnou dobu na nesprávném místě, neboť útok původně směřoval jiným směrem.

Dle Gřivny lze za smysluplné pokládat třídění podle kritéria viktimologické viny, a sice na⁷⁶:

- **Oběti, které zavinily svou viktimizaci** – patří sem jak osoby, které zavinily svou viktimizaci individuálně (např. oběť-provokatér), tak osoby, jež přísluší k určité rizikové, negativně hodnocené skupině (např. prostitutka).
- **Oběti, které nezavinily svou viktimizaci** – tato kategorie se opět dělí na individuální oběti (např. občan, který vystoupí na obranu přepadené osoby a sám je přitom zraněn) a dále na oběti, jež přísluší k rizikové, pozitivně hodnocené skupině (např. policista).

„Pokud jde o previktimní osobnost, konkrétní psychologické výzkumy zatím chybějí. Vyšší zranitelnost se předpokládá u nezralé osobnosti, která nemá předcházející zkušenosti ze zdravých partnerských vztahů. Různé osoby mohou vykazovat různé obrazy či podoby viktimizačního syndromu. Neexistuje jediný „správný“ profil týrané osoby. To znamená, že syndrom týrané osoby není definován pomocí přesného seznamu anebo skladby symptomů. Vzhledem k empiricky potvrzeným poznatkům platí, že zahrnuje varietu příznaků, které se u různých obětí domácího násilí mohou různě kombinovat.“⁷⁷

Dle Úlehlové et al. je pro osoby ohrožené domácím násilím typické, že tyto mají snížené sebevědomí a sebehodnocení, nevěří ve své schopnosti a dovednosti, hledí na sebe očima agresora, mnohdy jsou nejisté a nerozhodné, trpí častými pocity viny,

⁷⁶ Blíže viz GRIVNA, Tomáš; SCHEINOST, Miroslav; ZOUBKOVÁ, Ivana a kol. *Kriminologie*. 4. vydání. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2014. s. 121.

⁷⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila; PTÁČEK, Radek; ŽUKOV, Ilja. Aktuální otázky domácího násilí v soudně znalecké praxi. *Česká a slovenská psychiatrie*. 2010, roč. 106, č. 4, s. 236.

bezmoci a beznaděje, násilí ve vztahu před ostatními popírají, neboť se za ně stydí, mají tendenci násilí bagatelizovat, nevidí reálnou hrozbu nebezpečí a mají velký strach z agresora, který je paralyzuje cokoliv udělat.⁷⁸

Ačkoli se laická veřejnost bohužel mnohdy domnívá, že oběti domácího násilí mohou být pouze osoby pasivní, naivní, nevzdělané, závislé či nesamostatné, zpravidla tomu tak není. Obecně můžeme říci, že domácí násilí se odehrává mezi osobami, jež mají či měly mezi sebou někdy v minulosti intimní vztah, a to napříč všemi sociálními vrstvami, bez ohledu na věk, vzdělání, náboženské vyznání, etnický původ či životní styl apod. Konkrétní model obětí domácího násilí tedy neexistuje, mohou se jimi stát ženy, muži, děti, senioři, osoby s fyzickým nebo psychickým postižením. K domácímu násilí může docházet mezi současnými nebo bývalými manželi, druhy či partnery, a to nejen v rámci heterosexuálního vztahu, nýbrž i mezi osobami stejného pohlaví, dále mezi rodiči a dětmi apod. Je nutné si tedy uvědomit, že oběti domácího násilí se může stát každý z nás. *„Přijetí toho, že oběti partnerského násilí se může stát ve své podstatě kdokoli, že se jedná o násilí opakující se bez ohledu na chování oběti, znamená ohrožení naší představy o tom, že domov je bezpečné místo a že jsme před tímto druhem násilí ochráněni. Oběti domácího násilí se však můžeme stát my sami, mohou se jimi stát naše děti, naši rodiče, naši sourozenci, naši přátelé a známí. Z hlediska prevence je tedy důležité dozvědět se více o tom, jak rozpoznat prvotní signály, a zabránit tak rozvoji násilí ve vztazích.“*⁷⁹

2.2.2 Ženy jako oběti domácího násilí

Přestože se výstupy jednotlivých studií domácího násilí různí, lze říci, že oběti domácího násilí bývají převážně ženy, neboť tyto představují 90-95 % všech obětí domácího násilí.⁸⁰ Z průzkumu proFem o.p.s. z roku 2012 vyplynulo, že v České republice bylo nějaké formě domácího násilí v průběhu svého života vystaveno až 40 % žen, což v přepočtu na populaci znamená, že 1,4 milionu dospělých žen zažilo alespoň

⁷⁸ Viz ÚLEHLOVÁ, Dagmar a kol. *Problematika domácího násilí pro zdravotnické pracovníky*. 1. vydání. Brno : Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2009. s. 32.

⁷⁹ MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, Branislava; POKORNÁ, Dana; TOUFAROVÁ, Marie. *Partnerské násilí*. 1. vydání. Praha :Linde, 2008. s. 23.

⁸⁰ Viz HUŇKOVÁ, Markéta; VOŇKOVÁ, Jiřina. *Domácí násilí v ČR z pohledu práva: (efektivnost právních norem ČR posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím)*. 1. vydání. Stráž pod Ralskem : Justiční akademie ČR, 2004. s. 45.

jednou v průběhu svého života domácí násilí, kdy se stalo přímo ohroženou obětí. Opakované ponižování prožilo v průběhu svého života 21 % žen, s fyzickým napadáním se setkala 18 % žen, sexuálnímu nátlaku bylo vystaveno 12 % žen, domácí násilí spojené se závažnějším sexuálním ohrožováním počínaje nucením k sexu až po případné znásilnění zažilo 8 % žen, ohrožování zbraní (i opakovanému) musela čelit 4 % žen a přímým útokem za použití zbraně byla v průběhu svého života ohrožena 2 % žen.⁸¹

Jak bylo nastíněno již výše, obětí domácího násilí se může stát prakticky kterákoli žena bez ohledu na věk, dosažené vzdělání či společenské postavení. „*V roli osoby ohrožené domácím násilím zdaleka nejsou jen „puťky“ - jsou jím ohroženy nezřídka ženy svébytné, pracovně úspěšné, mimo rodinný systém aktivní a sebevědomé.*“⁸² V soukromí je však pro tyto ženy mnohdy charakteristické nízké sebevědomí, submisivita, materiální či emocionální závislost na svém partnerovi, odevzdanost a dále též pocity viny, bezmoci a zoufalství z domnělé neřešitelnosti jejich situace.

Mezi mužem a ženou se domácí násilí nejčastěji odehrává v partnerských relacích manžel-manželka, druh-družka, partner-partnerka, případně mezi bývalými manžely či partnery (hovoříme o tzv. expartnerském násilí).⁸³

Dle Čecha et al. lze příčinu toho, že se žena stane v dospělosti obětí domácího násilí, spatřovat již v jejím dětství, neboť byla-li žena jako malá vystavena násilnému jednání, případně byla-li svědkem týrání své matky agresivním partnerem, může se také sama ve své dospělosti stát snáze obětí násilí, popřípadě se může potýkat s většími obtížemi agresivnímu jednání čelit. Pro ženy vyrůstající v násilném prostředí je proto bohužel nezřídka typické, že tyto považují agresivní chování za běžnou součást vztahu mezi mužem a ženou, tudíž není neobvyklé, že si takováto žena při výběru svého životního partnera zvolí muže stejných povahových rysů. Ženy mají snahu agresivní chování člověka, k němuž mají blízký citový vztah, omlouvat, zlehčovat jej či dokonce vědomě popírat jeho existenci. Ženám obvykle trvá dost dlouho, než si uvědomí závažnost celé situace, proto prvním impulzem k řešení domácího násilí mnohdy bývá

⁸¹ Blíže viz KUNC, Kamil a kol. *Ekonomické dopady domácího násilí v ČR*. 1. vydání. Praha : proFem, 2012. s. 24.

⁸² ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. s. 92-93.

⁸³ Blíže viz ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. s. 91.

až útok na děti. Pro chování oběti domácího násilí je příznačná rozporuplnost, neboť na jedné straně si přeje násilné jednání zastavit, avšak na druhé straně svůj názor často změní a projevy násilí bagatelizuje. Důvod může být spatřován v omluvě agresora a příslibu polepšení se, či naopak v psychickém nátlaku ze strany agresora, dále ve snaze o zachování rodiny, finanční či silné citové závislosti apod.⁸⁴

2.2.3 Muži jako oběti domácího násilí

„Agresivní chování ženské komponenty partnerských vztahů tvoří specifickou část viktimizačních rizik mužů. Ačkoli hlavní jádro (potenciálního) násilí, jemuž jsou muži vystaveni, spočívá ve střetech s ostatními muži, a to v první řadě cizími muži, zhruba každý desátý muž se ve svém životě setkal rovněž s fyzickým útokem ze strany vlastní partnerky. Více než 5 % pak zažilo nějaký druh fyzického útoku od manželky či partnerky v posledních 5 letech.“⁸⁵

Poznatků o mužích jakožto obětech domácího násilí zatím není mnoho, neboť velká část současných znalostí týkajících se obětí domácího násilí pochází z výzkumů a studií zaměřených na ženy. Čírtková et al. hovoří v souvislosti s mužskými oběťmi o působení fenoménu dvojích zavřených dveří, kdy první dveře jsou totožné pro oběti bez rozdílu pohlaví, avšak druhé dveře jsou specifické právě pro muže, kteří mají obavy ze své sociální stigmatizace, neboť přiznat roli oběti domácího násilí se přiči stereotypům o mužích a ženách ve společnosti. Percepce i deklarace procesů viktimizace u mužů je tedy komplikovanější.⁸⁶

Muži jakožto oběti domácího násilí musí překonávat celou řadu stereotypů, počínaje tím, že jsou společností vnímáni jako jedinci silnějšího pohlaví a jako hlavy rodiny, až po ty, že muži jsou ze své přirozenosti spíše agresory nežli oběťmi. *„Archetyp mužské identity je na hony vzdálen představě o slabé a bezmocné oběti. Představa, jak by měla být mužskost utvářena, se neslučuje s tím, s jakou sociální skutečností je spojována oběť, identita muže a oběti se tak navzájem vylučují a vytvářejí*

⁸⁴ Blíže viz ČECH, Ondřej a kol. *Domácí násilí z pohledu pracovníků v oblasti sociálních služeb*. 1. vydání. České Budějovice : Theia, 2011. s. 17.

⁸⁵ Blíže viz BURIÁNEK, Jiří; PIKÁLKOVÁ, Simona; PODANÁ, Zuzana. *Násilí na mužích: sonda do zákoutí partnerských vztahů*. 1. vydání. Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2014. s. 99.

⁸⁶ Blíže viz ČÍRTKOVÁ, Ludmila; PTÁČEK, Radek; ŽUKOV, Ilja. Aktuální otázky domácího násilí v soudně znalecké praxi. *Česká a slovenská psychiatrie*. 2010, roč. 106, č. 4, s. 236.

*kulturní paradox.*⁸⁷ Při posuzování charakteristiky mužských obětí domácího násilí nalézáme shodu s oběťmi ženskými, a sice že i týraní muži doufají, že se vše urovná, že chtějí zachovat rodinu, obávají se ztráty dětí, jsou fixováni na své mučitelky, přičemž jejich chování omlouvají a hledají vinu v sobě. Přestože jsou fyzicky zdatní a mohli by se bránit, síly použijí jen zřídka.⁸⁸ „*Proto i zdánlivě slabší subjekt může úspěšně vydírat toho silnějšího, což vysvětluje i neschopnost některých mužů vymanit se z kalamitního vztahu.*“⁸⁹

Nejčastějším důvodem, proč muž neoznámí domácí násilí, bývá to, že se nepovažuje za oběť domácího násilí, nehodnotí partnerčino chování jako trestný čin, stydí se, obává se, že při kontaktování policie mu nebude nikdo věřit a že bude nakonec stíhán on sám, dále se obává zveřejnění, jež by mohlo vést k jeho stigmatizaci v očích veřejnosti.⁹⁰

Z anglických studií pochází následující typologie mužů⁹¹:

- **Primary instigators (hlavní či prvotní podněcovatelé, provokatéři)** – jde o muže, kteří podněcují vznik většiny násilí ve svých partnerských vztazích. Tito muži tedy vystupují ve svých vztazích zpravidla jako primární násilníci.
- **Equal combatants (sobě rovní bojovníci)** – daní muži tvrdí, že se v jejich vztazích objevuje násilí z obou stran. Hovoříme tedy o situaci, kdy se osoby v agresivním chování střídají, což lze označit jako vzájemné, reciproční násilí.
- **Retaliator (represor)** – jedná se o muže, kteří sice přiznávají, že vůči své partnerce použili násilí, avšak zároveň tito argumentují, že šlo o odpověď na násilí ze strany partnerky. K násilným incidentům dochází zpravidla v souvislosti s dlouhodobým či závažným násilím páchaném na muži v rámci intimního vztahu.

⁸⁷ BURIÁNEK, Jiří; PIKÁLKOVÁ, Simona; PODANÁ, Zuzana. *Násilí na mužích: sonda do zákoutí partnerských vztahů*. 1. vydání. Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2014. s. 19.

⁸⁸ Blíže viz ÚLEHLOVÁ, Dagmar a kol. *Problematika domácího násilí pro zdravotnické pracovníky*. 1. vydání. Brno : Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2009. s. 33.

⁸⁹ BURIÁNEK, Jiří; PIKÁLKOVÁ, Simona; PODANÁ, Zuzana. *Násilí na mužích: sonda do zákoutí partnerských vztahů*. 1. vydání. Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2014. s. 16.

⁹⁰ Viz ČÍRTKOVÁ, Ludmila; PTÁČEK, Radek; ŽUKOV, Ilja. Aktuální otázky domácího násilí v soudně znalecké praxi. *Česká a slovenská psychiatrie*. 2010, roč. 106, č. 4, s. 236-237.

⁹¹ Blíže viz GADD, David; FARRALL, Stephen; DALLIMORE, Damian; LOMBARD, Nancy. *Domestic abuse against men in Scotland*. Scottish Executive Central Research Unit. 2002, s. 38-43. [cit. 2015-11-08]. Dostupný také z WWW: <<http://www.familyviolence.gov.cy/upload/20091217/1261039014-02011.pdf>>.

- **Non-retaliatory victims („nemstíci se oběti“)** – tito muži jsou skutečnými domácím násilím ohroženými osobami. Jedná se o muže, kteří se stávají obětí násilného jednání své partnerky, avšak sami toto jednání nikdy neoplácejí. Svou sílu používají pouze k obraně před partnerkou, která na ně fyzicky útočí.

Poznatky z výzkumů prováděných v České republice

Co se týče výzkumů v České republice, první systematictější pokus o zkoumání násilí výhradně jen na mužích reprezentoval grantový projekt Jihočeské univerzity realizovaný v roce 2004 v Jihočeském kraji na mužích starších 18 let. Jednalo se o tzv. pilotní sondu. Slovní agrese typu nadávek zažilo v partnerském vztahu z celkem 458 respondentů 30 %. U 4 % respondentů vyústila partnerská hádka ve fyzické napadení. Co se týče psychického násilí, bylo zjištěno, že přestože jsou muži vůči němu celkově odolnější, jsou touto formou násilí zasaženi zhruba stejně často jako ženy. Jako příklad psychického násilí muži nejčastěji uváděli snahu o kontrolu chování, kdy 40 % respondentů bylo alespoň občas kontrolováno, dále žárlivost partnerek na kontakt s jinými ženami a na aktivity odehrávající se mimo domov. Výzkumem byla prokázána podmíněnost násilného chování partnerky tradičně předpokládanými rizikovými faktory, jimiž jsou např. alkohol, drogy, agresivita na veřejnosti apod.⁹²

Reprezentativním šetřením českých mužů⁹³ prováděným na přelomu roku 2012 a 2013 se zjistilo, že více než 5 % z 1001 respondentů ve věku od 18 do 70 let zažilo v posledních pěti letech nějaký druh fyzického útoku ze strany své manželky či partnerky. Výzkum dále ukázal, že během svého života zažilo alespoň jednu z forem fyzické agrese ze strany své partnerky 9,9 % mužů, z toho 1,3 % mužů za posledních 12 měsíců. Co se týče podob fyzického násilí, relativně nejčastěji respondenti uváděli facky, kopání, kousání a úder pěstí, na druhém místě pak házení předmětů či úder předmětem, dále též strkání, pevné sevření, kroucení rukou a tahání za vlasy. 6 mužů z celkového počtu 99 napadených, tj. 0,6 % dotazovaných, zažilo během svého života útok či vyhrožování útokem nožem nebo pistolí od vlastní manželky či partnerky.

⁹² Blíže viz BURIÁNEK, Jiří; KOVAŘÍK, Jiří a kol. *Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech*. Praha/Kroměříž: Triton, 2006. s. 39-80.

⁹³ Blíže viz BURIÁNEK, Jiří; PIKÁLKOVÁ, Simona; PODANÁ, Zuzana. *Násilí na mužích: sonda do zákoutí partnerských vztahů*. 1. vydání. Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2014. s. 25-98.

Velká část respondentů, kteří někdy měli partnerku, se v nějakém ze svých vztahů setkávala s některým z projevů psychického násilí (30 % často a 12 % dokonce neustále). Občasné psychické násilí pak uvedla téměř polovina dotazovaných, tj. 45 %, přičemž pouze sedmina (14 %) nikdy nezažila žádnou z uvedených forem psychického násilí od své partnerky. V aktuálních partnerských vztazích je situace o poznání pozitivnější, nicméně přesto nezanedbatelná část partnerek se minimálně občas k některé formě psychického násilí uchýlí, a sice téměř pětina (19 %) stále nebo často, více než polovina (56 %) občas a pouze čtvrtina partnerek se dokáže psychickému násilí vyvarovat zcela. K nejčastěji zažívaným formám psychického násilí patří přehlížení názorů a pocitů respondenta ze strany partnerky, dlouhodobé mlčení, slovní agrese typu nadávání či urážek a výhrůžky ukončením vztahu.

Výsledky ukázaly, že téměř pro polovinu mužů, již měli nějakou zkušenost s agresivní partnerkou, nebyla tehdejší situace příliš vážná. Nicméně zhruba 40 % respondentů uvedlo, že tato situace pro ně tehdy byla poměrně (32,3 %) či dokonce velmi (7,1 %) vážná.

Zjištěné faktory zvyšující riziko napadení vlastní partnerkou, jako jsou nízké vzdělání partnerky, zvýšená konzumace alkoholu, drog (léčiv), nezaměstnanost a ateismus se víceméně shodují se závěry předchozích výzkumů. Rovněž se potvrdilo, že rodinná historie a zážitky z dětství a dospívání hrají v přenášení vzorců chování z generace na generaci významný a nepopíratelný vliv. Násilí v partnerském vztahu se navíc může pojit s agresivitou partnerky projevenou na veřejných místech, neboť není bez zajímavosti, že více než 70 % žen, jež byly někdy agresivní na veřejnosti, se chovalo či chová agresivně též ke svému partnerovi.

2.2.4 Děti jako oběti domácího násilí

Dětství bývá vnímáno jako jedno z nejkrásnějších období v životě člověka, neboť děti nemusí řešit starosti dospělých, mají čas jen na své zájmy a radosti. Realita ale bohužel taková vždy není. *„Psychické zneužívání či týrání dětí bývá mnohem častější, než by se na první pohled mohlo zdát. Zahledění do svých vlastních představ o štěstí*

dospělí mnohdy zapomínají, že jsou odpovědní také za štěstí a psychické bezpečí svých dětí.“⁹⁴

Děti patří spolu se ženami k nejpočetnější skupině, jež se stává oběťmi násilí v rámci rodiny. „Podle sociologických výzkumů realizovaných v letech 2001 a 2006 agenturou STEM, v 80 % rodin, v nichž se odehrává domácí násilí mezi rodiči, vyrůstají nezletilé děti.“⁹⁵ Tyto děti se nedobrovolně stávají svědky násilí, vidí a slyší, jak se jejich rodiče hádají, jak se urážejí, vyhrožují si, případně se též fyzicky napadají. „Čím mladší dítě je, tím jsou následky zpravidla závažnější. Aproximativní údaje o reakci dětí na násilí mezi rodiči uvádějí, že zhruba 25 % dětí se do násilných incidentů vměšuje, 10 % je zraněno a 2 % se přikloní na stranu agresora. U zákroku policie asistuje až 53 % dětí mladších 12 let.“⁹⁶ Vzhledem k tomu, že násilí mezi rodiči bývá pro děti zpravidla těžkým traumatickým zážitkem, je třeba si uvědomit, že přítomnost dětí v případech domácího násilí je vysoce ohrožující a narušuje jejich zdravý vývoj. Všechny formy násilí v rodině zanechávají v dětech nepříjemné vzpomínky a poznamenávají je na celý život. Rozlišujeme, zda násilí směřuje přímo proti dítěti samotnému či zda je obětí nepřímou.

Dítě je viktimizováno přímo, je-li proti němu ze strany rodiče, případně jiné blízké osoby směřováno fyzické, psychické či sexuální násilí. Ve smyslu zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, hovoříme především o dítěti, jehož rodiče nevykonávají řádným způsobem či zneužívají práva plynoucí z jejich rodičovské odpovědnosti, jež je zakotvena v § 6 odst. 1 písm. a) bodu 3 daného zákona, dále o dítěti, na němž byl nebo je podezření, že byl, spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, lidskou důstojnost, jeho mravní vývoj či jmění (§ 6 odst. 1 písm. e) shora uvedeného zákona). Zejména dochází k naplnění skutkové podstaty trestného činu týrání svěřené osoby, zanedbání povinné výživy, ohrožování výchovy dítěte, případně též pohlavního zneužití.⁹⁷

⁹⁴ HALFAROVÁ, Hana. Bezbranný mezi svými. *Psychologie dnes*. 2001, roč. 7, č. 11, s. 16.

⁹⁵ ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. s. 120.

⁹⁶ VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí z pohledu žen a dětí : právní stav k 1. 1. 2016*. 3. přepracované vydání. Praha : proFem, 2016. s. 66.

⁹⁷ Viz Metodické doporučení MPSV č. 3/2010 k postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případech domácího násilí, s. 1 a 14. [cit. 2015-11-25].

Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/9466/metodika_3.pdf>.

O nepřímé viktimizaci je řeč v případě, kdy sice fyzické či verbální útoky nejsou směřovány přímo proti dítěti samotnému, nicméně kdy je dítě přítomno domácímu násilí odehrávajícímu se mezi rodiči, jinými osobami odpovědnými za jeho výchovu či mezi dalšími osobami v domácnosti, v níž dítě žije, přičemž dítě je považováno za sekundární oběť domácího násilí i tehdy, není-li jednotlivým útokům pachatele domácího násilí vůči primární oběti osobně přítomno. „*Příznivý citový, rozumový a mravní vývoj dítěte je ohrožen vždy, pokud dítě vyrůstá v domácnosti, ve které dochází k domácímu násilí mezi jinými osobami, a to i když dítě není očitým svědkem domácího násilí.*“⁹⁸

V současné době jsou již závažnost a traumatický dopad přítomnosti dětí při domácím násilí jasně zdokumentovány. Výskyt krátkodobých i dlouhodobých psychických i psychosomatických potíží není u těchto dětí neobvyklý, přičemž nemůžeme opomenout ani poruchy v jejich chování. Rodiče si bohužel mnohdy neuvědomují, jaké má domácí násilí na jejich děti dopad, i když tyto nejsou jeho přímými očitými svědky.⁹⁹

„*V rodině s problematikou domácího násilí bývá dítě často používáno násilným partnerem jako zbraň. Ohrožené osobě je vyhrožováno, že v případě, že z násilného vztahu odejde, o dítě přijde. V mnoha případech pak bývá dítě manipulováno proti ohrožené osobě, rozvíjí se u něj tzv. syndrom zavrženého rodiče.*“¹⁰⁰

Podle Čecha et al. se u dětí, jež jsou svědky domácího násilí, zpravidla vyskytují stejné problémy a poruchy, jakými trpí sama oběť. Tyto děti prožívají strach a emocionální traumata. Mnohdy trpí pocitem viny, neboť se domnívají, že jsou to právě ony, kvůli komu se rodiče hádají. Můžeme se u nich setkat i s projevy již překonaných vývojových stádií, jako např. s pomočováním, cumláním si prstů apod. Děti, jež se stávají svědky domácího násilí opakovaně, vnímají a reagují na realitu zcela jinak. Nezřídka mají narušené vztahy se svými vrstevníky. Mají tendenci řešit své problémy agresí, již ventilují nejen vůči kamarádům, nýbrž i dospělým, zvířatům

⁹⁸ Viz Metodické doporučení MPSV č. 3/2010 k postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případech domácího násilí, s. 2. [cit. 2015-11-25].

Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/9466/metodika_3.pdf>.

⁹⁹ Blíže viz VARGOVÁ, Branislava. Svěřování dítěte do výchovy jednoho z rodičů v případech domácího násilí. *Právo a rodina*. 2006, roč. 8, č. 2, s. 10.

¹⁰⁰ ÚLEHLOVÁ, Dagmar a kol. *Problematika domácího násilí pro zdravotnické pracovníky*. 1. vydání. Brno : Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2009. s. 46.

a mnohdy též věcem. Děti, jež vyrůstají v násilném prostředí, se v budoucnu často také samy bohužel stávají násilníky.¹⁰¹

„Stěžejní roli v systému péče o dětské oběti domácího násilí mají orgány sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), jejichž úkolem je zejména ochrana práv dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, na ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění, a na působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.“¹⁰²

2.2.5 Senioři jako oběti domácího násilí

Při charakterizování jednotlivých skupin osob ohrožených domácím násilím nelze opomenout osoby vyššího věku. Ačkoli násilí páchané na seniorech není problémem novým, bývá bohužel mnohdy značně podceňováno, a to především z toho důvodu, že jde o oblast, jež je opět velmi obtížně podchytitelná. Pro starší lidi je typické, že se oběťmi domácího násilí stávají často velmi postupně a nenápadně. Statistiky domácího násilí, u nichž je třeba zdůraznit, že postihují tuto věkovou kategorii osob zřídka, ukazují pouze malý výskyt daného jevu. *„Mezi seniory ve věku nad 65 let trpí domácím násilím 3-5 % osob.“¹⁰³* Pravdou spíše zůstává, že zatímco oznámené případy tvoří minimum, mnohé násilí páchané na seniorech zůstává skryto.

Senioři se mohou stát obětí všech forem domácího násilí, jako je fyzické násilí spočívající například v uplatňování fyzických trestů, přivazování k lůžku, odpírání stravy či chybném podávání léčiv, dále psychické násilí, jež se projevuje vydíráním, zastrasováním, nadávkami, ponižováním, výsměchem, ničením předmětů, k nimž má senior citový vztah (památeční předměty, fotografie) apod. U starých lidí se rovněž setkáme s násilím sexuálním, které však není tak časté jako u ostatních obětí daného fenoménu. Naproti tomu velmi častou formou násilí je u seniorů násilí ekonomické, které *„hodně souvisí s názorem, že rodiče mají své děti živit a finančně jim vypomáhat, což v mnoha rodinách vede k tomu, že je tento druh výpomoci považován za normu.“*

¹⁰¹ Blíže viz ČECH, Ondřej a kol. *Domácí násilí z pohledu pracovníků v oblasti sociálních služeb*. 1. vydání. České Budějovice : Theia, 2011. s. 19.

¹⁰² ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. s. 122.

¹⁰³ ČECH, Ondřej a kol. *Domácí násilí z pohledu pracovníků v oblasti sociálních služeb*. 1. vydání. České Budějovice : Theia, 2011. s. 7.

Pokud se senior tomuto názoru vzepře, přichází trest.“¹⁰⁴ Ekonomickým násilím je nejčastěji míněno „neoprávněné vymáhání finančních prostředků, např. důchodu či úspor, vymáhání sepsání závěti, popřípadě její změny, vymáhání převodu majetku, převodu bytu, neochota ve financování ošetrovatelské nebo zdravotnické péče (např. úhrady léků).“¹⁰⁵ Osoby dopouštějící se ekonomického násilí odebírají oběti veškeré její finance, které pak z velké části využívají pro svou vlastní potřebu. Není pak neobvyklé, že oběť i přes své vyhovující příjmy nemá dostatek finančních prostředků na vlastní léčbu a základní životní potřeby.

Podle Úlehlové et al. nahrává násilí na seniorech anonymita velkých měst, ztráta osobních vztahů a převaha ekonomických zájmů v sociálním prostředí. Faktory zvyšujícími ohroženost starých lidí jsou celkově špatný zdravotní stav, poruchy kognitivních a komunikativních schopností, ztráta soběstačnosti, sociální izolace či soužití s násilnou osobou a závislost na ní. Senioři se stávají obětí agresivního jednání svých dětí, vnoučat a jejich partnerů, zejména sdílejí-li s nimi společnou domácnost. Avšak násilí na seniorech není páčáno pouze v domácnostech, nýbrž i ve zdravotnických či sociálních zařízeních. Ke zhoršení vztahu s příbuznými či pečovateli mohou přispívat některé charakterové vlastnosti starých osob, jimiž může být například soustavná nespokojenost, prosazování si vlastního názoru, poučování, přílišné vyžadování pozornosti aj. Důvodem vysoké latence domácího násilí páchaného na starších lidech je zejména skutečnost, že pro staré lidi bývá velmi obtížné veřejně přiznat, že se stali obětí násilí ze strany svých nejbližších. Mívají pocit studu, že vychovali takovéto dítě, a vnímají to jako své životní selhání. Důvodem neoznámení násilí může být rovněž strach seniora, že mu nikdo nedokáže pomoci, závislost na agresorovi či obava ze stupňování agresivního jednání. Nežádka tyto ohrožené osoby zastávají názor, že jim je jedno, jak se k nim okolí chová, neboť už dlouho žít nebudou, což je tvrzení, které dokonale nahrává agresorovi.¹⁰⁶

¹⁰⁴ ÚLEHLOVÁ, Dagmar a kol. *Problematika domácího násilí pro zdravotnické pracovníky*. 1. vydání. Brno : Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2009. s. 37.

¹⁰⁵ ZIMMELOVÁ, Petra. Ekonomické násilí na seniorech. *Sociální práce*. 2006, roč. 2006, č. 2, s. 83. [cit. 2016-01-24]. Dostupný také z WWW: <<http://www.socialniprace.cz/soubory/2006-2-090221133657.pdf>>.

¹⁰⁶ Blíže viz ÚLEHLOVÁ, Dagmar a kol. *Problematika domácího násilí pro zdravotnické pracovníky*. 1. vydání. Brno : Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2009. s. 35-38.

Obecně je možné říci, že osoby vyššího věku snáší hůře jakékoli změny ve svém životě, což bohužel vede k tomu, že je pro ně mnohdy přijatelnější setrvat v domácnosti s násilnou osobou, než když by musely podstoupit umístění do ústavní péče.

2.3 Nežádoucí následky domácího násilí

Následky domácího násilí bývají jak krátkodobého, tak i dlouhodobého rázu a zanechávají na obětech nejen fyzické, nýbrž především psychické újmy. Při fyzickém násilí vzniká fyzická újma na zdraví počínaje lehčími zraněními, jako modřinami, oděrkami, pohmožděninami, přes zlomeniny a otřesy mozku, a konče těžkým ublížením na zdraví, v krajním případě dokonce usmrcením. Jak již bylo nastíněno výše, kromě fyzických následků domácího násilí má daný fenomén výrazný dopad i na psychiku oběti. „*Výzkumy potvrzují, že u obětí se může rozvinout řada emočních poruch a poruch chování, jako např. deprese, úzkostnost, posttraumatická stresová porucha, tzv. syndrom týrané ženy, alkoholismus, sebevražedné myšlenky a jiné.*“¹⁰⁷

Následky domácího násilí na oběť mají specifickou povahu, neboť viktimizace v podobě domácího násilí vytváří signifikantní soubor následných mentálních a behaviorálních reakcí obětí. U těchto osob se setkáváme s jevy, jež u obětí jiných kriminálních činů nenalezneme. Markantní je kupříkladu přetrvávající vazba k pachateli, setrvávání ve vztahu s ním, zamlčování závažnosti a příčin zranění či popírání viktimizace.¹⁰⁸ „*Když nám ubližuje cizí člověk, fungují alespoň nějaké sebezáchranné scénáře, ale když nám ubližuje blízký člověk, pud sebezáchovy se vypíná, natož pak racionální uvažování.*“¹⁰⁹

V následujících podkapitolách se zaměřím na vybrané psychologické důsledky domácího násilí, neboť emocionální újmy nejsou na rozdíl od těch fyzických viditelné pouhým okem, tudíž je jejich odhalení obtížnější.

¹⁰⁷ MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, Branislava; POKORNÁ, Dana; TOUFAROVÁ, Marie. *Partnerské násilí*. 1. vydání. Praha :Linde, 2008. s. 40.

¹⁰⁸ Blíže viz ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky*. 1. vydání. Praha : Grada Publishing, 2008. s. 26.

¹⁰⁹ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Soužití s násilným partnerem. *Právo a rodina*. 2006, roč. 8, č. 10, s. 2.

2.3.1 Syndrom týrané osoby

Syndrom týrané osoby (battered person syndrom) je pokračovatelem původního syndromu týrané ženy, jenž byl popsán v letech 1979 – 1984 americkou psycholožkou L. E. Walkerovou. Syndrom týrané ženy byl definován jako „*soubor specifických charakteristik a důsledků zneužívání, které vedou ke snížené schopnosti ženy efektivně reagovat na prožívané násilí.*“¹¹⁰ Postupem času však došli odborníci zabývající se problematikou domácího násilí k závěru, že oběťmi daného protiprávního jednání nejsou pouze ženy jako partnerky, nýbrž i jiné osoby, proto se tento syndrom začal vztahovat na týrané lidi obecně.¹¹¹

E. Walkerová původně stanovila čtyři základní charakteristiky tehdy ještě syndromu týrané ženy, a sice že oběť domácího násilí věří, že je vše její chyba, ztrácí schopnost efektivně situaci řešit, má strach o sebe a o děti a že iracionálně věří, že agresor je všemocný a vše ví. Syndrom týrané osoby vzniká či může vzniknout teprve v situaci, kdy dojde k zopakování kompletního cyklu domácího násilí, respektive jeho tří fází, alespoň dvakrát. Předmětný syndrom však není automatickým následkem jakéhokoliv domácího násilí a nemusí se nutně projevit u každé jeho oběti. Jak vyplynulo z nových poznatků, vznik daného syndromu závisí na typu či vzorci domácího násilí, dále na previktimní osobnosti a na reakcích sociálního okolí. Syndrom týrané osoby tedy není definován pomocí přesného seznamu či skladby symptomů. S ohledem na empiricky potvrzené poznatky platí, že tento syndrom zahrnuje varietu příznaků, jež mohou být u různých obětí domácího násilí rozličně kombinovány.¹¹²

Projevy syndromu týrané osoby lze rozdělit do následujících kategorií¹¹³:

- **Symptomy posttraumatické stresové poruchy** – v případě posttraumatické stresové poruchy hovoříme o „*soboru různých poruch chování a prožívání včetně fyziologických reakcí (poruchy spánku, potivost, třes, nevolnost apod.), které vznikají jako důsledek extrémního stresového prožitku, přesahujícího běžnou lidskou zkušenost. (...) Záludnost posttraumatické stresové poruchy*

¹¹⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Oběti domácího násilí. *Psychologie dnes*. 2001, roč. 7, č. 1, s. 15.

¹¹¹ Blíže viz ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. s. 42.

¹¹² Blíže viz ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. 1. vydání. Praha : Portál, 2014. s. 92-95.

¹¹³ Blíže viz ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. s. 43-45.

spočívá v tom, že rozmanité příznaky mohou propuknout až po delším časovém úseku od prožité krize. Posttraumatická porucha vzniká jako zpožděná anebo protahovaná odezva na otřesné katastrofické zážitky.“¹¹⁴ Kvůli traumatickým účinkům domácího násilí se u jeho obětí vyvíjejí symptomy, jako je neustálé znovuprožívání traumatických situací v myšlenkách, obrazech či jiných smyslových vjemych. Osoby ohrožené domácím násilím bývají mnohdy emocionálně zcela vyčerpaný, vysílený a ochromený. Často lze u nich pozorovat zvýšenou vznětlivost, přecitlivělost, paniku, hyperaktivitu, obsesi, nervozitu, snížené sebevědomí aj., či naopak netečnost a apatii. Postrádají schopnost spontánně ventilovat emoce, a to zejména negativní emoce, jako je hněv a vztek. Mají tendenci vyhýbat se konfliktním situacím, při kontaktu s autoritou projevují až flagrantní vstřícnost, neprůbojnost a submitivitu. „*Neléčená posttraumatická porucha často vede ke změně osobnosti. Může se objevit jak v dětství, tak v dospělosti a k jejímu vzniku nemusí vést jen fyzické násilí, ale i společenská izolace, emoční zneužívání, ekonomická deprivace, vyhrožování násilím. Posttraumatickou stresovou poruchou mohou trpět i nepřímé oběti domácího násilí, zejména v případech dlouhodobého soužití.*“¹¹⁵

- **Naučená bezmocnost** – představuje specifický důsledek týrání blízkou osobou. Stav naučené bezmocnosti se u obětí domácího násilí vyvíjí po opakovaných neúspěšných pokusech odejít nebo si zajistit pomoc. Oběť postupně získá praxi, že žádná její reakce nevede k ukončení násilí, proto generalizuje své pocity a stává se pasivní, přičemž její emocionální stav je stavem letargie, beznaděje a bezmocnosti. Týrané osoby mívají drasticky snížené sebevědomí, ztrácejí respekt samy k sobě, což je následně doprovázeno nejistotou, nerozhodností, ztrátou životních iluzí, vymizením radosti ze života, ztrátou osobních perspektiv a někdy též pokřivením běžných měřítek. Tyto osoby jsou až nápadně oddané svému trýzniteli, neboť jsou vyčerpané a nezbývá jim dostatek sil potřebných ke změně, proto na svoji situaci rezignují a spíše se naučí v dané situaci nějakým způsobem přežít, než aby se snažily ji nějak řešit či uniknout.

¹¹⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. vydání. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. s. 114-115.

¹¹⁵ VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha : proFem, 2008. s. 74.

- **Sebezničující zvládací strategie** – aby pro osobu, jež je dlouhodobě vystavena násilnému jednání, byla krutá realita únosnější, volí nezřídka maladaptivní únikové mechanismy, sebezničující zvládací strategie, jako alkohol, drogy, pokus o sebevraždu či vražedné tendence aj. Sebezničující reakce se objevují obzvláště u dlouhotrvajícího týrání a nabývají následujících podob:

- 1) **Popírání viny útočníka** – týraná osoba se snaží zprostit agresora viny, přičemž jeho násilné chování odůvodňuje mimořádnými vnějšími okolnostmi, jako nezaměstnaností, zdravotními potížemi, konzumací alkoholu, případně připisuje odpovědnost za spuštění násilí sama sobě.
- 2) **Minimalizace násilí** – tato v podstatě souvisí s manipulováním reality. Jde o formu iluzorní obrany, kdy oběť domácího násilí neuznává vážnost incidentů, jakož i celé situace. Minimalizace napomáhá oběti redukovat její strach z příštího vývoje situace a činí pro ni celou věc snesitelnější.
- 3) **Bagatelizace následků** – v daném případě týraná osoba minimalizuje skutečné následky domácího násilí, bagatelizuje intenzitu i nebezpečnost ataků včetně zranění a nevnímá, anebo si nechce připustit vážnost celé situace.
- 4) **Popírání viktimizace** – oběť uvádí nepravé příčiny svých zranění. Popírá fakt, že je týrána a zneužívána. „*Mohou se objevit různé podoby disociace, jako je necitlivost na bolest, psychogenní amnézie, vzácně také mnohočetná osobnost.*“¹¹⁶
- 5) **Odmítání možnosti pomoci** - ohrožená osoba odmítá nabízenou pomoc, neboť se domnívá, že je tato pro ni nepoužitelná. Daná situace komplikuje navázání vztahu mezi pomáhajícími pracovníky a obětí a zahrnuje opakující se návraty k agresorovi a odmítnutí úvah o rozvodu či rozchodu.

„*U závažných podob týrání se vyskytují také klasické příznaky psychotraumatu. Do této kategorie spadají intruse (neodbytné, do kola běžící představy a myšlenky vázané na zážitky násilí, noční můry, flashbacky), vyhýbání se (vědomé potlačování myšlenek i rozhovorů o týrání, neschopnost si vzpomenout na určité detaily z incidentů, nezáměr o běžné aktivity, pocity odcizení sobě a druhým, ztráta životních perspektiv)*“

¹¹⁶ STŘÍLKOVÁ, Patricie; FRYŠTÁK, Marek. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. 1. vydání. Ostrava : KEY Publishing, 2009. s. 22.

a poruchy emoční stability či tzv. arousalu (hypervigilance, poruchy spánku, podrážděnost, lekavost, poruchy pozornosti). „¹¹⁷

2.3.2 Stockholmský syndrom¹¹⁸

Tento syndrom vděčí za své objevení i název skutečné události. Poprvé byl popsán v sedmdesátých letech minulého století při přepadení banky ve Stockholmu dne 23. 8. 1973, při němž byly zajaty a drženy v izolaci jako rukojmí čtyři osoby. V průběhu šesti dnů zajetí (konkrétně 131 hodin) si tyto osoby vytvořily k pachatelům specifický citový vztah a policisty, kteří je zachraňovali, vnímaly jako své nepřátele. Zvláštní emocionální vazba zadržených osob na vězňatele byla označena jako stockholmský syndrom. V dnešní době reakce stockholmských rukojmí není vnímána jako porucha fungování emocí, nýbrž jako běžná reakce na specifickou, extrémně stresující situaci. Oběť se ocitá v zátěžové situaci, jež je nad její síly. Stockholmský syndrom tedy představuje zřejmě spontánní reakci na naprostou ztrátu kontroly nad vlastním životem, kombinovanou s přetrvávajícím přímým kontaktem se silným zdrojem nebezpečí. *„Mezi násilníkem a obětí se vytváří emocionální vztah a oběť se identifikuje s jednáním násilníka. Snaží se mu zavděčit a podvědomě si vykupuje jeho shovívavost, čímž chrání svůj život.*“¹¹⁹ Vzhledem k charakteru viktimizace jde tedy o sebezáchovnou taktiku. Oběť touží přežít, proto vnitřní smíření s osobou, která jí nahání hrůzu, využívá jako intuitivní strategii k sebezáchově. Doufá, že na ni pachatel nebude zlý. Identifikace a někdy též idealizace pachatele totiž umožňuje oběti vydržet prožívanou dramatickou situaci, aniž by psychicky zkolabovala.

Aby mohl být stockholmský syndrom rozvinut, je dle Sobkové nutná existence čtyř následujících podmínek¹²⁰:

- život oběti je ohrožen,
- oběť nabyla přesvědčení, že ze stávající situace není úniku,

¹¹⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. 1. vydání. Praha : Portál, 2014. s. 95.

¹¹⁸ Blíže viz ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. vydání. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. s. 267-272; ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. 1. vydání. Praha : Portál, 2014. s. 41-43.

¹¹⁹ VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha : proFem, 2008. s. 74.

¹²⁰ SOPKOVÁ, Eva. *Piata žena: aspekty násilia páchného na ženách*. 1. vydání. Bratislava: Aspekt, 2001. Násilie páchané na ženách a jeho důsledky. s. 19.

- oběť je izolována od lidí,
- oběť pociťuje přechodnou náklonnost k agresorovi.

Stockholmský syndrom není vztahován pouze na braní rukojmích. Kromě jiného se tento může týkat právě i obětí domácího násilí, neboť ty též bývají často izolovány od vnějšího světa, jejich život je nezdědka v ohrožení a mimo to v rámci střídání jednotlivých fází domácího násilí se násilná osoba v průběhu usmiřovací fáze chová k oběti vlídně a mile, čímž si mnohdy znovu zajistí její náklonnost.

2.3.3 Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte – CAN

Syndrom CAN (Child Abuse and Neglect) definovala v roce 1992 Zdravotnická komise Rady Evropy jako poškození fyzického, psychického i sociálního stavu a vývoje dítěte, jehož vznik je zapříčiněn jakýmkoliv nenáhodným jednáním rodičů či jiné dospělé osoby, které je v dané společnosti klasifikováno jako nepřijatelné. Jedná se o soubor negativních důsledků nesprávného zacházení s dítětem. Daný syndrom vzniká následkem fyzického či psychického týrání, sexuálního zneužívání, zanedbávání péče o dítě, šikanování, sekundární viktimizace či systémového týrání, kdy je dítě týráno systémem, jenž původně vznikl na jeho ochranu (např. opakovanými, nadbytečnými lékařskými vyšetřeními aj.).¹²¹

„Syndrom CAN je tedy jakákoliv nenáhodná, vědomá či nevědomá aktivita rodiče, vychovatele, nebo jiné osoby vůči dítěti v dané společnosti nepřijatelná nebo odmítaná, která poškozuje tělesný, duševní i společenský vývoj dítěte, popřípadě způsobuje smrt.“¹²²

Zvláštní formou syndromu CAN je tzv. Münchhausenův syndrom by proxy, jenž spočívá v záměrném zkreslování zdravotního stavu dítěte jeho rodičem (příp. vychovatelem apod.), v simulování či zveličování příznaků somatického nebo duševního onemocnění či postižení. Dítě je v důsledku toho opakovaně vystavováno

¹²¹ Blíže viz STRÍLKOVÁ, Patricie; FRYŠTÁK, Marek. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. 1. vydání. Ostrava : KEY Publishing, 2009. s. 22-23.

¹²² VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha : proFem, 2008. s. 129.

různým vyšetřením a léčbě, jež neodpovídá objektivní skutečnosti, čímž je ovlivňován jeho přirozený vývoj.¹²³

Komunikace s těmito dětmi si vyžaduje obzvláštní citlivost a trpělivost, neboť nešetrně vedená komunikace u nich může zapříčinit srovnatelná či dokonce větší traumata, než ta, jež jim byla způsobena domácím násilím. Je třeba mít na paměti naléhavost řešení problematiky dětí ohrožených násilím, neboť všechny formy agrese v rodině je mohou poznamenat na celý život. Zanechávají v nich totiž nepříjemné vzpomínky a zapříčiňují u nich přejímání nesprávných vzorců chování, jež si pak přináší do dospělého života. Bohužel se však nezřídka tyto děti stávají v dospělosti opět oběťmi násilného jednání nebo se samy dopouštějí týrání svých blízkých.

¹²³ Blíže viz STŘÍLKOVÁ, Patricie; FRYŠTÁK, Marek. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. 1. vydání. Ostrava : KEY Publishing, 2009. s. 23.

3 Právní úprava v České republice

V České republice se zákonodárství týkající se domácího násilí vyvíjí poměrně pozvolna, neboť tato problematika u nás dlouhodobě zůstávala opomíjenou, když jí ze strany státu nebyla věnována odpovídající, respektive téměř žádná pozornost. Nutno podotknout, že ještě v 90. letech 20. století bylo domácí násilí v České republice přehlíženo a bagatelizováno.

Za první významný počín českého zákonodárce v oblasti ochrany před domácím násilím je možné považovat přijetí zákona č. 91/2004 Sb., jímž byl novelizován zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon. Daná novela, jež nabyla účinnosti dne 1. 6. 2004, vložila do tehdejšího trestního zákona novou skutkovou podstatu trestného činu týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě, jež se stala základem trestněprávní ochrany proti domácímu násilí. „*Již samotný název nové skutkové podstaty napovídá, že zákonodárce se vyhnul výstižnému pojmu domácí násilí, který právní řády celé řady zemí užívají a který plně postihuje podstatu věci.*“¹²⁴

Bez ohledu na to, jak bylo přijetí shora citovaného zákona důležitým krokem, zůstalo zřejmé, že pouhé zavedení nové skutkové podstaty trestného činu není dostačující, neboť i nadále nebyla kupříkladu žádným způsobem ošetřena ochrana obětí domácího násilí, přičemž se současně začalo ukazovat, že pouhé trestní stíhání pachatele domácího násilí není schopno celkově postihnout tak komplexní jev, jakým tento fenomén je.

Velký průlom v oblasti ochrany obětí domácího násilí přineslo teprve přijetí zákona č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím.¹²⁵ Nabytím účinnosti tohoto zákona, k čemuž došlo dne 1. 1. 2007, se Česká republika zařadila mezi země Evropské unie, jež usilují nejen o úpravu problematiky domácího násilí formou represe, nýbrž i o poskytnutí odpovídající ochrany a podpory jeho obětem.

¹²⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; ŽATECKÁ, Eva; DÁVID, Radovan; KORNEL, Martin. *Právo proti domácímu násilí*. Skripta. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011. s. 23.

¹²⁵ Dále jen „zákon na ochranu před domácím násilím“.

3.1 Zákon na ochranu před domácím násilím

Návrh zákona na ochranu před domácím násilím byl vypracován expertní skupinou vytvořenou při Alianci proti domácímu násilí, v níž byli zastoupeni právníci a členové představenstva Bílého kruhu bezpečí, z.s. Předmětný zákon, jenž má svůj vzor v rakouské legislativě, je koncipován na následujících principech¹²⁶:

- **priority práv** – daný princip připouští zásah do soukromé sféry, avšak pouze je-li tento nezbytný pro ochranu života, zdraví či práv a svobod jiných ohrožených osob;
- **subsidiarity** – trestní právo zaujímá podpůrnou (subsidiární) roli, neboť bezpečnost osob ohrožených domácím násilím je primárně zajišťována prostřednictvím opatření netrestní povahy;
- **odvrácení hrozby nebezpečí** – zákonná opatření představují preventivní reakci na nebezpečné chování násilné osoby a zároveň jsou prevencí rizika opakování agresivního jednání;
- **přiměřenosti a minimalizace zásahů** – dle tohoto principu mají být druh, trvání a intenzita policejního zásahu určovány tak, aby došlo k poskytnutí účinné ochrany a zároveň aby bylo co nejméně zasahováno do ústavně zaručených práv a svobod, přičemž zvláštní ohled je zapotřebí brát na osoby vyššího věku, nezletilé a tělesně či mentálně handicapované;
- **výměny informací** – aby nastavený systém ochrany před domácím násilím dobře fungoval, je nutné zajistit výměnu informací, a to zejména mezi příslušníky policie, intervenčními centry a orgány sociálně právní ochrany.

Právní úprava obsažená v zákoně na ochranu před domácím násilím se vydala cestou novelizace řady zákonů, do nichž byly pojaty jednotlivé instituty na ochranu před domácím násilím. Jednalo se zejména o novelizaci zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky¹²⁷, dále zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon¹²⁸, zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení,

¹²⁶ Blíže viz VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha : proFem, 2008. s. 83-84.

¹²⁷ Tento zákon byl s účinností ode dne 1.1.2009 nahrazen zákonem č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

¹²⁸ S účinností ode dne 1.1.2010 byl nahrazen zákonem č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

a zákona České národní rady č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů České socialistické republiky v sociálním zabezpečení¹²⁹.

Popsané zásady právní úpravy tak, jak byly konstituovány v důvodové zprávě k zákonu na ochranu před domácím násilím, ukazují jednoznačným způsobem změnu přístupu státu k problematice domácího násilí.

Předmětný zákon zakotvil do našeho právního řádu zejména institut policejního a soudního předběžného vykazání, dále pravidla pro všestrannou psychologickou a sociální pomoc a pro intenzivní a účinnou spolupráci mezi policií a intervenčními centry. Je tedy možné hovořit o třech klíčových aspektech, jimiž jsou ingerence moci, psychologická a sociální pomoc a fakultativní soudní ochrana. Daný výčet dále doplňuje trestní zákonodárství, avšak pouze jako ultima ratio.¹³⁰

Zákon na ochranu před domácím násilím je postaven na třech vzájemně provázaných pilířích, jež mají fungovat ve vzájemné spolupráci a efektivně koordinovat postup při řešení jednotlivých případů domácího násilí. Klíčovou úlohu sehrává první z nich, jímž je policejní zásah, který bývá uskutečňován z podnětu samotné ohrožené osoby, jejích rodinných příslušníků, popřípadě jiných osob a institucí. Jeho cílem je v první řadě zastavení aktuálního násilí v rodině či ve společném obydlí, pakliže k němu dochází, a to formou vykazání nebo zákazu vstupu násilné osoby do společného obydlí na určenou dobu. Druhý pilíř je založen zejména na následné péči o ohroženou osobu ze strany intervenčního centra spočívající v psychologické, sociální i právní pomoci. Třetím pilířem je justice, která plní vícero funkcí. Soudní ochrana zahrnuje možnost vydání předběžného opatření, jež plní funkci personální i teritoriální ochrany ohrožené osoby. Dále v rámci občanskoprávního řešení situace vyvolané domácím násilím soudy meritorně rozhodují zejména v řízeních o rozvod manželství, vypořádání společného jmění manželů včetně společného bydlení a o úpravě styku s nezletilými dětmi. V neposlední řadě soudy rozhodují v rámci trestního řízení o vině a trestu pro agresora, je-li tento stíhán pro konkrétní trestné činy.¹³¹

¹²⁹ Oba posledně zmiňované zákony byly s účinností ode dne 1.1.2012 nahrazeny zákonem č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů.

¹³⁰ Blíže viz KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; ŽATECKÁ, Eva; DÁVID, Radovan; KORNEL, Martin. *Právo proti domácímu násilí*. Skripta. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011. s. 24.

¹³¹ Blíže viz Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím [online]. Poslanecká sněmovna ČR, 2004. [cit. 2016-02-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=13401>>.

O shora uvedených třech pilířích bude blíže pojednáno v následujících podkapitolách.

3.2 Policie ČR jako jeden z pilířů zákona na ochranu před domácím násilím

Jak bylo již nastíněno výše, v případech domácího násilí plní velmi důležitou úlohu policie, jež je významným článkem v řetězci subjektů podílejících se na prevenci, intervenci, pomoci a řešení případů domácího násilí. Policisté společně s lékaři a sociálními pracovníky tvoří vstupní bránu, jejímž prostřednictvím se na veřejnost dostávají informace o jednotlivých případech domácího násilí, které byly do té doby skryty v soukromí. Od roku 2004 probíhá soustavné proškolení nejen profesionálů, nýbrž i dobrovolných pracovníků přicházejících do kontaktu s oběťmi domácího násilí, které spočívá v rozpoznávání charakteristických znaků daného fenoménu a v seznamování se s vhodnými metodami a postupy, jak v rozmanitých situacích na tento jev reagovat, neboť rychlá a účinná reakce policistů může být v případech domácího násilí životně důležitá.¹³²

Dle § 2 PolČR slouží policie veřejnosti, přičemž *„jejím úkolem je chránit bezpečnost osob a majetku a veřejný pořádek, předcházet trestné činnosti, plnit úkoly podle trestního řádu a další úkoly na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti svěřené jí zákony, přímo použitelnými předpisy Evropské unie nebo mezinárodními smlouvami, které jsou součástí právního řádu.“*

Nejvýznamnější úlohou policie při řešení domácího násilí je možnost vykazání násilné osoby na nezbytně nutnou dobu ze společného obydlí. Tento institut je upraven v § 44 až 47 PolČR. Dle § 44 odst. 1 PolČR je-li na základě zjištěných skutečností, obzvláště s ohledem na předcházející ataky, možné důvodně předpokládat, že dojde k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví anebo svobodě či zvláště závažnému útoku proti lidské důstojnosti, je policista oprávněn osobu, jež je z takového jednání podezřelá, vykazat z bytu nebo domu společně obývaného s osobou útokem ohroženou (tj. ze společného obydlí), jakož i z bezprostředního okolí společného obydlí, přičemž tento krok může policista aplikovat dokonce i v případě, kdy násilná osoba není v daném místě osobně přítomna.

¹³² Blíže viz VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha : proFem, 2008. s. 87.

Je třeba zdůraznit, že „*samotný institut vykázání představující opatření přijímané policejním orgánem na místě samém, na základě vyhodnocení zjištěných informací a dalších důkazů nelze v žádném případě vnímat jako sankci, nýbrž jako reakci preventivního charakteru na nebezpečné chování násilné osoby, jejíž těžiště spočívá v mimotrestní rovině.*“¹³³ Otázka viny a trestu je tak zcela v kompetencích soudu v případě, že proběhne trestní řízení.

Vykázání je opatřením, jež je povinen přímo ze zákona učinit stát, nikoli osoba ohrožená. Opačný princip by totiž přispíval ke zvýšení traumatizace ohrožené osoby, jež bývá v dané situaci zpravidla ekonomicky oslabena a sociálně izolována, přičemž se u ní mohou objevit i zdravotní potíže včetně těch psychických, v důsledku čehož má ohrožená osoba tendenci přebírat perspektivu agresora a není tudíž schopna svou situaci racionálně řešit. Úlohou policie je tedy pochopit, proč ohrožená osoba nemá počáteční sílu násilný vztah opustit a proč potřebuje časový prostor k učinění takového zásadního rozhodnutí.¹³⁴

V praxi policista nejprve vyhodnotí přítomnost znaků domácího násilí, jimiž jsou opakovanost jednotlivých ataků, eskalace, neměnné role násilné a ohrožené osoby a společná domácnost, k čemuž použije informace obdržené od oznamovatele, ohrožené osoby, násilné osoby, dále od ostatních osob, jimiž mohou být sousedé, příbuzní či další členové předmětné domácnosti. Lustrací v informačních systémech policista rovněž zjišťuje, zda již někdy v minulosti policie v dané domácnosti incidenty neřešila. Dalším úkolem policisty je zkoumání aktuální situace na místě samém, kdy se policista zabývá intenzitou útoku, jeho průběhem, zjišťuje informace o případných předchozích výjezdech a posuzuje míru rizika dalšího útoku pro ohroženou osobu po odjezdu policie, což následně vyhodnocuje pomocí diagnostické metody SARA DN, jejímž základem je katalog patnácti otázek, na něž osoba ohrožená domácím násilím odpovídá, přičemž její odpovědi jsou zanášeny do záznamového archu a posléze vyhodnoceny. Po zjištění všech shora uvedených skutečností může policista přistoupit k vykázání násilné osoby, a to i bez souhlasu, nebo dokonce přes nesouhlas ohrožené osoby.¹³⁵

¹³³ STRÍLKOVÁ, Patricie; FRYŠTÁK, Marek. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. 1. vydání. Ostrava : KEY Publishing, 2009. s. 41.

¹³⁴ Blíže viz STRÍLKOVÁ, Patricie; FRYŠTÁK, Marek. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. 1. vydání. Ostrava : KEY Publishing, 2009. s. 41.

¹³⁵ Blíže viz ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. s. 58 a 133.

Přistoupí-li policie k vykázání násilné osoby, pak toto trvá dle § 44 odst. 2 PolČR po dobu 10 dnů, přičemž daná lhůta počíná běžet v den následující po dni, v němž k vykázání došlo, a tuto dobu nelze žádným způsobem zkrátit, tedy ani se souhlasem ohrožené osoby. Podá-li osoba ohrožená domácím násilím v průběhu vykázání agresora návrh na vydání předběžného opatření podle ZŘS¹³⁶, prodlužuje se doba vykázání do dne nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tomto návrhu.

Rozhodnutí o vykázání je policista povinen ústně oznámit vykázané i ohrožené osobě a předat jim proti podpisu písemné potvrzení o vykázání, v němž vymezí prostor, na nějž se vykázání vztahuje¹³⁷, a dále zde uvede totožnost ohrožené a vykázané osoby, poučení o právech a povinnostech vykázané osoby a adresu policejního útvaru, u něhož si násilná osoba může vyzvednout kopii úředního záznamu o vykázání, přičemž v situaci, kdy ohrožená či vykázaná osoba odmítne předmětné potvrzení převzít nebo jeho převzetí písemně potvrdit, poznamená policista tuto skutečnost v úředním záznamu (§ 44 odst. 3 PolČR). Pokud násilná osoba není vykázání přítomna, poskytne jí policista poučení o jejích právech a povinnostech souvisejících s vykázáním při prvním kontaktu s ní, a je-li to možné, předá jí též potvrzení o vykázání. V opačném případě ji poučí, u kterého policejního útvaru je možné si potvrzení o vykázání a kopii úředního záznamu o vykázání převzít (§ 44 odst. 4 PolČR).

Za situace, kdy násilná osoba s vykázáním nesouhlasí, může proti němu podat námitky, a to přímo na místě nebo písemně do 3 dnů ode dne převzetí potvrzení o vykázání krajskému ředitelství příslušnému dle místa vykázání, přičemž rozhodující je okamžik podání námitek na poště. Policista je povinen o tomto právu vykázanou osobu poučit před předáním potvrzení o vykázání. Podá-li násilná osoba námitky na místě, poznamená policista tuto skutečnost v potvrzení o vykázání a bez zbytečného odkladu je předá příslušnému krajskému ředitelství, přičemž námitky nemají odkladný účinek, tedy i přes jejich vznesení je vykázání účinné a vykonatelné. Teprve dospěje-li příslušné krajské ředitelství k závěru, že podmínky pro vykázání nebyly splněny, vykázání ukončí

¹³⁶ Bliže viz podkapitola 3.4.

¹³⁷ Dle § 47 odst. 1 PolČR určí policista územní rozsah prostoru, na který se vykázání vztahuje, podle míry požadavku účinné preventivní ochrany osoby ohrožené útokem. Je-li v důsledku vykázání ohrožen provoz objektu nebo znemožněn výkon zaměstnání vykázané osoby, pak policista o této skutečnosti bezodkladně vyrozumí provozovatele objektu či zaměstnavatele vykázané osoby za účelem přijetí potřebných opatření.

a bez zbytečného odkladu o této skutečnosti vyrozumí vykázanou i ohroženou osobu (§ 44 odst. 5 a 6 PolČR).

Osoba, proti níž vykázaní směřuje, je povinna neprodleně po vykázaní opustit prostor, na nějž se vykázaní vztahuje, a zdržet se vstupu do tohoto prostoru, dále je povinna zdržet se styku nebo navazování kontaktu s ohroženou osobou a odevzdat policistovi na jeho výzvu veškeré klíče od společného obydlí, které má k dispozici (§ 45 odst. 1 PolČR). Shora uvedené povinnosti jsou nastaveny tak, aby byl splněn účel vykázaní, přičemž porušení daných povinností může mít mimo jiné i trestněprávní následky, neboť nedodržením stanovených povinností může vykázaná osoba naplnit skutkovou podstatu trestného činu podle § 337 odst. 2 TrZ, tj. maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázaní, za což by jí v případě usvědčení hrozil trest odnětí svobody až na dvě léta, eventuálně uložení některého z alternativních trestů.

Kromě výše uvedených povinností disponuje vykázaná osoba samozřejmě i určitými právy, mezi která patří právo odnést si ze společného obydlí před jeho opuštěním věci sloužící její osobní potřebě, osobní cennosti a osobní doklady, právo vzít si tyto věci a věci nezbytné pro její podnikání či pro výkon povolání ze společného obydlí v průběhu vykázaní, avšak pouze jedenkrát a za přítomnosti policisty, který o tom ohroženou osobu předem informuje. Dále má vykázaná osoba právo ověřovat si provedené vykázaní, a to zejména na čísle tísňového volání 158, a vyzvednout si kopii úředního záznamu o vykázaní u příslušného útvaru policie. Policista poskytne vykázané osobě bez zbytečného odkladu informace o možném ubytování (seznam ubytoven, azylových domů apod.) a vyžádá si od ní adresu pro doručování, na které by tato mohla být informována o případném ukončení vykázaní či o jiných, z hlediska vykázaní, významných skutečnostech (§ 45 odst. 2 a 3 PolČR). „*Pokud násilná osoba odmítá opustit společné obydlí nebo svůj odchod neúměrně odkládá, policista ji upozorní na případné použití donucovacích prostředků a zajištění podle zákona o policii. Pokud násilná osoba ani tak neuposlechne výzvy policie a obydlí neopustí, policista je oprávněn donucení zrealizovat.*“¹³⁸

Policista je povinen poučit ohroženou osobu o možnosti podání návrhu na vydání předběžného opatření podle ZŘS a tím i o možnosti prodloužení vykázaní násilného partnera ze společného obydlí, dále o možnosti využití psychologických, sociálních či

¹³⁸ ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. s. 134.

jiných služeb v oblasti pomoci obětem násilí a o následcích plynoucích z uvedení vědomě nepravdivých údajů, k nimž policista při vykázání přihlíží. Při provádění úkonů souvisejících s vykázáním násilné osoby policista zajistí přítomnost nezúčastněné osoby, to však neplatí, hrozí-li nebezpečí z prodlení, přičemž nezúčastněnou osobou není osoba ohrožená, osoba jí blízká, ani jiný policista či zaměstnanec obecní policie. Policie je dále povinna zaslat do 24 hodin od vstupu policisty do společného obydlí kopii úředního záznamu o vykázání příslušnému intervenčnímu centru, soudu, jenž je příslušný rozhodnout o návrhu na vydání předběžného opatření podle ZŘS, a případně též příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí, žije-li ve společném obydlí nezletilá osoba.¹³⁹ Zákon rovněž stanoví policii povinnost do tří dnů od vykázání zkontrolovat, zda účastníci podmínky vykázání neporušili. Bližší podmínky této kontroly však právní úprava neřeší. Kontrola ale musí být vždy provedena tak, aby na jejím základě bylo možné ověřit a potvrdit, že se vykázaná osoba chová v souladu s podmínkami vykázání. Aby bylo možné kdykoli ověřit postup příslušného policisty, zda tento postupoval v souladu s příslušnými zákonnými ustanoveními, je policista povinen sepsat o všech provedených úkonech a opatřeních úřední záznam (§ 46 a § 47 odst. 2 až 5 PolČR).

„Zákon o Policii České republiky klade na policisty nemalé nároky při řešení incidentů domácího násilí. Policista by měl umět komunikovat jak s osobou násilnou, tak i s osobou ohroženou, popř. s dětmi, což nebývá jednoduché vzhledem ke specifickému chování a projevům těchto obětí. (...) Už přístup policistů, kteří přijíždějí na místo incidentu domácího násilí, může ovlivnit další ochotu a iniciativu ohrožené osoby v řešení své situace.“¹⁴⁰

Institut vykázání zaujímá při řešení případů domácího násilí důležitou roli. Vykázáním násilné osoby se ohrožené osobě vytváří prostor k tomu, aby si mohla vše v klidu promyslet, vyhledat odbornou pomoc a poté se bez jakéhokoli nátlaku rozhodnout, co dál učiní. To vše za situace, kdy ohrožená osoba není nucena opustit svůj domov, nýbrž zůstává v prostředí, které je jí důvěrné známé, se všemi věcmi, jež

¹³⁹ Tento postup má za cíl zajistit správné zafungování interdisciplinárního přístupu, respektive aby byly všechny zainteresované instituce co možná nejdříve vyrozuměny o tom, že v konkrétní domácnosti dochází k domácímu násilí a že lze tudíž očekávat, že bude zapotřebí podniknout další kroky na ochranu ohrožené osoby.

¹⁴⁰ ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. s. 135.

potřebuje, a nikoli na ulici či v azylu s věcmi a oblečením, jež má pouze na sobě. Násilné osobě se realizací institutu vykázaní zároveň dává najevo, že je její chování nepřijatelné a že takovéto jednání nebude společností tolerováno. Vykázáním se navíc výrazně rozšiřuje okruh osob, které vědí o agresorově násilném chování. Je-li domácí násilí projednáváno v trestním řízení, pak kromě preventivního opatření představuje vykázaní pro orgány činné v trestním řízení též pomoc v oblasti dokazování, neboť institut vykázaní je spolu s opakovanými zásahy příslušníků Policie ČR monitorovanými v rámci policejních evidencí důležitým důkazním prostředkem, ačkoli je zřejmé, že tyto samy o sobě nemůžou nahradit výpověď ohrožené osoby a že ke shledání viny pachatele by samy o sobě též pravděpodobně nepostačovaly.

Od 1.1.2007 do 31.12.2016 provedla Policie ČR celkem 11 577 vykázaní, přičemž nejvíce vykázaní bylo provedeno v Ústeckém kraji, a sice 1 478, a naopak nejméně v Plzeňském kraji, a sice 270. V roce 2016 se Policie ČR uchýlila k využití tohoto institutu v 1 316 případech. Nejvíce byli policisté v daném roce zaměstnáni v Hlavním městě Praze, kde proběhlo 206 vykázaní, a nejméně v Plzeňském kraji při počtu 26 vykázaní. Je třeba říci, že proti předchozímu roku, tj. 2015, došlo k nárůstu případů vykázaní o 10 případů. Co se týče jednotlivých let, tak nejhojněji byl zatím daný institut využit v roce 2011, a to 1 430 krát, a nejméně v roce 2008, a to 679 krát.¹⁴¹

3.3 Intervenční centra jakožto druhý pilíř zákona na ochranu před domácím násilím

Jak již bylo uvedeno výše, druhý pilíř zákona na ochranu před domácím násilím tvoří intervenční centra jakožto navazující sociální služba pro osoby ohrožené domácím násilím.¹⁴² V České republice byla intervenční centra zřízena po vzoru rakouských intervenčních center, a to zákonem na ochranu před domácím násilím, přičemž jejich činnost je dále zakotvena v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

S účinností od 1. 1. 2007 bylo v každém kraji zřízeno jedno z těchto specializovaných zařízení. V současné době funguje v České republice 18 intervenčních

¹⁴¹ Blíže viz Přehled počtu vykázaní Policií ČR dle krajů v roce 2016. [cit. 2017-03-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.domacinasili.cz/files/index.php?id=78>>.

¹⁴² Blíže k definici intervenčních center viz podkapitola 1.7.

center¹⁴³, přičemž většina z nich je sdružena v Asociaci pracovníků intervenčních center ČR, o.s.¹⁴⁴ Cílem existující sítě intervenčních center je, aby se ohroženým osobám dostalo potřebné kvalifikované péče ve všech částech republiky.

Působnost předmětných center spočívá dle § 60a zákona o sociálních službách především v kontaktování ohrožených osob a nabídnutí jim pomoci nejpozději do 48 hodin od doručení kopie úředního záznamu o policejním vykázání intervenčnímu centru. Pomoc intervenčního centra může být ohrožené osobě poskytnuta jak na základě její vlastní žádosti, tak i bez takového podnětu, a to vždy bezodkladně poté, co se dané centrum o ohrožení osoby násilným chováním dozví.

V rámci intervenčních center fungují proškolení odborníci schopní poskytnout ohroženým osobám péči, a to obzvláště v oblasti sociální, psychologické a právní, přičemž tato péče není poskytována pouze osobám ohroženým domácím násilím, nýbrž i osobám nacházejícím se v pozici svědků (tj. např. rodinným příslušníkům, sousedům, kolegům z práce apod.).

Intervenční centra poskytují ambulantní, terénní či pobytové služby. Dané služby zahrnují sociálně terapeutické činnosti (např. poradenství, krizovou intervenci, psychologickou a emocionální podporu), pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (např. poskytování právních a sociálně-právních informací, pomoc při sepisování a podávání právních návrhů a při jednání s úřady, s poskytovateli jiných sociálních služeb či s ostatními institucemi). V rámci pobytových služeb je navíc poskytováno ubytování, strava či pomoc při zajištění stravy. Součástí těchto služeb je rovněž zajištění spolupráce a vzájemné informovanosti mezi intervenčními centry, poskytovateli jiných sociálních služeb, orgány sociálně-právní ochrany dětí, obcemi, útvary Policie ČR a obecní policie či též ostatními orgány veřejné správy. Služby intervenčních center jsou poskytovány bezplatně.

Kromě osob ohrožených domácím násilím po policejním vykázání jsou služby intervenčního centra poskytovány též osobám, jež se cítí být domácím násilím ohroženy, avšak nevyhledaly pomoc policie, nebo ji sice vyhledaly, ale policisté v dané situaci vykázání neprovedli. V neposlední řadě mohou pracovníci intervenčních center poskytovat pomoc a podporu i v případech, kdy se o existenci domácího násilí dozví

¹⁴³ Jejich seznam je dostupný na www.mpsv.cz (Registr poskytovatelů sociálních služeb).

¹⁴⁴ Blíže k Asociaci pracovníků intervenčních center ČR, o.s. viz www.domaci-nasili.cz

z jiných zdrojů, případně na základě vlastních poznatků o výskytu takového případu. V dané situaci hovoříme o tzv. nízkoprahových klientech, tj. uživatelích sociální služby. Intervenční centra poskytují rovněž služby pro tzv. zachránce, tj. osoby konfrontované s případy domácího násilí ve svém blízkém okolí (např. v rodině, v zaměstnání aj.), které chtějí informace, podporu a praktické instrukce, jak mohou pomoci osobě ohrožené domácím násilím. Všechny aktivity pracovníků intervenčních center si kladou za cíl především pomoci osobám ohroženým domácím násilím vyřešit jejich složitou životní situaci, jež byla způsobena dlouhodobou stresující zátěží, přičemž důraz je kladen na aktivizaci a převzetí osobní odpovědnosti ohrožených osob za řešení svých problémů. Uživatelé sociální služby jsou tedy vedeni k tomu, aby byli sami schopni situaci vyřešit a aby využívali své přirozené sociální prostředí (tj. rodinu, přátele aj.) či jiné veřejně dostupné služby.¹⁴⁵

Lze shrnout, že intervenční centra jsou charakterizována kvalitou služeb, dostupností (např. informační, místní, finanční aj.), efektivitou, individuálním přístupem a provázaností s jinými sociálními službami v regionu napříč obory.¹⁴⁶

*„Intervenční centra se zaměřují na oběti domácího násilí a jejich děti, a to zpravidla tzv. pod jednou střechou. Bohužel, jde-li o práci s pachateli, resp. rodinou jako celkem ohroženým domácím násilím, zákonodárce je tomuto problému mnoho dlužen.“*¹⁴⁷

3.4 Justice jako třetí pilíř zákona na ochranu před domácím násilím

Český právní řád poskytuje osobám ohroženým domácím násilím možnost domáhat se ochrany před ohrožujícím jednáním agresora a zabránění mu v jeho pokračování jak cestou trestního, tak i občanskoprávního řízení. V této podkapitole se zaměřím na civilní proces jakožto nástroj ochrany před domácím násilím.

S domácím násilím je spjato několik typů řízení, jež procesní právo k ochraně subjektivních práv nabízí. Za nejvýznamnější lze považovat možnost téměř okamžité

¹⁴⁵ ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. s. 146-147.

¹⁴⁶ Viz VOŇKOVÁ, Jiřina a kol. *Metodický rámec práce intervenčních center a podpora jejich vzniku*. 1. vydání. Praha : Bílý kruh bezpečí, 2007. s. 37.

¹⁴⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; ŽATECKÁ, Eva; DÁVID, Radovan; KORNEJL, Martin. *Právo proti domácímu násilí*. Skripta. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011. s. 17.

ochrany poskytnuté prostřednictvím speciálního předběžného opatření nařízeného civilním soudem. Daný institut byl v českém právním řádu zakotven již s účinností od 1. 1. 2007, a to v § 76b zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, přičemž v současné době je upraven v zákoně č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, a sice v § 400 až 414.

Zákon o zvláštních řízeních soudních je zvláštní úpravou, tedy *lex specialis*, ve vztahu k občanskému soudnímu řádu, jehož subsidiární použití výslovně stanoví § 1 odst. 2 ZŘS. Zároveň však zákon o zvláštních řízeních soudních ve svém § 1 odst. 3 stanoví, že jeho ustanovení se použijí vedle občanského soudního řádu, nevyplyvá-li z povahy jednotlivých ustanovení něco jiného. Řeč je o tzv. zbytkové subsidiaritě uplatňující se v případech, kdy daný procesní institut je komplexně upraven v občanském soudním řádu a úprava v zákoně o zvláštních řízeních soudních doplňuje výjimky či další procesní podmínky, jež jsou specifické právě pro řízení obsažená v tomto zákoně.¹⁴⁸

Předběžné opatření ve věci ochrany proti domácímu násilí je tedy v současné době upraveno zcela samostatně, a to v rámci části druhé, hlavy páté zákona o zvláštních řízeních soudních, jako jedno z druhů řízení ve věcech rodinně-právních. Ustanovení § 400 až 414 ZŘS představují speciální úpravu předběžného řízení ve vztahu k tzv. obecnému předběžnému opatření zakotvenému subsidiárně v občanském soudním řádu, přičemž tato úprava je svou povahou i zařazením v zákoně zároveň úpravou zvláštní vůči obecné části samotného zákona o zvláštních řízeních soudních.

Účel předběžných opatření vymezil Ústavní soud, který judikoval, že *„fundamentálním smyslem předběžného opatření je ochrana toho, kdo o jeho vydání žádá, přičemž musí být respektována ústavní pravidla ochrany i toho, vůči komu předběžné opatření směřuje (čl. 90 Ústavy ČR). Avšak ochrana toho, vůči komu předběžné opatření má směřovat, nemůže dosáhnout takové míry, aby prakticky znemožnila ochranu oprávněných zájmů druhé strany.“*¹⁴⁹

¹⁴⁸ Blíže viz Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních [online]. Poslanecká sněmovna ČR, 2013. [cit. 2016-05-26]. Dostupné z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=146755>>.

¹⁴⁹ Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 12.3.2002 sp. zn. III. ÚS 394/01. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z WWW: <<http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=39683&pos=1&cnt=1&typ=result>>.

K rozhodnutí o návrhu na vydání předběžného opatření ve věci ochrany proti domácímu násilí je dle § 400 ZŘS příslušný obecný soud navrhovatele, jímž se dle subsidiární úpravy občanského soudního řádu, tj. § 85 odst. 1, rozumí okresní soud, v jehož obvodu má navrhovatel bydliště, a nemá-li bydliště, pak okresní soud, v jehož obvodu se zdržuje. Pokud má navrhovatel bydliště na více místech, jsou jeho obecným soudem všechny okresní soudy, v jejichž obvodu bydlí s úmyslem zdržovat se tam trvale. „*Místně příslušný je z logiky věci nejčastěji soud, v jehož obvodu bydlí (zdržuje se) navrhovatel – oběť domácího násilí, resp. kde se nachází místo, odkud má být ten, kdo se domácího násilí dopouští, vykázán. I v případě, že se pachatel domácího násilí dočasně odstěhuje, je příslušný k projednání návrhu na zákaz setkávání nebo sledování oběti soud, v jehož obvodu oběť s pachatelem dříve bydlela. Také tehdy, odstěhuje-li se oběť domácího násilí a budoucí navrhovatel předběžného opatření v obavě před chováním pachatele, bude i nadále příslušný soud, v jehož obvodu se nachází společné obydlí. Vynucené odstěhování nelze považovat za svobodné vyjádření vůle zdržovat se na jiném místě.*“¹⁵⁰

Jak vyplývá z § 401 ZŘS, řízení o předmětném předběžném opatření lze zahájit pouze na návrh. Jde o odchylku od ustanovení obecné části zákona o zvláštních řízeních soudních, a sice § 13 odst. 1, podle něhož se řízení zahajuje i bez návrhu, není-li tímto zákonem stanoveno, že jej lze zahájit jen na návrh. Oproti ostatním návrhovým řízením je zde však jeden významný rozdíl, jenž vyplývá z ustanovení § 14 ZŘS, a to ten, že řízení ve věci ochrany proti domácímu násilí i výkon rozhodnutí v těchto věcech je možné zahájit také ústně do protokolu. Ohrožené osobě se tak otevírá další možná cesta přístupu k soudu. V souladu s ustanovením § 1 ZŘS je na návrh na nařízení předběžného opatření nutno vztáhnout § 42 odst. 4 OSŘ, podle něhož musí návrh obsahovat obecné náležitosti, tj. musí z něj být patrné, kterému soudu je určen, kdo jej činí, které věci se týká a co sleduje, a měl by být rovněž podepsán a datován. Tyto náležitosti, společně s výše uvedenou věcnou a místní příslušností soudu, můžeme označit jako formální předpoklady vydání předběžného opatření. V § 402 odst. 1 ZŘS jsou obsaženy specifické náležitosti návrhu, jež jsou materiálními předpoklady vydání předběžného opatření. Podle znění tohoto ustanovení musí být v návrhu rovněž

¹⁵⁰ JIRSA, Jaromír; CHARVÁT, Pavel; KOVÁŘOVÁ, Daniela a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Kniha III., zákon o zvláštních řízeních soudních (podle stavu k 1.1.2015)*. 1. vydání. Praha : Havlíček Brain Team, 2015. s. 804.

obsaženo vyličení rozhodujících skutečností svědčících o tom, že je společné bydlení navrhovatele a odpůrce v domě nebo bytě, v němž se nachází společná domácnost, pro navrhovatele nesnesitelné z důvodu tělesného nebo duševního násilí vůči navrhovateli nebo jinému, kdo ve společné domácnosti žije, anebo svědčících o tom, že je navrhovatel nežádoucím způsobem sledován nebo obtěžován. Je třeba zdůraznit, že to, co navrhovatel uvede ve svém návrhu, je zapotřebí také osvědčit.¹⁵¹ Vyličení skutečností odůvodňujících nařízení předběžného opatření by mělo být v případě domácího násilí takové, „aby soudce mohl na jeho základě učinit závěr o tom, že společné soužití účastníků je pro navrhovatele nesnesitelné, protože v domácnosti dochází k domácímu násilí. Je proto nezbytné popsat, jak násilí probíhá, tedy jak jsou útoky časté, jak probíhají, jaká je jejich intenzita. Jako vhodné se jeví popsat také chování násilné osoby navenek, jaký je její vztah k násilí, zda jde o osobu závislou na návykových látkách, či duševně nemocnou. Stejně tak specifikovat pocity navrhovatele, objasnit, zda je schopen zajistit si bezpečí, zda sám nemá problémy s návykovými látkami a podobně. Po přečtení návrhu (a osvědčení listinnými důkazy) by rozhodující soudce měl být schopen zodpovědět na 15 otázek SARA DN.“¹⁵²

Není možné, aby soud odmítl vadný návrh na vydání předběžného opatření, aniž by se pokusil nějakým vhodným způsobem zjistit, čeho se navrhovatel domáhá, a ve spolupráci s ním vady odstranit. V případě návrhu na toto speciální předběžné opatření je zapotřebí počítat s tím, že oběť domácího násilí je v takovém rozpoložení, že stěží podrobněji přemýšlí nad náležitostmi návrhu, prostě se obrátí na soud, aby ji násilníka zbavil a vykázal jej z obydli. Trvat na detailech tedy příliš nelze. V souladu s § 402 odst. 2 ZŘS je nutné vyvinout co největší úsilí, aby nebyl smysl předběžného opatření zmařen jen pro nedostatky návrhu. V těchto situacích se tedy očekává mimořádná aktivita a iniciativa soudu. Vzhledem k tomu, že soud má na rozhodnutí dle § 404 ZŘS 48 hodin, zákon předpokládá, že soudce bude při odstraňování vad návrhu postupovat operativně a neformálně, tj. telefonicky, elektronickou poštou, prostřednictvím soudního doručovatele apod. Postup podle § 43 odst. 1 OSŘ je výslovně vyloučen. Pokud by však při vynaložení veškerého úsilí, přes co nejpečlivější výzvu k odstranění

¹⁵¹ „Osvědčit“ znamená méně než „prokázat“. Osvědčením je míněno, že z návrhu ve spojení s předloženými důkazy musí prokazatelně vyplývat, že navrhovatel je obětí domácího násilí a že se tohoto zakázaného jednání dopouští odpůrce.

¹⁵² LAVICKÝ, Petr a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné. Praktický komentář*. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 688-689.

vad, neměl návrh ani ty základní náležitosti, pak by soud takovýto návrh odmítl. O následcích nedoplnění návrhu musí být navrhovatel vždy poučen. Vzhledem k tomu, že soud rozhoduje ve velmi krátké lhůtě, bez nařízení jednání a při něm provedeném dokazování, je nezbytné pro posílení šancí na úspěch ve věci připojit již k návrhu všechny důkazy.¹⁵³ „V řízení sice platí vyšetřovací zásada (§ 21 z. ř. s.), ta je však limitována lhůtou, ve které má soud rozhodnout (§ 404 z. ř. s.). Navrhovatel by tak měl být aktivní a spíš počítat s tím, že si soud důkazy nestihne opatřit, než spoléhat na soud a jeho aktivitu.“¹⁵⁴

Navrhovatel ve věci ochrany proti domácímu násilí je podle § 11 odst. 2 písm. p) zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, osvobozen od soudních poplatků. Pokud soud návrhu na nařízení předběžného opatření vyhoví, uloží zaplacení soudního poplatku, jež činí podle položky 5 sazebníku poplatků 1.000,- Kč, odpůrci, a to podle § 2 odst. 3 zákona o soudních poplatcích. Nutno dodat, že zákon o zvláštních řízeních soudních nepočítá ani se složením jistoty, jak je tomu v případě obecných předběžných opatření podle občanského soudního řádu.

Účastníky řízení, v němž soud rozhoduje o návrhu na nařízení tohoto speciálního předběžného opatření, jsou podle § 403 odst. 1 ZŘS navrhovatel a odpůrce, popřípadě osoba, vůči níž násilí směřuje. Touto úpravou došlo k odstranění nežádoucího stavu, kdy soudy podle bývalé právní úpravy označovaly účastníky nejednotně (žalobce a žalovaný, navrhovatel a odpůrce apod.).¹⁵⁵ Ze shora uvedeného je zřejmé, že navrhovatelem nemusí být nutně pouze osoba přímo poškozená či ohrožená domácím násilím. K témuž závěru však lze dojít i z dikce ustanovení § 402 odst. 1 ZŘS, jenž hovoří o tom, že „je společné bydlení (...) pro navrhovatele nesnesitelné z důvodu tělesného nebo duševního násilí vůči navrhovateli nebo jinému (...)“. Návrh na nařízení předběžného opatření je směřován vůči odpůrci. V praxi se může stát, že bude navrhovatelem nezletilá osoba. V případě nezletilého mladšího šestnácti let podává dle § 403 odst. 2 ZŘS jeho jménem návrh zákonný zástupce, orgán sociálně-právní ochrany

¹⁵³ Blíže viz JIRSA, Jaromír; CHARVÁT, Pavel; KOVÁŘOVÁ, Daniela a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Kniha III., zákon o zvláštních řízeních soudních (podle stavu k 1.1.2015)*. 1. vydání. Praha : Havlíček Brain Team, 2015. s. 806-808.

¹⁵⁴ LAVICKÝ, Petr a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné. Praktický komentář*. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 689.

¹⁵⁵ Blíže viz ČUHELOVÁ, Kateřina; ŠÍNOVÁ, Renáta. Ochrana proti domácímu násilí v kontextu harmonizace právní úpravy civilního procesu s rekodifikací soukromého práva. *Právní rozhledy*. 2013, roč. 21, č. 3, s. 104.

dětí nebo advokát na základě plné moci, přičemž plnou moc může nezletilý udělit pouze, má-li pro toto jednání přiměřenou rozumovou a volní vyspělost. „*Procesní předpis výslovně a pro odstranění případných nejasností přiznává způsobilost účastnit se samostatně řízení o předběžném opatření na ochranu před domácím násilím nezletilému, který je starší šestnácti let. To se týká jak nezletilého v roli navrhovatele, tak i odpůrce.*“¹⁵⁶ V případě, že bude podání návrhu na vydání předběžného opatření spadat do rozsahu, v němž je navrhovatel omezen ve svéprávnosti, bude návrh jeho jménem podávat opatrovník nebo obecní úřad obce s rozšířenou působností. Druhý ze jmenovaných byl do právního řádu včleněn pro ty situace, kdy by domácí násilí bylo páčáno právě osobou opatrovníka.¹⁵⁷

Při podání návrhu na předběžné opatření však může dojít ke střetu zájmů mezi rodiči a nezletilým dítětem, případně ke střetu zájmů dětí těchto rodičů, a to zejména tehdy, je-li násilnou osobou jeden z rodičů a druhý rodič podal návrh na předběžné opatření za nezletilé dítě. Stejně jako v případě nezletilého může dojít i ke střetu zájmů navrhovatele a opatrovníka nebo střetu zájmů těch, kteří jsou zastoupeni týmž opatrovníkem. § 403 odst. 2 ZŘS vylučuje obecnou úpravu střetu zájmů obsaženou v § 892 odst. 3 a § 460 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Možný střet zájmů je řešen v § 406 ZŘS, dle něhož „*byl-li podán návrh na nařízení předběžného opatření podle § 403 odst. 2 a hrozí-li střet zájmů zákonného zástupce nebo opatrovníka se zájmem zastoupeného či může-li dojít ke střetnutí zájmů těch, kteří jsou zastoupeni týmž zákonným zástupcem nebo opatrovníkem, jmenuje soud příslušný podle § 400 neprodleně po rozhodnutí o návrhu na nařízení předběžného opatření navrhovateli opatrovníka.*“ To však neplatí, zastupuje-li navrhovatele advokát. Šmíd et al. uvádí, že opatrovník bude navrhovateli jmenován nejen v případě, že návrhu bude vyhověno, nýbrž i tehdy, bude-li zamítnut. Případné odvolání proti usnesení o předběžném opatření pak bude moci podat pouze opatrovník jmenovaný podle citovaného ustanovení, stejně tak kupříkladu návrh na prodloužení doby trvání předběžného opatření či návrh na

¹⁵⁶ JIRSA, Jaromír; CHARVÁT, Pavel; KOVÁŘOVÁ, Daniela a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Kniha III., zákon o zvláštních řízeních soudních (podle stavu k 1.1.2015)*. 1. vydání. Praha : Havlíček Brain Team, 2015. s. 809.

¹⁵⁷ Blíže viz Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních [online]. Poslanecká sněmovna ČR, 2013. [cit. 2016-05-26]. Dostupné z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=146755>>.

zahájení řízení ve věci samé.¹⁵⁸ Proti usnesení o jmenování opatrovníka není odvolání přípustné.

Podle § 8 odst. 1 písm. c) a odst. 2 ZŘS může ve věcech ochrany proti domácímu násilí do zahájeného řízení vstoupit či dokonce podat návrh na zahájení řízení státní zastupitelství. V takovém případě je dle § 35 odst. 2 OSŘ oprávněno ke všem úkonům, které může vykonat účastník řízení, nejde-li o úkony, které může vykonat jen účastník právního poměru. Je-li podán návrh ve věci domácího násilí, zašle jej vedoucí kanceláře státnímu zastupitelství, a to podle § 6 odst. 9 písm. f) vyhlášky Ministerstva spravedlnosti České republiky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy.

Jak bylo uvedeno již výše, soud ve věci nenařizuje jednání, soudce s ohledem na běh bezodkladných lhůt pro rozhodnutí postupuje na základě tvrzení v návrhu obsažených, porovnává s nimi důkazy a shledá-li okolnosti pro vydání předběžného opatření osvědčenými a zároveň důvodnými, vyhoví návrhu navrhovatele a předběžné opatření nařídí. Soud rozhoduje v souladu s § 25 odst. 1 ZŘS formou usnesení. Ustanovení § 405 odst. 1 ZŘS vyjmenovává opatření, jež může soud odpůrci uložit. Slovo „zejména“ nasvědčuje, že jde o demonstrativní výčet povinností. Jsou jimi povinnost opustit společné obydlí, jakož i jeho bezprostřední okolí, nezdržovat se ve společném obydlí nebo do něj nevstupovat, nevstupovat do bezprostředního okolí společného obydlí nebo navrhovatele a nezdržovat se tam, zdržet se setkávání s navrhovatelem, nebo se zdržet nežádoucího sledování a obtěžování navrhovatele jakýmkoliv způsobem. *„Při rozhodování musí mít soud na zřeteli, že i předběžné opatření na ochranu před domácím násilím je mimořádný procesní institut, jímž soud bez provedeného dokazování sice na jedné straně chrání oběť domácího násilí, na straně druhé většinou významným způsobem zasahuje do ústavně chráněných práv odpůrce.“*¹⁵⁹ V rozhodnutí, jímž bylo návrhu na nařízení předběžného opatření vyhověno, je soud povinen poskytnout v souladu s § 405 odst. 2 ZŘS poučení jak navrhovateli, tak odpůrci. Odpůrce poučí o právu odnést si ze společného obydlí své osobní cennosti a osobní dokumenty, jakož i věci, jež slouží jeho osobní potřebě, dále

¹⁵⁸ Blíže viz ŠMÍD, Ondřej; ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Rozvod manželství*. 1. vydání. Praha : Leges, 2013. s. 123.

¹⁵⁹ JIRSA, Jaromír; CHARVÁT, Pavel; KOVÁŘOVÁ, Daniela a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Kniha III., zákon o zvláštních řízeních soudních (podle stavu k 1.1.2015)*. 1. vydání. Praha : Havlíček Brain Team, 2015. s. 815.

též věci nezbytné k výkonu jeho podnikatelské činnosti nebo výkonu povolání, případně věci nezbytné z jiného vážného důvodu. Navrhovatele soud poučí o dalších vhodných opatřeních směřujících k jeho ochraně, zejména o právu podat návrh na zahájení řízení ve věci samé a o možnosti podat návrh na prodloužení doby trvání předběžného opatření podle § 410 ZŘS. Nebudou-li pro vydání předběžného opatření splněny podmínky, pak soud návrh zamítne. Pravomocné usnesení o zamítnutí návrhu představuje překážku rei iudicatae, čili o totožné věci již nebude možné vést znovu řízení a rozhodnout.

Podle § 407 ZŘS vyhoví-li soud návrhu na vydání předběžného opatření, nabývá toto rozhodnutí vykonatelnosti již okamžikem svého vydání, jinými slovy odpůrce se musí dle předběžného opatření chovat ode dne, kdy soud předmětné rozhodnutí vydal. Jde o odchylku od obecné úpravy předběžných opatření obsažené v § 76d OSŘ, kde je vykonatelnost rozhodnutí stanovena vyhlášením, respektive doručením tomu, komu ukládá povinnost. Z podstaty věci totiž není možné, aby se rozhodnutí stalo vykonatelným až okamžikem doručení, neboť by nemohlo dojít k dostatečně účinné ochraně navrhovatele, respektive osoby, vůči níž násilí směřuje. Okamžik vykonatelnosti rozhodnutí je důležitý nejen z toho důvodu, že dle § 492 ZŘS je soud povinen neprodleně zajistit výkon předběžných opatření, nýbrž i proto, že od tohoto okamžiku začíná dle § 408 odst. 1 ZŘS běžet jednoměsíční lhůta pro trvání předběžného opatření, jakož i maximální lhůta 6 měsíců trvání prodlouženého předběžného opatření stanovená v § 413 ZŘS.

Jak vyplývá z výše uvedeného, doba trvání předběžného opatření je zákonem omezena na jeden měsíc od jeho vykonatelnosti, čili od vydání. Pakliže rozhodnutí o návrhu na předběžné opatření předcházelo policejní vykazání¹⁶⁰ a neuplynula-li před nabytím vykonatelnosti předběžného opatření lhůta stanovená pro trvání policejního vykazání, prodlužuje se dle § 408 odst. 2 ZŘS doba trvání předběžného opatření o dobu, jež do vykonatelnosti předběžného opatření neuplynula. Pokud tedy v okamžiku nabytí vykonatelnosti předběžného opatření ještě trvá policejní vykazání, neskončí předběžné opatření za jeden měsíc od vykonatelnosti, nýbrž za měsíc plus odpovídající počet dní, které nestihly uplynout od vykazání do nabytí vykonatelnosti předběžného opatření. Jak již bylo uvedeno v podkapitole 3.2, podáním návrhu na vydání předběžného opatření

¹⁶⁰ Blíže viz podkapitola 3.2.

v průběhu policejního vykazání se dle § 44 odst. 2 věty třetí PolČR doba policejního vykazání prodlužuje až do dne nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tomto návrhu. Dané ustanovení není až tak významné v situaci, kdy soud vyhoví návrhu na vydání předběžného opatření. *„Významnější je však tehdy, kdy policie „násilníka“ vykáže a soud návrh na soudní vykazání zamítne. I v této situaci se prodlužuje trvání policejního vykazání až do právní moci rozhodnutí soudu, která může nastat marným uplynutím patnáctidenní odvolací lhůty nebo doručením rozhodnutí odvolacího soudu, je-li podáno odvolání.“*¹⁶¹

Podle § 410 ZŘS může návrhovateli před uplynutím zákonem stanovené doby trvání předběžného opatření podat návrh na prodloužení doby jeho trvání, přičemž podáním tohoto návrhu dochází k prodloužení doby trvání nařízeného předběžného opatření až do doby, než soud o návrhu na prodloužení rozhodne. *„Tím může dojít k faktickému prodloužení tohoto mimořádného institutu, a to nikoliv nepodstatným způsobem, neboť k rozhodnutí o prodloužení je soud povinen nařídit zásadně jednání (§ 411 odst. 1) a o návrhu rozhodnout až do dvou měsíců od jeho podání. Trvání původního předběžného opatření tak může být prodlouženo až na tři měsíce (nebo dokonce ještě o několik dnů déle, předcházelo-li vykazání policejní a nebyla vyčerpána celá jeho desetidenní doba).“*¹⁶² Ačkoli to zákon výslovně neříká, je třeba dovodit, že se doba trvání předběžného opatření prodlužuje do doby, než rozhodnutí soudu o návrhu na jeho prodloužení nabude právní moci, a nikoli pouze do doby vydání rozhodnutí, neboť za situace, kdy by byla doba trvání předběžného opatření prodloužena pouze do doby vydání rozhodnutí a soud by návrh na prodloužení zamítl a následně by odvolací soud rozhodnutí soudu prvního stupně změnil tak, že by návrhu na prodloužení doby trvání předběžného opatření vyhověl, pak by osobě ohrožené domácím násilím v mezidobí od vydání rozhodnutí soudu prvního stupně do rozhodnutí odvolacího soudu nebyla poskytnuta žádná ochrana. § 411 odst. 2 ZŘS demonstrativním způsobem vyjmenovává skutečnosti, jež soud při rozhodování o návrhu na prodloužení vezme v úvahu. Aby soud mohl návrhu vyhovět, musí být prokázáno, že ohrožení návrhovatele

¹⁶¹ JIRSA, Jaromír; CHARVÁT, Pavel; KOVÁŘOVÁ, Daniela a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Kniha III., zákon o zvláštních řízeních soudních (podle stavu k 1.1.2015)*. 1. vydání. Praha : Havlíček Brain Team, 2015. s. 820.

¹⁶² JIRSA, Jaromír; CHARVÁT, Pavel; KOVÁŘOVÁ, Daniela a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Kniha III., zákon o zvláštních řízeních soudních (podle stavu k 1.1.2015)*. 1. vydání. Praha : Havlíček Brain Team, 2015. s. 829.

trvá, navrhovatel musí dále prokázat své majetkové či jiné poměry včetně vlastnických či jiných vztahů ke společnému obydlí a neprokáže-li své poměry včetně vztahů ke společnému obydlí, pak musí prokázat existenci důvodů zvláštního zřetele hodných. Soud bude rovněž přihlížet k jiným řízením, která mezi sebou účastníci vedou. Řízení je ovládáno zásadou vyšetřovací, čili soud může provést i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, než ty, které byly navrhovány účastníky (§ 21 ZŘS). Podstatné však je, že v řízení o návrhu na prodloužení doby trvání předběžného opatření soud provádí dokazování, pouhé osvědčení skutečností nestačí. Dospěje-li soud k závěru, že jsou dány důvody pro prodloužení předběžného opatření, může dobu jeho trvání prodloužit pouze na dobu nezbytně nutnou (§ 412 odst. 2 ZŘS). Na tomto místě zákonodárce ponechal prostor na úvaze soudu, neboť bude vždy záležet na posouzení konkrétního případu. Soud je však limitován maximální možnou délkou trvání, která je stanovena, jak již bylo uvedeno výše, v § 413 ZŘS na 6 měsíců od vykonatelnosti původního předběžného opatření.

Proti rozhodnutí o návrhu na nařízení předběžného opatření lze podat odvolání, a to v souladu s § 204 OSŘ. Podle § 76g věta první OSŘ *„byl-li návrh na nařízení předběžného opatření zamítnut nebo odmítnut nebo bylo-li řízení o návrhu zastaveno, doručuje se usnesení jen navrhovateli.“* Z uvedeného vyplývá, že o takovém usnesení se odpůrce ani nedozví, tudíž se proti němu nemůže ani odvolat. Čili v těchto případech se logicky může odvolat pouze navrhovatel. K uvedenému se vyjádřil též Ústavní soud, který judikoval, že *„pokud zákonodárce umožnil v případech, na které dopadá právě napadený § 76g občanského soudního řádu, aby žalobce mohl uplatnit opravný prostředek proti rozhodnutí soudu první instance, byl jeho postup odůvodněn zájmem na účinné ochraně subjektivního práva žalobce. Doručením rozhodnutí soudu prvního stupně též žalovanému by se žalovanému signalizovala uvedená procesní aktivita žalobce a poskytoval určitý časový prostor k úkonům, které by mohly účinnost případně následně vydaného předběžného opatření zmařit.“*¹⁶³ Pro náležitosti odvolání platí § 205 OSŘ. Odvolací soud však může rozhodnutí přezkoumat i tehdy, nebyl-li v odvolání ani přes výzvu odvolací důvod uplatněn (§ 28 odst. 3 ZŘS). § 409 ZŘS stanoví pořádkové lhůty pro předložení spisu odvolacímu soudu a pro rozhodnutí

¹⁶³ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 19. 1. 2010 sp. zn. Pl.ÚS 16/09. [cit. 2016-05-24]. Dostupné z WWW: <http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=64810&pos=1&cnt=1&typ=result>.

o odvolání. Posoudí-li soud prvního stupně odvolání jako včasné, předloží věc odvolacímu soudu do 15 dnů od podání odvolání. Jak vyplývá z důvodové zprávy k zákonu, účelem stanovení lhůty soudu pro předložení věci odvolacímu soudu je zachování účinného poskytnutí ochrany proti domácímu násilí.¹⁶⁴ Lhůta pro rozhodnutí odvolacího soudu je stanovena na 7 dnů od předání věci. „*Snahou zákonodárce je co nejvíce urychlit rozhodovací proces vztahující se ke speciálnímu předběžnému opatření – zejména proto, že soud v těchto případech bez nařízení jednání a provedeného dokazování zasahuje do ústavou chráněných práv účastníků. O odvolání by mělo být rozhodnuto bezodkladně (v řádu hodin), ač zákon stanoví odvolacímu soudu maximální sedmidenní lhůtu. Lhůta se vztahuje jak k odvolání proti usnesení o nařízení předběžného opatření, tak i k rozhodnutí zamítavému. (...) Ve věcech předběžných opatření (obecně) by měl učinit odvolací soud vše pro to, aby byl spis s rozhodnutím v písemném vyhotovení bezodkladně vrácen soudu prvního stupně (nejen rozhodnuto o odvolání).*“¹⁶⁵

Jak vyplývá z výše uvedeného, není-li podán návrh na prodloužení doby trvání předběžného opatření, pak toto zaniká uplynutím jednoho měsíce od jeho vykonatelnosti, případně uplynutím jednoho měsíce plus odpovídajícího počtu dní, které nestihly uplynout od policejního vykázání do nabytí vykonatelnosti předběžného opatření. Je-li podán návrh na prodloužení předběžného opatření a soud tomuto vyhoví, pak předběžné opatření zanikne až uplynutím doby, kterou soud ve výroku o prodloužení stanovil, nejpozději však uplynutím 6 měsíců od vykonatelnosti původního předběžného opatření. Odpůrci tak zanikají veškeré povinnosti, jež musel podle vykonatelného předběžného opatření dodržovat. Podle § 414 ZŘS má odpůrce zároveň možnost podat soudu návrh na zrušení předběžného opatření, přičemž řízení o tomto návrhu probíhá obdobným způsobem jako řízení o návrhu na prodloužení doby trvání předběžného opatření. Jirsa et al. uvádí, že odpůrce musí tvrdit, že důvody, pro něž bylo předběžné opatření nařízeno, pominuly, že není nezbytně nutné déle trvat na odpůrcově vykázání ze společného obydlí nebo že již není obava, že by navrhovatele

¹⁶⁴ Blíže viz Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních [online]. Poslanecká sněmovna ČR, 2013. [cit. 2016-05-26]. Dostupné z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=146755>>.

¹⁶⁵ JIRSA, Jaromír; CHARVÁT, Pavel; KOVÁŘOVÁ, Daniela a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Kniha III., zákon o zvláštních řízeních soudních (podle stavu k 1.1.2015)*. 1. vydání. Praha : Havlíček Brain Team, 2015. s. 826.

obtěžoval. Pouhé osvědčení skutečností je nedostačující, nýbrž okolnosti svědčící pro zrušení předběžného opatření musí být prokázány. Odpůrce musí rovněž prokázat své majetkové poměry a vlastnický či obdobný vztah ke společnému obydlí. Soud je k rozhodnutí o návrhu zásadně povinen nařídit jednání, přičemž musí rozhodnout nejpozději do 2 měsíců od jeho podání.¹⁶⁶ Zamítne-li soud návrh na zrušení předběžného opatření, může být tento opětovně podán nejdříve po uplynutí 3 měsíců od právní moci zamítavého rozhodnutí.

Co se týče výkonu rozhodnutí ve věcech ochrany proti domácímu násilí, jak vyplývá z § 37 odst. 2 písm. b) zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti, není tento možné uskutečnit cestou exekučního řízení, nýbrž jeho úpravu nalezneme v ustanovení § 492 až 496 ZŘS. Bylo-li rozhodnuto o nařízení předběžného opatření, bude výkon rozhodnutí vždy provádět soud první instance, tedy ten, který předběžné opatření nařídil, což vyplývá z § 407 ZŘS, neboť rozhodnutí, jímž bylo návrhu vyhověno, je vykonatelné jeho vydáním. „*I kdyby teoreticky nastala situace, že spis bude předložen odvolacímu soudu, a rozhodnutí by ještě nebylo vykonáno, je povinností soudu prvního stupně exekuci provést, a to zásadně bez ohledu na průběh odvolacího řízení.*“¹⁶⁷ Soud prvního stupně zajistí výkon bezodkladně, přičemž k němu přistupuje bez návrhu, ex officio. Výkon rozhodnutí fakticky není možné provést v případě, kdy by soud sice uložil povinnému opustit společné obydlí, avšak tento by se v něm ve skutečnosti nevyskytoval, nebo například v situaci, kdy by soud povinnému uložil povinnost nevstupovat do společného obydlí či jeho bezprostředního okolí. V takových případech zákon upravuje postup pro výkon rozhodnutí v situacích, kdy povinný porušuje své povinnosti a oprávněný podá návrh na výkon rozhodnutí (§ 496 ZŘS). Samotnému výkonu rozhodnutí může být přítomen samosoudce, soudní vykonavatel, případně jiná úřední osoba. Při výkonu rozhodnutí zákon předpokládá též součinnost s Policií ČR a s dalšími příslušnými státními orgány,

¹⁶⁶ Bliže viz JIRSA, Jaromír; CHARVÁT, Pavel; KOVÁŘOVÁ, Daniela a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Kniha III., zákon o zvláštních řízeních soudních (podle stavu k 1.1.2015)*. 1. vydání. Praha : Havlíček Brain Team, 2015. s. 836-837.

¹⁶⁷ JIRSA, Jaromír; CHARVÁT, Pavel; KOVÁŘOVÁ, Daniela a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Kniha III., zákon o zvláštních řízeních soudních (podle stavu k 1.1.2015)*. 1. vydání. Praha : Havlíček Brain Team, 2015. s. 1018.

jež mohou být při realizaci tohoto předběžného opatření nápomocny.¹⁶⁸ Podle § 493 ZŘS soud v součinnosti s těmito orgány „vykáže povinného ze společného obydlí, odebere mu všechny klíče od společného obydlí, které povinný drží, a popřípadě mu zakáže setkávat se s označenou osobou nebo ji jinak kontaktovat. Soud zároveň poskytne povinnému příležitost, aby si bezprostředně při výkonu rozhodnutí vyzvedl ze společného obydlí své osobní cennosti a osobní dokumenty, jakož i věci, které slouží jeho osobní potřebě; během trvání rozhodnutí podle § 405 pak povinnému umožní vyzvednout i věci nezbytné k výkonu jeho podnikatelské činnosti nebo výkonu povolání, případně věci nezbytné z jiného vážného důvodu.“ Při vyzvedávání věcí povinným je nutná přítomnost soudního orgánu. Není-li povinný při výkonu rozhodnutí přítomen ve společném obydlí, může si své osobní věci a věci určené pro výkon povolání a podnikání vyzvednout během doby trvání předběžného opatření. Povinný však musí o umožnění přístupu do společného obydlí soud požádat (§ 494 ZŘS). V případě, kdy povinný není výkonu přítomen, je rovněž zapotřebí postupovat v součinnosti s oprávněným, který musí být o výkonu rozhodnutí předem informován a který by měl soudu zejména sdělit, kdy lze očekávat návrat agresora, aby se soudní vykonavatel a další osoby mohli v tuto dobu dostavit na místo výkonu a zamezit tak násilným reakcím, jež mohou následovat poté, co se povinný o svém vykazání dozví. Vzhledem k tomu, že k samotnému odebrání klíčů od povinného může být použito donucovacích prostředků, přičemž možnosti soudních vykonavatelů jsou v tomto směru omezené, je třeba, aby výkonu asistovala policie.¹⁶⁹ V souladu s § 495 ZŘS soud při provedení výkonu rozhodnutí povinného vyzve, aby soudu sdělil adresu, na kterou mu bude možné po dobu trvání předběžného opatření doručovat písemnosti s tímto rozhodnutím související, neboť na adrese společného obydlí povinný nebude moci poštu přijímat. Dále jej soud poučí, aby si případně zvolil zástupce pro doručování písemností, a upozorní jej, že pokud výzvě nevyhoví, budou mu písemnosti doručovány uložením u soudu. Jak již bylo nastíněno výše, pokud povinný po provedení výkonu rozhodnutí poruší povinnost nevstupovat do společného obydlí a nezdržovat se v něm, soud kdykoli

¹⁶⁸ Blíže viz Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních [online]. Poslanecká sněmovna ČR, 2013. [cit. 2016-05-26]. Dostupné z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=146755>>.

¹⁶⁹ Blíže viz JIRSA, Jaromír; CHARVÁT, Pavel; KOVÁŘOVÁ, Daniela a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Kniha III., zákon o zvláštních řízeních soudních (podle stavu k 1.1.2015)*. 1. vydání. Praha : Havlíček Brain Team, 2015. s. 1019-1020.

a bezodkladně na návrh oprávněného provede opětovný výkon rozhodnutí a povinného ze společného obydlí vykáže (§ 496 ZŘS). Pro úplnost je třeba uvést, že v případě opakovaného porušování povinností uložených povinnému předběžným opatřením může dojít k naplnění skutkové podstaty trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 2 TrZ.

Současnou podobu institutu předběžného opatření ve věcech ochrany proti domácímu násilí lze považovat spíše jako pozitivní, přičemž je zapotřebí ocenit změny, jež s sebou nová právní úprava přinesla. Negativně však hodnotím samotnou systematiku této právní úpravy, neboť pro uchopení celé problematiky je nezbytné nahlédnout nejen do zvláštní části zákona o zvláštních řízeních soudních, v nichž je daný institut speciálně upraven, nýbrž i do obecné části tohoto zákona a subsidiárně též do příslušných ustanovení občanského soudního řádu. Pro osobu mající právnické vzdělání tato skutečnost jistě nepředstavuje velký problém, nicméně pro laika může být orientace v jednotlivých předpisech příliš složitá, což s ohledem na citlivost a význam samotného institutu nelze považovat za nejvhodnější.

Nad rámec výše uvedeného je třeba dodat, že poškozená osoba se dále může domáhat ochrany v souvislosti se zásahem do její osobnosti, tj. na základě ustanovení na ochranu osobnosti. Konkrétním nástrojem jí může být tzv. obecné předběžné opatření vedené dle občanského soudního řádu a žaloba na ochranu osobnosti.

4 Trestněprávní aspekty domácího násilí

Trestní právo zaujímá významné místo v systému ochrany před domácím násilím. Je třeba říci, že trestněprávní řešení představuje ultima ratio, jak vyplývá z § 12 odst. 2 TrZ, dle něhož „*trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.*“¹⁷⁰ Trest je tedy nejzazším prostředkem k ochraně právního řádu, k němuž lze sáhnout teprve tehdy, jsou-li prostředky ostatních právních odvětví nedostačující. Podstatu je možné spatřovat v tom, že „*trestní právo disponuje těmi nejcitelnějšími prostředky státního donucení, které značně zasahují do práv a svobod občanů a jejich blízkých a mohou vyvolat i řadu vedlejších negativních účinků. Proto legitimitu trestněprávních zásahů může odůvodnit výlučně nutnost ochrany elementárních právních hodnot před činy zvláště škodlivými pro společnost s tím, že neexistuje jiné řešení než trestněprávní a že pasivita státu by mohla vést ke svémoci či svépomoci občanů a k chaosu.*“¹⁷¹

Od roku 1993, kdy OSN publikovala populární Strategii boje proti domácímu násilí, byly vedeny odborné polemiky, zda je domácí násilí potřeba traktovat jako trestný čin. Argumenty proti kriminalizaci daného fenoménu upozorňovaly spíše na slabiny trestního práva obecně, než na nevhodnost trestního postihu pachatelů dopouštějících se násilných jednání v soukromí. Oproti tomu jako zásadní argument pro kriminalizaci domácího násilí je nutno spatřovat fakt, že proces zahájení trestního stíhání, vznesení obvinění, žaloby a následné usvědčení a potrestání pachatele jsou jasným důkazem toho, že společnost pachatelovo jednání odsuzuje, že trestný čin odehrávající se mezi osobami, jež jsou si blízké, je považován za stejně trestný jako ten, k němuž došlo mezi osobami cizími, že oběť má nárok na státem garantovanou ochranu a že trestní řízení může zabránit recidivě pachatelova násilného jednání. Pravdou však zůstává, že oběti domácího násilí touží v první řadě po životě bez násilí, nikoliv po trestu pro pachatele. Stávající restorativní trestní politika umožňuje užití alternativních trestů a odklonů, čímž dává již v průběhu trestního řízení široké možnosti pro uplatnění

¹⁷⁰ Řeč je o tzv. zásadě subsidiarity trestní represe.

¹⁷¹ NOVOTNÝ, Oto; VANDUCHOVÁ, Marie; ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010. s. 50.

terapeutických antiagresivních programů, jejichž negativní dopad na chod rodiny je za předpokladu, že existuje zájem oběti i pachatele na jejím zachování, minimální.¹⁷²

Jak bylo uvedeno již ve 3. kapitole, významným posunem v boji proti domácímu násilí bylo přijetí zákona č. 91/2004 Sb., jímž byl zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, doplněn o novou skutkovou podstatu trestného činu týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě, a to s účinností od 1. 6. 2004.¹⁷³ Do nabytí účinnosti předmětné novely nebyla situace v oblasti domácího násilí v České republice nijak legislativně řešena. Od toho se odvíjelo též nízké povědomí veřejnosti o tomto sociálně-patologickém jevu a množství zažitých mýtů. Jednání pachatelů byla mnohdy odhalena až v krajních případech a o trestný čin šlo pouze, byla-li oběť v pracovní neschopnosti po dobu delší než sedm dnů, což se stávalo zřídka. Před 1. 6. 2004 bylo možné postihnout pachatele domácího násilí podle různých ustanovení trestního zákona, nicméně jejich aplikace na domácí násilí byla často velmi těžkopádná, zdlouhavá a na vyřešení dané situace nedostačovala. Konkrétně šlo např. o trestný čin nebezpečné vyhrožování, týrání svěřené osoby, vydírání, omezování osobní svobody, útisk či znásilnění apod. Z aplikační praxe je však patrné, že incidenty vykazující znaky domácího násilí byly zpravidla posuzovány podle § 49 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, jako přestupek proti občanskému soužití.¹⁷⁴

Co se ochrany poskytované v rámci trestního práva týče, je zapotřebí pojednat o skutkových podstatách, do nichž lze domácí násilí zahrnout. Nejčastěji dochází k naplnění skutkových podstat trestných činů proti životu, zdraví, svobodě, lidské důstojnosti v sexuální oblasti, rodině a dětem a v případě ekonomického násilí též proti majetku. V této kapitole se budu věnovat stěžejním skutkovým podstatám trestných činů, jako je zejména trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí upravený v § 199 TrZ. Rozhodně není mým cílem popsat v této práci veškeré trestné činy, pro něž mohou být pachatelé domácího násilí trestně stíháni, neboť tato škála může být s ohledem na variabilitu jednání, jehož se pachatelé na obětech domácího násilí dopouštějí, velmi široká. Z hlediska trestního práva procesního je třeba se zabývat

¹⁷² Blíže viz VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha : proFem, 2008. s. 97-98.

¹⁷³ Tato skutková podstata byla následně převedena rovněž do nového trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., jenž vstoupil v účinnost dnem 1. 1. 2010.

¹⁷⁴ Blíže viz STRÍLKOVÁ, Patricie; FRYŠTÁK, Marek. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. 1. vydání. Ostrava : KEY Publishing, 2009. s. 28.

úlohou orgánů činných v trestním řízení, dále možnostmi, které poskytují trestněprávní předpisy ohrožené osobě, a v neposlední řadě též možnostmi, jimiž lze násilné jednání pachatele omezit.

4.1 Analýza vybraných skutkových podstat trestných činů dotýkajících se problematiky domácího násilí

Je třeba uvést, že trestní právo pojem domácí násilí jako takový nezná. Zákonodárce se při kriminalizaci daného jednání do skutkových podstat vydal cestou, kdy pojem domácí násilí není v trestním zákoníku výslovně vyjádřen, a sice ani ve výkladových ustanoveních. V tomto směru lze spatřovat jisté výhody, neboť je možné využít širšího záběru pro vznik trestní odpovědnosti nejen naplněním skutkové podstaty jednoho trestného činu, na druhé straně je však přesto žádoucí daný pojem definovat, aby bylo jednoznačné, co domácím násilím je a co již není, a to nehledě na závazky dané mezinárodními smlouvami, jež musí Česká republika dodržovat.¹⁷⁵

Jak již bylo nastíněno výše, projevy domácího násilí je možné zahrnout do více skutkových podstat. Tou nejbližší je již zmiňované týrání osoby žijící ve společném obydlí upravené v § 199 TrZ. Pachatel domácího násilí dále může naplnit skutkovou podstatu např.¹⁷⁶ trestného činu vraždy podle § 140 TrZ, zabití podle § 141 TrZ, účasti na sebevraždě podle § 144 TrZ, těžkého ublížení na zdraví podle § 145 TrZ, ublížení na zdraví podle § 146 TrZ, zbavení osobní svobody podle § 170 TrZ, omezování osobní svobody podle § 171 TrZ, vydírání podle § 175 TrZ, porušování domovní svobody podle § 178 TrZ, pomluvy podle § 184 TrZ, znásilnění podle § 185 TrZ, pohlavního zneužití podle § 187 TrZ, soulože mezi příbuznými podle § 188 TrZ, zanedbání povinné výživy podle § 196 TrZ, týrání svěřené osoby podle § 198 TrZ, ohrožování výchovy dítěte podle § 201 TrZ, podání alkoholu dítěti podle § 204 TrZ, krádeže podle § 205 TrZ, neoprávněného užívání cizí věci podle § 207 TrZ, neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo nebytovému prostoru podle § 208 TrZ, poškození cizí věci podle § 228 TrZ, nedovoleného ozbrojování podle § 279 TrZ, maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 TrZ, křivého obvinění podle § 345 TrZ,

¹⁷⁵ Bliže viz KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; ŽATECKÁ, Eva; DÁVID, Radovan; KORNEL, Martin. *Právo proti domácímu násilí*. Skripta. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011. s. 90.

¹⁷⁶ Řazeno chronologicky podle ustanovení TrZ.

nebezpečného vyhrožování podle § 353 TrZ, nebezpečného pronásledování podle § 354 TrZ, výtržnictví podle § 358 TrZ aj.

Přestože pachatelé při svém násilném jednání mohou naplnit celou řadu skutkových podstat trestných činů, existují určité trestné činy, jež jsou pro problematiku domácího násilí nejbližší, a tedy i nejvýznamnější. Následující text bude věnován právě dvěma v rámci domácího násilí nejčastěji páchaným trestným činům, jimiž jsou týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TrZ) a týrání svěřené osoby (§ 198 TrZ). Je třeba říci, že tyto patří mezi trestné činy, u nichž není vyžadován souhlas poškozeného s trestním stíháním, což vnímám velmi pozitivně, neboť skutečnost, že oběť domácího násilí zná dobře pachatele, by měla jistě mnohdy negativní vliv na další trestní stíhání, když přesvědčit manželku, partnerku či matku společných dětí o nevhodnosti udělení daného souhlasu je pod hrozbou dalšího násilného jednání snadné a naopak prokázat, že týraná osoba nechce udělit souhlas s trestním stíháním či své podání vzala zpět v tísní vyvolané výhrůzkami, nátlakem, ekonomickou závislostí či submitivitou, je obtížné.

4.1.1 Týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TrZ)

Řeč je o stěžejní skutkové podstatě, neboť hlavním smyslem ustanovení § 199 TrZ je posílení ochrany osob ohrožených domácím násilím. Zavedením předmětné skutkové podstaty bylo docíleno toho, že jsou činy, k nimž dochází v rámci domácího násilí, postihovány komplexně. Týrání osoby žijící ve společném obydlí, jež je systematicky zařazeno do hlavy IV. TrZ mezi trestné činy proti rodině a dětem, nahradilo trestný čin týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě upravený v § 215a trestního zákona č. 140/1961 Sb.

Základní skutková podstata tohoto trestného činu spočívá v týrání osoby blízké nebo jiné osoby žijící s pachatelem ve společném obydlí. Objektem daného trestného činu je zájem společnosti na ochraně osob, a to jak osob blízkých, jimiž se dle § 125 TrZ rozumí „*příbuzný v pokolení přímém, osvojitel, osvojenec, sourozenec, manžel a partner; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké jen tehdy, kdyby újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní*“, tak i jiných osob (např. bývalá manželka, nájemník či podnájemník apod.) žijících s pachatelem ve společném obydlí, a to bez ohledu na věk

či pohlaví. Nesmí se však jednat o týrání osoby, která byla pachateli svěřena, respektive o niž má pachatel povinnost pečovat nebo ji vychovávat, neboť takovéto jednání by bylo třeba posoudit jako trestný čin týrání svěřené osoby podle § 198 TrZ. Předmětem útoku je tedy nejen osoba blízká, nýbrž i jiná osoba, kterou s pachatelem pojí toliko sdílení stejného obytného prostoru, přičemž právní titul, na jehož základě tyto osoby společné obydlí užívají, je nepodstatný.¹⁷⁷ Osobou žijící ve společném obydlí „*může být nejen osoba, která zde žije z titulu vlastnictví či spoluvlastnictví nemovitosti, nájemního nebo podnájemního vztahu, ale i jen z důvodu společného bydlení na základě rodinných a jiných vztahů. Takovou osobou může být např. družka pachatele, která s ním v domě, který vlastnil, bydlela s jeho byt' jen konkludentním souhlasem.*“¹⁷⁸ Nejvyšší soud k tomuto judikoval, že družka žijící s pachatelem ve společném obydlí po dobu delší tři měsíců je osobou ve smyslu § 199 TrZ a na tom nic nemění ani skutečnost, že tato v důsledku svého týrání pachatelem společné obydlí následně opustila.¹⁷⁹

Pojem společné obydlí navazuje na pojem obydlí, jímž se dle § 133 TrZ rozumí „*dům, byt nebo jiná prostora sloužící k bydlení* (např. hotelový pokoj, ubytovna, vysokoškolská kolej, domov důchodců, obytná chata apod.) *a příslušenství k nim náležející.*“ Společné obydlí tedy představuje některou z výše uvedených prostor sloužících k bydlení, kterou pachatel obývá společně s týranou osobou, popřípadě též s další osobou či osobami, přičemž tento pojem neklade důraz na vedení společné domácnosti, nýbrž pouze na faktický stav společného bydlení.¹⁸⁰

K problematice společného obydlí je třeba dodat, že k naplnění znaku soužití ve společném obydlí dle § 199 TrZ dojde i tehdy, pokud pachatel do obydlí poškozené osoby pravidelně dochází, často se tam zdržuje, běžně tam přespává a sdílí tak s poškozenou osobou trvalým způsobem její soukromí. Jde o situaci, kdy si pachatel v předmětném obydlí může počínat „jako doma“, má zde práva jako domácí osoba, tj.

¹⁷⁷ Blíže viz DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl.* 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 1095.

¹⁷⁸ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 17. 12. 2013 sp. zn. 4 Tdo 1219/2013. [cit. 2016-06-15]. Dostupné z WWW: [<http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/A1878813C37D48DAC1257C6E002517C0?openDocument&Highlight=0,>.](http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/A1878813C37D48DAC1257C6E002517C0?openDocument&Highlight=0,>.)

¹⁷⁹ Viz usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 10. 2008 sp. zn. 3 Tdo 1203/2008-I. [cit. 2016-06-23]. Dostupné z WWW: [<http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/E18B13E800103036C1257A4E00653DB9?openDocument&Highlight=0,>.](http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/E18B13E800103036C1257A4E00653DB9?openDocument&Highlight=0,>.)

¹⁸⁰ Blíže viz DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl.* 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 1096.

jako člen rodiny a nikoli jako pouhý host. Takovýto stav musí mít trvalý, respektive dlouhodobý charakter, přičemž skutečnost, že se pachatel ze sdíleného obydlí i na poměrně dlouhá období vzdaluje, případně že má vlastní byt, ze kterého do obydlí poškozené dochází, zde není podstatná.¹⁸¹

Jestliže týraná osoba ukončila společné soužití s pachatelem tak, že se odstěhovala ze společného obydlí, nemůže jít poté o trestný čin podle § 199 TrZ, ani když je tato osoba nadále vystavena útokům pachatele, které lze považovat za týrání.¹⁸² V těchto případech může dojít k naplnění skutkové podstaty jiného trestného činu, jako např. ublížení na zdraví dle § 146 TrZ, vydírání dle § 175 TrZ, nebezpečného vyhrožování dle § 353 TrZ, nebezpečného pronásledování dle § 354 TrZ aj.

Co se samotného pojmu týrání týče, tak tímto se dle konstantní judikatury rozumí zlé nakládání s jinou osobou, jež se vyznačuje především vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti, jakož i určitou mírou trvalosti, a současně dosahuje takové intenzity, aby bylo způsobilé vyvolat stav, kdy osoba, která je takovému jednání vystavena, jej pocítuje jako těžké příkoří. Není však nezbytné, aby u týrané osoby vznikly jakékoli následky na zdraví v podobě fyzického ublížení či jiné obdobné újmy, neboť týrání nemusí mít nutně jen povahu fyzického násilí, nýbrž může spočívat též v působení psychických útrap, popřípadě může být týraná osoba vystavena sexuálnímu či ekonomickému násilí, dále u ní může být vyvoláván stav sociální izolace či se může jednat o různorodou kombinaci některých z těchto forem. Užití fyzického násilí může mít v každé konkrétní situaci vliv na posouzení společenské škodlivosti daného činu z hlediska splnění podmínek pro uplatnění trestní odpovědnosti pachatele a trestněprávních důsledků s ní spojených, případně i na právní závěr o možném souběhu vícero trestných činů. Jsou-li jednotlivé dílčí akty pachatelova jednání posuzovány izolovaně samy o sobě, nemusí být nutně příliš závažné, proto je zapotřebí vyšší stupeň hrubosti a bezcitnosti vázat k takovémuto jednání jako celku. Podstatným zůstává, že vyššího stupně hrubosti a bezcitnosti dosahují tyto jednotlivé akty

¹⁸¹ Blíže viz nálezy Ústavního soudu České republiky ze dne 26. 6. 2008 sp. zn. III.ÚS 1285/08. [cit. 2016-06-23].

Dostupné z WWW:

<<http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=59073&pos=1&cnt=1&typ=result>>.

¹⁸² Viz usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14. 1. 2009 sp. zn. 3 Tdo 1446/2008. [cit. 2016-06-23]. Dostupné z WWW:

<http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/C3C4694D4A6D5AF4C1257A4E0064B47B?openDocument&Highlight=0,>>.

v kontextu daném konkrétními okolnostmi, za kterých k nim dochází, svou povahou, návazností, četností, opakováním, eskalací, charakterem vzájemného vztahu týrané a násilné osoby apod. Vždy je tedy zapotřebí nahlížet na jednání pachatele jako na celek. Pokud pachatelovo jednání spočívá jak v ojedinělých útocích fyzického rázu, tak i v častějším psychickém působení na poškozeného, je způsobilé naplnit ve svém souhrnu znak týrání ve smyslu § 199 TrZ, neboť význam ojedinělých fyzických útoků v průběhu trvalého psychického násilí spočívá v tom, že tyto zvyšují intenzitu působení na psychiku týrané osoby, čímž přispívají k tomu, že daná osoba žije v podstatě nepřetržitě psychickém stresu a vnímá pachatelovo jednání jako těžké příkoří.¹⁸³ „*Za týrání ve smyslu § 199 lze považovat např. i poškození zařízení bytu v úmyslu nikoli pouze věc zničit, nýbrž tím ublížit osobě spolužijící, tropení schválností apod., jakož i jednání spočívající v tom, že pachatel brání poškozené osobě ve svobodném pohybu po bytě, při svých nočních návratech ji opakovaně budí tím, že s ní třese, rozsvěcuje světlo, stahuje z ní přikrývku apod.*“¹⁸⁴

Přímým pachatelem tohoto trestného činu může být pouze osoba sdílející s týranou osobou společné obydlí. Mohou jím být nejen příbuzní či jiné blízké osoby, nýbrž i ostatní osoby, jejichž vztah k týranému je založen toliko spolužitím ve společném obydlí. Může jím být i manžel matky, jenž není otcem dítěte, nebo druh matky, a to za předpokladu, že nebyl matkou pověřen pomáhat při výchově dítěte, neboť v opačném případě by šlo o trestný čin týrání svěřené osoby podle § 198 TrZ. Jiná osoba, tedy i ta, jež nežije s pachatelem a týranou osobou ve společném obydlí, může být v souvislosti s trestným činem týrání osoby žijící ve společném obydlí dle § 199 TrZ postihnuta pouze za některou z forem účastenství ve smyslu § 24 TrZ, tj. jako organizátor, návodce či pomocník.¹⁸⁵ Na straně pachatele zákon předpokládá zaviněné jednání ve formě přímého či nepřímého úmyslu, tzn. že pachatel musí být v okamžiku týrání nejméně srozuměn s tím, že spolužijící osoba pocítuje v důsledku pachatelova

¹⁸³ Blíže viz DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl.* 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 1096-1098.

¹⁸⁴ DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl.* 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 1097.

¹⁸⁵ Blíže viz ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář.* 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012. s. 1943.

jednání těžké příkoří, respektive psychické či fyzické útrapy.¹⁸⁶ K osobě pachatele je nutno dodat, že jím může být pouze fyzická osoba, jak vyplývá z § 7 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, z něhož je zřejmé, že právnická osoba jím být nemůže.

Trestní sazba v základní skutkové podstatě za týrání osoby žijící s pachatelem ve společném obydlí činí šest měsíců až čtyři léta. Okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby jsou taxativně vymezeny v § 199 odst. 2 TrZ a jsou jimi spáchání činu zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem, způsobení těžké újmy na zdraví, spáchání tohoto trestného činu nejméně na dvou osobách nebo páčání takového činu po delší dobu. Zde je trestní sazba dva až osm let.

„Zvlášť surovým způsobem se rozumí zlé nakládání s týranou osobou s výraznou mírou brutality, která se vymyká z rámce běžného u většiny trestných činů tohoto druhu; půjde např. o pálení rukou dítěte nad plamenem plynového sporáku, o pálení žehličkou na břicho týrané osoby, o polití genitálu týrané osoby kyselinou nebo o opakované tlučení týrané osoby do modřin, které nejsou ještě zhojeny, apod. (...) Zvlášť trýznivý způsob týrání na rozdíl od surového způsobu, který spočívá zejména v krutosti použitého mechanismu, se projevuje dopadem použitého násilí při týrání na samotnou oběť a jejího subjektivního prožívání útoku pachatele. Při zvlášť trýznivém způsobu týrání je oběť vystavena bolestem na hranici snesitelnosti trvajícím třeba i po kratší dobu nebo sice méně intenzivním, ale zato uskutečňovaném po delší dobu.“¹⁸⁷ Ke spáchání trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem postačí ve smyslu § 17 písm. b) TrZ nedbalost, tzn. že pachatel nemusí vědět, že jde o zvlášť surový či trýznivý způsob týrání, ačkoli to vzhledem ke všem okolnostem případu i ke svým osobním poměrům vědět měl a mohl.

Co se týče způsobení těžké újmy na zdraví oběti v důsledku jejího týrání pachatelem sdílejícím s ní společné obydlí, tak trestnost jednání pachatele může být posuzována dle § 199 odst. 2 písm. b) TrZ pouze za situace, kdy byla oběti těžká újma na zdraví způsobena ve smyslu § 17 písm. a) TrZ, tj. z nedbalosti, neboť v opačném případě by bylo nutné posoudit dané jednání jako trestný čin těžkého ublížení na zdraví

¹⁸⁶ Bliže viz DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl.* 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 1099.

¹⁸⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář.* 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012. s. 1936.

podle § 145 TrZ spáchaný v jednočinném souběhu s trestným činem týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 TrZ. Týrá-li pachatel současně dvě či více osob, jež s ním v době činu sdílejí společné obydlí, je z hlediska posouzení splnění podmínek trestní odpovědnosti nepodstatné, zda se pachatel uvedeného jednání dopustil jedním činem či vícero dílčími útoky tvořícími jeden pokračující trestný čin. Je však zapotřebí, aby pachatel jednal nejméně ve formě nepřímého úmyslu, tedy aby byl přinejmenším srozuměn s tím, že týrá dvě nebo více osob, jež s ním žijí ve společném obydlí.¹⁸⁸

V případě páchaní daného trestného činu po delší dobu se musí jednat o dobu trvání řádově v měsících. Čím méně intenzivní týrání bude, tím delší dobu bude muset takové zlé nakládání trvat, aby se mohlo jednat o naplnění uvedené okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby.¹⁸⁹ Pro posouzení otázky, zda pachatel pokračoval v páchaní tohoto trestného činu po delší dobu ve smyslu ustanovení § 199 odst. 2 písm. d) TrZ „*je určující nejen celková doba týrání, ale přihlédnout je třeba též ke konkrétnímu způsobu provedení činu, intenzitě týrání, jeho četnosti apod. V závislosti na konkrétních okolnostech není vyloučeno, aby i doba několika měsíců naplnila tento zákonný znak.*“¹⁹⁰

Za zvlášť přitěžující okolnost je dle § 199 odst. 3 TrZ považováno, způsobí-li pachatel tímto trestným činem těžkou újmu na zdraví nejméně na dvou osobách, či dokonce smrt. Za daných okolností činí trestní sazba pět až dvanáct let.

V případě způsobení těžké újmy na zdraví nejméně dvěma osobám však může být trestnost jednání pachatele posuzována dle § 199 odst. 3 písm. a) TrZ pouze za situace, kdy těžká újma na zdraví byla způsobena z nedbalosti, tj. ve smyslu § 17 písm. a) TrZ, neboť v opačném případě by bylo dané jednání nutno posoudit jako trestný čin těžké ublížení na zdraví dle § 145 TrZ. Zároveň je zapotřebí, aby byl škodlivý následek v podobě těžké újmy na zdraví způsoben (nebo popřípadě aby alespoň hrozil) nejméně dvěma osobám, jež v době páchaní činu sdílely s pachatelem společné obydlí, přičemž pro posouzení splnění podmínek trestní odpovědnosti je shodně jako u § 199 odst. 2

¹⁸⁸ Bliže viz DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl.* 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 1099-1100.

¹⁸⁹ Bliže viz ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář.* 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012. s. 1937.

¹⁹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 6.2.2008 sp. zn. 8 Tdo 105/2008. [cit. 2016-10-9]. Dostupné z WWW: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/88DE0C0EA4427570C1257A4E0064E953?openDocument&Highlight=0.

písm. c) TrZ nepodstatné, zda se pachatel uvedeného jednání dopustil jedním činem či vícero dílčími útoky tvořícími jeden pokračující trestný čin. Pachatel musí být alespoň srozuměn, že týrá dvě či více osob, jež s ním žijí ve společném obydlí, respektive jedná nejméně ve formě nepřímého úmyslu. Též v případě způsobení smrti může být trestnost jednání pachatele posuzována dle § 199 odst. 3 písm. b) TrZ pouze za situace, byla-li smrt způsobena z nedbalosti, tj. ve smyslu § 17 písm. a) TrZ, neboť v opačném případě by bylo dané jednání nutno posoudit jako trestný čin vraždy podle § 140 TrZ spáchaný v jednočinném souběhu s trestným činem týrání osoby žijící ve společném obydlí.¹⁹¹

Vzhledem k tomu, že trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 TrZ je k trestnému činu týrání svěřené osoby podle § 198 TrZ v poměru subsidiarity, je jednočinný souběh těchto trestných činů vyloučen. „*Pokud však bude pachatel týrat nejméně dvě osoby, které s ním žijí ve společném obydlí, z nichž jedna je zároveň svěřena do jeho výchovy nebo péče, bude nutno takové jednání posoudit jako jednočinný souběh trestného činu týrání svěřené osoby podle § 198 odst. 1 s trestným činem týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 odst. 1, 2 písm. c).*“¹⁹²

Co se vztahu k jiným ustanovením dále týče, trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí je specifický tím, že pachatel může jeho skutkovou podstatu naplnit poměrně různorodým a zpravidla též dlouhotrvajícím nebo lépe řečeno opakujícím se zlým nakládáním fyzické či psychické povahy, přičemž není vyloučeno, aby některé takovéto jednání samo o sobě naplňovalo znaky skutkové podstaty jiného trestného činu. Typicky je tomu tak u jednání, jež naplňuje znaky trestného činu ublížení na zdraví podle § 146 odst. 1 TrZ, eventuálně trestného činu nebezpečné vyhrožování podle § 353 TrZ. Jednočinný souběh trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí dle § 199 TrZ a trestného činu ublížení na zdraví dle § 146 odst. 1 TrZ či trestného činu ublížení na zdraví z nedbalosti dle § 148 TrZ je vyloučen. Následky pachatelova jednání spočívající v úmyslném či nedbalostním ublížení na zdraví nebo nebezpečném vyhrožování bývají totiž zpravidla mírnější než následek spočívající v týrání osoby žijící s pachatelem ve společném obydlí, a proto je možné takový případ

¹⁹¹ Blíže viz DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl.* 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 1100-1101.

¹⁹² NOVOTNÝ, Oto; VOKOUN, Rudolf; ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010. s. 146.

označit za případ tzv. faktické konzumpce a pachatelovo jednání posoudit výhradně podle závažnějšího ustanovení, tedy dle § 199 TrZ.¹⁹³

Na závěr této podkapitoly bych ještě chtěla dodat, že předmětná skutková podstata je pro postihování domácího násilí zdaleka nejdůležitější a nejčastěji aplikovaná, i když pod ni nelze podřadit veškeré protiprávní jednání pachatele vůči poškozenému.

4.1.2 Týrání svěřené osoby (§ 198 TrZ)

Vzhledem k tomu, že trestný čin týrání svěřené osoby podle § 198 TrZ je k trestnému činu týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 TrZ v poměru speciality, použije se ustanovení § 198 TrZ přednostně.

*„Objektem tohoto trestného činu je zájem společnosti na ochraně osob, které jsou vzhledem ke svému věku nebo z jiného důvodu v péči nebo výchově jiných.“*¹⁹⁴

Hlavním smyslem této právní úpravy je tedy zajištění řádné péče o osoby, jež jsou z důvodu svého nízkého či naopak vysokého věku, zdravotního či sociálního handicapu, popřípadě jiného vážného důvodu, odkázány na pomoc a péči nebo výchovu jiné fyzické osoby. K trestnosti jednání povinné osoby je zapotřebí, aby řádné plnění zaopatřovací povinnosti nezahrnovalo pouze povinnost pravidelně poskytovat oprávněné osobě finanční prostředky, tj. výživné, nýbrž i povinnost poskytovat širší péči takovéto osobě, jež si není schopna obstarat potřebnou pomoc sama. Pojmy péče a výchova je v kontextu § 198 TrZ nutno vnímat nikoli pouze jako výchovu a péči o nezletilé děti zajišťovanou jejich rodiči na základě výkonu rodičovské odpovědnosti, nýbrž též jako případy jakékoli jiné výchovy a péče, jež je zajišťována trvale nebo jen na přechodnou dobu, a to na základě různých právních důvodů, neboť konkrétní způsob svěřený týrané osoby pachateli není zákonným znakem předmětného trestného činu. V praxi se může jednat o situace, kdy soud rozhodne o svěření osoby do péče opatrovníka, či kdy je nezletilý za souhlasu rodičů umístěn mimo domov a zde podroben péči a výchově jiných osob než rodičů, zpravidla učitelů a vychovatelů školských zařízení apod. Co se předmětu útoku tedy týče, je jím fyzická osoba, a to

¹⁹³ Blíže viz DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl.* 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 1101-1102.

¹⁹⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 5. vydání. Praha: Leges, 2016. s. 633.

nejen dítě, nýbrž i zletilá osoba, jež je z jakéhokoli důvodu, ať už pro nemoc, stáří, těžkou invaliditu, opožděný duševní či tělesný vývoj, popřípadě jinou nepříznivou životní okolnost, svěřena do péče či výchovy pachatele a která si sama není schopna pomoc opatřit. Takováto osoba může být umístěna do ústavu sociální péče, domova pro osoby se zdravotním postižením, domova pro seniory, stacionáře, léčebny, zdravotnického zařízení či jiného zařízení určeného pro osoby, jež nejsou schopny se samy o sebe postarat, přičemž pro posouzení splnění podmínek trestní odpovědnosti pachatele trestného činu podle § 198 TrZ je nepodstatné, zda byla osoba do některého ze shora uvedených zařízení umístěna na základě vlastní dohody sjednané s daným zařízením, jež se zavázalo převzít péči o tuto osobu, nebo na základě rozhodnutí soudu. Dále je třeba uvést, že úprava obsažená v § 198 TrZ bude dopadat též na situace, kdy se osoba, jež má povinnost pečovat o svěřenou osobu, dohodne s jinou osobou či zařízením na převzetí péče o svěřenou osobu.¹⁹⁵

V daném případě se týráním rozumí zlé nakládání se svěřenou osobou, které se vyznačuje vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti, jakož i určitou mírou trvalosti, a které svěřená osoba vnímá jako těžké příkoří. Trvalost pachatelova jednání je nezbytné posuzovat v závislosti na intenzitě zlého nakládání, nemusí však jít o jednání soustavné či delší dobu trvající. Podle okolností činu lze dovodit, že trestného činu týrání svěřené osoby podle § 198 TrZ je možné se dopustit i opomenutím povinné péče, již je pachatel povinen poskytnout, jestliže svěřená osoba vzhledem ke svému věku není schopna se sama o sebe postarat. Jde například o zanedbání osobní hygieny dítěte, neposkytování přiměřené stravy aj. Týráním může spočívat jak v působení fyzických útrap, tak i ve zlém nakládání v oblasti psychické. Není vyžadováno, aby u svěřené osoby vznikly následky na zdraví, avšak musí jít o jednání, jež týraná osoba pro jeho krutost, bezohlednost či bolestivost pociťuje jako těžké příkoří. Jako příklady týrání lze uvést bití, a sice otevřenou rukou, pěstí či za pomoci různých předmětů (např. řemene, dřevěné tyče apod.), kopání, pálení cigaretou či jiným žhavým předmětem, bolestivé tahání za vlasy, ponechávání svěřené osoby v chladném prostředí bez nutného oblečení, nucení

¹⁹⁵ Blíže viz DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl*. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 1085-1086.

k provádění těžkých prací nepřiměřených věku a tělesné konstrukci svěřené osoby, opakované buzení týrané osoby v noci apod.¹⁹⁶

Pachatelem trestného činu týrání svěřené osoby může být nejen osoba fyzická, nýbrž dle § 7 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, též osoba právnická¹⁹⁷, a sice za předpokladu, že jí je buďto přímo ze zákona, na základě rozhodnutí soudu, dohody stran či zcela neformálním, konkludentním činem svěřena povinnost pečovat o jinou osobu nebo ji vychovávat. K trestní odpovědnosti za daný trestný čin není přitom vyžadováno, aby byl vztah pachatele a týrané osoby založen jakýmkoli formalizovaným aktem, na jehož základě je poškozená osoba svěřena do péče či výchovy pachatele. Mohou jím tedy být nejen rodiče dítěte, respektive jeden z nich, nýbrž i manžel, popřípadě partner rodiče, který sice není rodičem dítěte, avšak ze skutečnosti, že žije s dítětem v rodinné domácnosti a je povinen pomáhat při jeho výchově, lze dovodit, že je dítě svěřeno i v jeho péči, a že tedy může být pachatelem daného trestného činu, dále osvojitel dítěte, jiná fyzická osoba, již bylo dítě svěřeno do osobní péče rozhodnutím soudu dle § 953 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, pěstoun, opatrovník, poručník, osoba, která převzala péči o dítě nebo jinou osobu na základě dohody uzavřené s tím, kdo je jinak povinen o tuto osobu pečovat (např. učitelé, vychovatelé, vedoucí na dětských táborech, aj.), osoba či pracovník zařízení, jemuž bylo rozhodnutím soudu o nařízení předběžného opatření předáno do péče nezletilé dítě, které se ocitlo bez jakékoliv péče nebo jehož život či příznivý vývoj jsou vážně ohroženy či narušeny, pracovník zařízení, v němž dítě vykonává soudním rozhodnutím nařízenou ústavní výchovu nebo ochranou výchovu, pracovník zařízení, do něhož byla na základě rozhodnutí soudu nebo uzavřené smlouvy přijata osoba, jež není schopna se sama o sebe starat, a dále též osoba, která bez předchozí úmluvy fakticky převzala péči o dítě či jinou osobu, která není schopna si sama péči opatřit, a tuto péči po určitou, nikoli zcela zanedbatelnou, dobu vykonává (např. příbuzný zajišťující péči po dobu nemoci svěřené osoby). Přímým pachatelem tohoto trestného činu tedy může být pouze ten, jemuž byla týraná osoba svěřena do péče nebo výchovy, a to i na přechodnou dobu. Jiná osoba může být v souvislosti s trestným činem týrání svěřené osoby postihnuta

¹⁹⁶ Bliže viz ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012. s. 1935.

¹⁹⁷ Okruh možných pachatelů trestného činu týrání svěřené osoby byl rozšířen o právnické osoby poměrně nedávno, a sice novelou provedenou zákonem č. 183/2016 Sb., jež nabyla účinnosti dne 1.12.2016.

pouze za některou z forem účastenství ve smyslu § 24 TrZ. Z hlediska subjektivní stránky je u daného trestného činu vyžadován úmysl.¹⁹⁸

Co se okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby týče, jsou jimi shodně jako v případě trestného činu dle § 199 TrZ spáchání činu zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem, dále způsobení těžké újmy na zdraví, spáchání takového činu nejméně na dvou osobách, jakož i páčání takového činu po delší dobu (§ 198 odst. 2 TrZ). Za zvlášť přitěžující okolnost je pak považováno, způsobí-li pachatel předmětným trestným činem těžkou újmu na zdraví nejméně dvěma osobám, či dokonce smrt (§ 198 odst. 3 TrZ).¹⁹⁹

Trestní sazba za týrání svěřené osoby činí v základní skutkové podstatě jeden rok až pět let a v případě kvalifikovaných skutkových podstat pak činí dva až osm let či pět až dvanáct let. Je třeba dodat, že rovněž nepřekažení či neoznámení předmětného trestného činu je trestné, a sice dle § 367 TrZ a § 368 TrZ.

Co se vztahu k jiným ustanovením trestního zákoníku týče, v případě trestného činu týrání svěřené osoby dle § 198 TrZ je shodně jako u trestného činu podle § 199 TrZ vyloučen jeho jednočinný souběh s trestným činem ublížení na zdraví dle § 146 odst. 1 TrZ či trestným činem ublížení na zdraví z nedbalosti dle § 148 TrZ, neboť má-li jednání pachatele za následek ublížení na zdraví, jedná se zpravidla o vedlejší a méně významný následek hlavní trestné činnosti, jíž je týrání svěřené osoby, a z tohoto důvodu dochází posouzením skutku podle přísnějšího ustanovení trestního zákoníku, tj. podle § 198 TrZ, k faktické konsumpci méně závažných skutkových podstat, podle nichž by bylo možné jednání pachatele také posoudit, tj. § 146 odst. 1 TrZ a § 148 TrZ. Dojde-li však v důsledku týrání svěřené osoby k úmyslnému způsobení těžké újmy na zdraví nebo dokonce smrti, bude na místě jednání pachatele posoudit jako jednočinný souběh trestného činu týrání svěřené osoby dle § 198 TrZ a trestného činu těžké ublížení na zdraví dle § 145 TrZ či trestného činu vraždy dle § 140 TrZ, pokud nebude přicházet v úvahu faktická konsumpce skutkových podstat. Rovněž není vyloučen jednočinný souběh trestného činu týrání svěřené osoby s trestným činem zanedbání povinné výživy dle § 196 TrZ, neboť déletrvající odpirání

¹⁹⁸ Blíže viz DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl.* 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 1087-1089.

¹⁹⁹ K okolnostem podmiňujícím použití vyšší trestní sazby a zvlášť přitěžujícím okolnostem blíže viz kapitola 4.1.1.

dostatečné stravy či neposkytování nezbytného ošacení může vedle trestného činu dle § 198 TrZ znamenat též zanedbání zákonné povinnosti vyživovat či zaopatřovat jiného.²⁰⁰

4.2 Úloha orgánů činných v trestním řízení

Ve většině případů přicházejí do kontaktu s obětí domácího násilí jako první policisté. Mezi jejich hlavní úkoly nepatří pouze snaha zabránit trestné činnosti, odhalit a objasnit trestné činy a přestupky, zajistit místo činu a případně i pachatele potencionálního trestného činu, nýbrž policisté musí být připraveni poskytnout též kvalifikovanou prvotní pomoc obětem, a to jak psychologickou, právní či morální, tak v případě potřeby i pomoc zdravotnickou. Za situace, kdy ve společném obydlí žije též nezletilé dítě, jsou policisté navíc povinni zabývat se otázkou, zda agresorovo jednání nenaplňuje současně skutkovou podstatu trestného činu týrání svěřené osoby dle § 198 TrZ, eventuálně trestného činu ohrožování výchovy dítěte dle § 201 TrZ. Je tedy patrné, že policie svou činnost zaměřuje nejen na pachatele, nýbrž i na ochranu obětí. V souvislosti s ochranou obětí je třeba zmínit systém pomoci obětem trestné činnosti a mimořádných událostí, jenž *„vznikl za účelem zlepšení přístupu policie k obětem se zaměřením zejména na snížení rizika sekundární viktimizace a prevenci rozvinutí posttraumatických symptomů, pomoc při zvládnutí zátěže spojené s trestním řízením a zprostředkování následné odborné pomoci poskytované obětem externími organizacemi.“*²⁰¹ Za účelem náležitého zajištění ochrany obětí domácího násilí jsou policisté odborně proškoleni na to, jak se k těmto obětem chovat a jak reagovat na jejich chování, přičemž nejde pouze o správné vyslechnutí oběti a její uklidnění, ale též o předání veškerých důležitých informací oběti o průběhu vyšetřování a o jejích možnostech, kam se obrátit. Policie má svou metodiku, jakým způsobem postupovat v případech domácího násilí. Tyto případy jsou zaznamenávány do databází Policie ČR. Policisté prošetřují všechny případy, včetně těch, jež pravděpodobně nepovedou ke

²⁰⁰ Blíže viz DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl.* 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 1091-1092 a ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář.* 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012. s. 1937-1938.

²⁰¹ JELÍNEK, Jiří; GRÍVNA, Tomáš a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu.* 1. vydání. Praha : Leges, 2012. s. 124.

vznesení obvinění, neboť právě případy dřívějších výjezdů, jež nevedly k trestnímu stíhání, mohou vést k zadržení násilné osoby v dalším případě a pomoci tak obětem.²⁰²

*„Domácí násilí je typem trestného činu, který je pro stíhání a intervenci dostupnější než řada jiných trestných činů, neboť oběti znají velmi dobře pachatele. Policie má tedy ulehčenu svoji povinnost pachatele identifikovat a provést zákonná opatření.“*²⁰³ Na druhou stranu je ale často její činnost u některých trestných činů zmařena možností využití institutu neposkytnutí souhlasu poškozeného s trestním stíháním upraveného v ustanovení § 163 TrŘ. Toto ustanovení představuje průlom do zásady legality zakotvené v § 2 odst. 3 TrŘ, podle níž je státní zástupce povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, jestliže zákon či vyhlášená mezinárodní smlouva, jíž je Česká republika vázána, nestanoví jinak. Dále je ustanovení § 163 TrŘ průlomem do zásady oficiality zakotvené v § 2 odst. 4 TrŘ, podle které, nestanoví-li trestní řád něco jiného, postupují orgány činné v trestním řízení z úřední povinnosti. Předmětné ustanovení taxativně vyjmenovává trestné činy, u nichž v případech, kdy je pachatel ve vztahu k poškozenému osobou blízkou, mohou orgány činné v trestním řízení zahájit a v již zahájeném trestním stíhání pokračovat pouze, dá-li k tomu poškozená osoba souhlas. Jde o tzv. dispoziční právo poškozeného, jež je zdůvodňováno jeho ochranou před emocionální, ekonomickou, sociální či společenskou újmu, jíž by mohl v souvislosti s trestním postihem pachatele (např. svého manžela, partnera, potomka apod.) utrpět. *„Tímto institutem zákonodárce zohledňuje, že v důsledku spáchání trestného činu a odsouzení za něj jsou často vedle pachatele fakticky postiženy i další osoby uvedené v § 163 odst. 1 tr. řádu, byť jinak než trestně. Dispoziční právo poškozeného se vztahuje na celé trestní řízení až do stadia odvolacího řízení. V případě, že poškozený souhlasil s trestním stíháním, postupují orgány činné v trestním řízení stejně jako v řízení o kterémkoliv jiném trestném činu.“*²⁰⁴ *„Na souhlas je třeba se výslovně poškozeného dotázat ještě před zahájením trestního stíhání, popř. je-li už trestní stíhání zahájeno, ihned poté, co je poměr obviněného a poškozeného*

²⁰² Bliže viz KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; ŽATECKÁ, Eva; DÁVID, Radovan; KORNEL, Martin. *Právo proti domácímu násilí*. Skripta. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011. s. 96.

²⁰³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; ŽATECKÁ, Eva; DÁVID, Radovan; KORNEL, Martin. *Právo proti domácímu násilí*. Skripta. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011. s. 97.

²⁰⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha : Leges, 2016. s. 862.

*předpokládany tímto ustanovením zjištěn.*²⁰⁵ Podle § 163a odst. 2 TrŘ jestliže se poškozený na výzvu orgánu činného v trestním řízení ihned nevyjádří, poskytne mu tento orgán podle povahy věci k vyjádření přiměřenou lhůtu, nejvýše však 30 dnů, přičemž po marném uplynutí této lhůty již souhlas s trestním stíháním nelze udělit. O tom je zapotřebí poškozeného písemně poučit. Nesouhlas s trestním stíháním je důvodem nepřipustnosti trestního stíhání podle ustanovení § 11 odst. 1 písm. k) TrŘ.

Zákonodárce se snažil předmětné ustanovení zmírnit zakotvením § 163a TrŘ, v němž je stanovena možnost stíhat osobu podezřelou z některého z trestných činů uvedených v § 163 odst. 1 TrŘ i bez udělení souhlasu, tedy ex offo, a to tehdy, naplní-li se okolnosti uvedené pod písm. a) až d) § 163a odst. 1 TrŘ, přičemž pro situace domácího násilí je důležité písmeno d), dle něhož souhlas poškozeného s trestním stíháním není třeba, jestliže je z okolností zřejmé, že souhlas nebyl dán či byl vzat zpět v tísní vyvolané výhružkami, nátlakem, závislostí, případně podřízeností. Skutečnost, zda se na konkrétní případ domácího násilí vztahuje výše uvedená výjimka, je však zcela na posouzení orgánu činného v trestním řízení.

Nutno konstatovat, že ve vztahu k domácímu násilí není ustanovení § 163 TrŘ zrovna nejšťastnější, neboť většina trestných činů obsažených v jeho taxativním výčtu bývá páchána právě i v souvislosti s domácím násilím. Pro agresory znamená toto ustanovení prakticky vědomí beztrestnosti, protože, jak již bylo uvedeno v podkapitole 4.1, přesvědčit oběť o nevhodnosti udělení daného souhlasu nebývá obvykle pod hrozbou dalšího násilí obtížné, zatímco prokázání, že tato nechce udělit souhlas či jej vzala zpět v tísní vyvolané výhružkami, nátlakem, závislostí či podřízeností, mnohdy obtížné je. Navíc podle ustanovení § 163 odst. 2 TrŘ může vzít poškozený svůj souhlas výslovným prohlášením kdykoliv zpět, a to až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě, přičemž výslovně odepřený souhlas nelze znovu udělit.²⁰⁶ Jakkoliv tedy bylo ustanovení § 163 TrŘ zajisté přijímáno za účelem poskytnutí ochrany poškozeným osobám, nelze se ubránit celkovému dojmu, že jím bylo dosaženo spíše efektu opačného, tedy přinejmenším co se obětí domácího násilí týče. Pozitivní však zůstává, že pokud jde o trestné činy týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TrZ)

²⁰⁵ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. s. 2116.

²⁰⁶ Obviněný má však možnost žádat o pokračování v trestním stíhání dle § 11 odst. 4 TrŘ.

a týrání svěřené osoby (§ 198 TrZ), souhlasu poškozeného s trestním stíháním zde zapotřebí není.

*„Dalším důležitým subjektem je státní zástupce. Ten totiž může již v přípravném řízení rozhodnout o některých opatřeních týkajících se přímo násilné osoby, ale i osoby ohrožené.“*²⁰⁷ V přípravném řízení má státní zástupce dominantní postavení. Především dbá, aby všechny trestné činy byly zjištěny, a podle ustanovení trestního řádu stíhá osoby, jež je spáchaly. Zabezpečuje tedy výkon spravedlnosti ve stadiu trestního řízení do podání ožaloby, přičemž ke splnění tohoto úkolu obzvláště vykonává dozor v přípravném řízení nad zachováním zákonnosti (§ 174 TrŘ), je oprávněn osobně provést kterýkoli vyšetřovací úkon nebo též celé vyšetřování, obligatorně šetří některé trestné činy, rozhoduje o uplatnění některých operativně pátracích prostředků, dále v přípravném řízení činí meritorní rozhodnutí a v některých případech rozhoduje o vazbě (§ 73b TrŘ).²⁰⁸

Vazební stíhání pachatele je nutné velmi pečlivě zvážit, neboť se v praxi poměrně často vykytují případy, kdy trestní stíhání pachatele domácího násilí na svobodě vede k pokračování násilného jednání, respektive trestné činnosti a nikoli zřídka dochází v této souvislosti bohužel též k závažným následkům na zdraví oběti či dokonce jiných zúčastněných osob.²⁰⁹

Státní zástupce též může v přípravném řízení rozhodnout o uložení některých předběžných opatření, z nichž pro případy domácího násilí přichází v úvahu zákaz styku s určitými osobami dle § 88d odst. 1 TrŘ či zákaz užívat, držet nebo přechovávat alkoholické nápoje nebo jiné návykové látky podle § 88j TrŘ, případně může podat návrh soudu na uložení ostatních předběžných opatření (§ 88m odst. 3 TrŘ).

V řízení před soudem přísluší státnímu zástupci postavení strany. Výlučně státní zástupce podává obžalobu, respektive návrh na potrestání a dohodu o vině a trestu. Též v průběhu řízení před soudem je předpokládána jeho velká aktivita, zejména aktivně zasahuje do provádění důkazů, které opatřuje z vlastní iniciativy nebo na žádost předsedy senátu, dále se souhlasem nebo na výzvu předsedy senátu důkazy provádí.²¹⁰

²⁰⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; ŽATECKÁ, Eva; DÁVID, Radovan; KORNEL, Martin. *Právo proti domácímu násilí*. Skripta. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011. s. 97.

²⁰⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha : Leges, 2013. s. 227.

²⁰⁹ Blíže viz KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; ŽATECKÁ, Eva; DÁVID, Radovan; KORNEL, Martin. *Právo proti domácímu násilí*. Skripta. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011. s. 97.

²¹⁰ Blíže viz JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha : Leges, 2013. s. 230.

Za situace, kdy by státní zástupce byl přesvědčen, že je oběť i během probíhajícího trestního řízení vystavena výhrůžkám ze strany obviněného, měl by věc vrátit zpět policejnímu orgánu za účelem doplnění vyšetřování, neboť doplňující obvinění je nezbytné pro objasnění současného charakteru násilí proti oběti. Pakliže by státní zástupce pojal důvodné podezření, že se bude obviněný hájit tím, že oběť byla zraněna náhodně a nikoli úmyslně, mělo by státní zastupitelství zvážit zajištění lékařské dokumentace či podobných důkazů za účelem vyvrácení takovéto obhajoby. Je zapotřebí, aby u soudu státní zástupce vystupoval vzhledem k oběti citlivě a klidně, přičemž by měl disponovat znalostmi o dostupných službách pomoci obětem domácího násilí. Co se navržení druhu a výše trestu týče, je nutno vycházet z konkrétního pachatelova jednání, způsobu spáchání činu, osobnosti pachatele a vztahů v rodině.²¹¹ „Byť v případech domácího násilí jde většinou o přečiny, kde by měly být uplatňovány alternativní tresty, lze pochybovat např. o uložení trestu domácího vězení (§ 60 a násl. TrZ). Naopak trest obecně prospěšných prací by mohl být přínosný, neboť pachatel vykoná i nějakou činnost pro společnost, a to zadarmo a ve svém volném čase (viz § 62 a násl. TrZ).“²¹²

Rozhodování o vině a trestu pro pachatele je hlavní úlohou soudů jakožto orgánů činných v trestním řízení. Vzhledem k charakteru problematiky domácího násilí a s ohledem na prožitá traumata musí pracovníci soudů a soudci přistupovat k týraným osobám citlivě. Za tímto účelem by měli absolvovat speciální odbornou přípravu a měli by být seznámeni s doporučeným postupem. Jedná se především o jasné pokyny, jakým způsobem a za jakých okolností vyslýchat oběť. Důležitá je též spolupráce s Probační a mediační službou, která zajišťuje a kontroluje plnění podmínek v případě přípravného řízení a je mimo jiné seznámena s rodinnou situací. Nejdůležitější je pak u soudu průběh celého hlavního líčení, a to kromě jiného výpověď poškozeného. Obává-li se oběť domácího násilí výhrůžek ze strany pachatele a žádá-li o doprovod, neboť pro ni obžalovaný představuje reálnou hrozbu, měl by soud učinit opatření k zajištění takového doprovodu.²¹³

²¹¹ Bliže viz KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; ŽATECKÁ, Eva; DÁVID, Radovan; KORNEL, Martin. *Právo proti domácímu násilí*. Skripta. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011. s. 97-98.

²¹² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; ŽATECKÁ, Eva; DÁVID, Radovan; KORNEL, Martin. *Právo proti domácímu násilí*. Skripta. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011. s. 98.

²¹³ Bliže viz KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; ŽATECKÁ, Eva; DÁVID, Radovan; KORNEL, Martin. *Právo proti domácímu násilí*. Skripta. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011. s. 98.

Další setkávání se s násilnou osobou může být pro poškozeného psychicky velmi náročné a může dokonce ovlivňovat jeho schopnost či ochotu vypovídat, proto § 209 odst. 1 TrŘ umožňuje předsedovi senátu vykázat obžalovaného po dobu výsledku takového svědka z jednací síně nebo učinit jiné opatření vhodné k zajištění bezpečnosti svědka. Právo oběti na zabránění kontaktu s osobou, již označila za pachatele, jež je podezřelá ze spáchání trestného činu, nebo proti níž se trestní řízení vede, je dále zakotveno v ustanovení § 17 ZOTČ. Účelem předmětného ustanovení „*je zabránit sekundární a opakované viktimizaci oběti, která může nastat při kontaktu s pachatelem trestného činu. Rozrušení oběti, v důsledku takto nastalé situace, může mít vliv i na její schopnost vypovídat nebo uplatňovat svá práva, která jí jako oběti, resp. poškozenému náleží (strach z verbálních projevů pachatele, vyvolávání pocitu viny za spolupráci v trestním řízení). Realizace tohoto práva může v konkrétním případě podstatně napomoci k naplnění účelu trestního řízení.*“²¹⁴

4.3 Postavení poškozeného v trestním řízení, odlišení od pojmu obět' trestného činu

Osoby ohrožené domácím násilím budou v trestním řízení vystupovat v postavení poškozených. Poškozený je tradičně řazen k subjektům trestního řízení, přičemž trestní řád jej v ustanovení § 12 odst. 6 výslovně označuje za stranu trestního řízení. „*K postavení poškozeného je ovšem třeba uvést, že v trestním řízení nejde v první řadě o věc a právo poškozeného, ale o to, aby ve veřejném zájmu bylo odsuzováno a stíháno jednání, které zákon označuje za trestné.*“²¹⁵

Vymezení předmětného pojmu nalezneme v § 43 odst. 1 TrŘ, podle něhož se poškozeným rozumí „*ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil.*“ Za poškozeného však dle § 43 odst. 2 TrŘ není považován ten, „*kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem.*“

²¹⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 1. vydání. Praha : Leges, 2013. s. 94.

²¹⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha : Leges, 2013. s. 277.

Trestní řád rozlišuje dvě skupiny poškozených, a sice poškozené, kteří nejsou subjektem adhezního řízení, tj. ty, jimž v podstatě náleží pouze procesní oprávnění podle § 43 odst. 1, 4 a 5 TrŘ (půjde zejména o poškozené, kterým trestným činem nevznikla žádná škoda či újma), a poškozené, kteří mají právo být subjektem adhezního řízení, tj. ty, již mají kromě práv všeobecně stanovených v § 43 odst. 1 TrŘ též nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy či na vydání bezdůvodného obohacení podle § 43 odst. 3 TrŘ.²¹⁶

„Poškozený je pojem striktně procesní. (...) Výkon práv poškozeného směřuje především k naplnění účelu trestního řízení a je tímto účelem také omezen – srov. ustanovení § 229 odst. 1 tr. řádu, které umožňuje odkázat poškozeného s jeho nárokem na občanskoprávní nebo jiné řízení, jestliže by bylo třeba v řízení před soudem provádět další dokazování, jež by podstatně protáhlo soudní řízení.“²¹⁷

Pojem poškozeného je nutné odlišovat od mnohovýznamového pojmu oběť trestného činu, jenž je předmětem zkoumání viktimologie, kriminologie, kriminalistiky, psychologie i forenzních disciplín, a obzvláště pak od pojmu oběť trestného činu podle zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů. Podle § 2 odst. 2 ZOTČ se obětí rozumí „fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil“ (tzv. přímá oběť), přičemž byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, považuje se dle § 2 odst. 3 ZOTČ, utrpěl-li v důsledku smrti oběti újmu, za oběť též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel či registrovaný partner, popř. druh nebo osoba, které oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu, a je-li těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich (tzv. nepřímá oběť).²¹⁸ Jako podmnožinu obětí pak § 2 odst. 4 ZOTČ definuje zvláště zranitelnou oběť, jíž je například dítě nebo za splnění zákonem stanovených podmínek osoba vysokého věku či handicapovaná osoba. Tyto osoby jsou dle důvodové zprávy k ZOTČ zvláště náchylné k druhotné viktimizaci, a proto je nezbytné přijmout k jejich ochraně speciální opatření. Přestože se oba pojmy částečně překrývají, když oběti například náleží některá práva jako poškozenému v trestním

²¹⁶ Bliže viz FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; GRIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 217.

²¹⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha : Leges, 2013. s. 269.

²¹⁸ Obdobně viz JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 1. vydání. Praha : Leges, 2013. s. 14.

řízení, je nezbytné vnímat oběť spíše jako subjekt zvláštní péče ze strany státu, než jako stranu trestního řízení. Pojem poškozeného je oproti tzv. primární oběti užší v tom smyslu, že k ublížení na zdraví, způsobení majetkové škody či nemajetkové újmy, popřípadě k bezdůvodnému obohacení, musí skutečně dojít, čili nestačí pouhá skutečnost, že trestným činem měla újma vzniknout. Jak vyplývá již z výše uvedeného, pojem oběti je širší též v tom směru, že jí mohou být i osoby pozůstalé po osobě, jež v důsledku spáchaného trestného činu zemřela, tj. příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel či registrovaný partner, popř. druh, je-li osobou blízkou. Co se dalších rozdílností mezi předmětnými pojmy týče, je třeba uvést, že v roli poškozeného může vystupovat osoba fyzická i právnická, zatímco za oběť trestného činu lze považovat výhradně osobu fyzickou, neboť právnická osoba jakožto právní fikce není nositelem citů, není schopna pociťovat újmu, proto u ní nelze v tomto smyslu hovořit o možnosti vzniku druhotné újmy (sekundární viktimizace). U právnické osoby je tedy pouze nahrazována primární újma, kdežto u osoby fyzické je snahou zabránit též vzniku sekundární újmy. Pojem poškozený je rovněž širší v tom smyslu, že jím může být i právní nástupce původně poškozené osoby (např. v případě postoupení pohledávky). Oproti tomu oběť jakožto subjekt zvláštní péče ze strany státu svá práva zcizovat nemůže.²¹⁹

Za oběť je dle § 3 odst. 1 ZOTČ považována každá osoba, jež se cítí být obětí spáchaného trestného činu, pokud nevyjde najevo opak nebo nejde-li zcela zjevně o zneužití postavení oběti, přičemž jsou-li pochybnosti o tom, zda je oběť zvlášť zranitelnou, je třeba ji za zvlášť zranitelnou považovat. Skutečnost, že pachatel nebyl zjištěn či odsouzen, nemá na postavení oběti vliv. „*Status oběti nelze činit závislým na výsledku trestního řízení. S poskytnutím péče a přiznáním práv oběti nelze otálet, až bude znám výsledek trestního řízení. Proto je třeba vycházet z toho, že na osobu, která se cítí být obětí spáchaného trestného činu, je třeba jako na oběť pohlížet, pokud nevyjde najevo opak. Opak může vyjít najevo např. v průběhu trestního řízení, kdy po zhodnocení důkazů je zcela zřejmé, že došlo ke křivému obvinění ze strany osoby, která se prohlašuje za oběť. Je odpovědností orgánů činných v trestním řízení a akreditovaných subjektů, aby posoudily, zdali vyšel najevo opak. Při takovém posouzení bude třeba uplatnit extenzivní přístup ve prospěch osoby, která se prohlašuje*

²¹⁹ Blíže viz JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha : Leges, 2013. s. 270-271.

za oběť. Existuje-li pochybnost o tom, zdali je osoba skutečně obětí, je třeba se přiklonit k závěru, že jí status oběti náleží.“²²⁰

V souladu se širokým vymezením pojmu poškozeného přiznává trestní řád poškozenému poměrně rozsáhlý katalog práv, která „směřují k dosažení jeho morální satisfakce spočívající v odsouzení pachatele nebo ke smírnému řešení sporu v rámci tzv. narovnání, nebo dohody o vině a trestu, anebo zejména k přisouzení nároku poškozeného v adhezním řízení.“²²¹ Jedná se především o právo činit návrh na doplnění dokazování, nahlížet do spisů, zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu, dále též zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání či o schválení dohody o vině a trestu a před skončením řízení se k věci vyjádřit (§ 43 odst. 1 TrŘ). Orgány činné v trestním řízení jsou dle § 46 TrŘ povinny poškozeného o jeho právech poučit a poskytnout mu plnou možnost k jejich uplatnění. Má-li poškozený postavení oběti podle zákona o obětech trestných činů, jsou povinny jej poučit též o právech podle tohoto zákona a poskytnout mu plnou možnost k jejich uplatnění.

Byla-li poškozenému trestným činem způsobena škoda, nemajetková újma nebo se obžalovaný na jeho úkor bezdůvodně obohatil, je poškozený též oprávněn navrhnout, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost tuto škodu, případně nemajetkovou újmu, v penězích nahradit či vydat bezdůvodné obohacení, jež obžalovaný na jeho úkor trestným činem získal. Předmětný návrh je zapotřebí učinit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování nebo při prvním jednání o dohodě o vině a trestu, přičemž z něj musí být patrné, z jakých důvodů a v jaké výši je nárok na náhradu škody či nemajetkové újmy uplatňován, popřípadě z jakých důvodů a v jakém rozsahu je uplatňován nárok na vydání bezdůvodného obohacení (§ 43 odst. 3 TrŘ). Je zapotřebí uvést, že shora uvedený návrh není možné podat, bylo-li již o nároku rozhodnuto v občanskoprávním nebo v jiném příslušném řízení (§ 44 odst. 3 TrŘ).

Jedním ze základních práv poškozeného je též právo dát se zastupovat zmocněncem, a to nejlépe již v přípravném řízení. Právě v případech domácího násilí využívají poškozené osoby toto oprávnění s ohledem na jejich užší vztah s pachatelem častěji, a to za účelem předejití kontaktu s pachatelem či pro racionální odstup zmocněnce od složitých osobnostních vztahů mezi aktéry domácího násilí. Poškozený

²²⁰ JELÍNEK, Jiří; GRÍVNA, Tomáš a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1. vydání. Praha : Leges, 2012. s. 27.

²²¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha : Leges, 2013. s. 277.

se může nechat zastupovat advokátem, což je pro něj přínosné obzvláště, uplatňuje-li nárok na náhradu škody v adhezním řízení, dále jej může zastupovat obecný zmocněnec, přičemž nejčastěji půjde o pracovníka některé z nevládních organizací specializujících se na bezplatnou právní pomoc občanům, anebo se za podmínek stanovených v § 51a TrŘ může nechat zastupovat ustanoveným zmocněncem.²²² Ustanovení § 51a odst. 1 TrŘ připouští možnost bezplatné právní pomoci, případně pomoci za sníženou odměnu, za předpokladu, že poškozený nemá dostatek finančních prostředků, aby si mohl platit náklady vzniklé při bránění zmocněnce, přičemž mu zároveň byla způsobena úmyslným trestným činem újma na zdraví, nebo je pozůstalým po oběti, jíž byla trestným činem způsobena smrt, anebo v souladu se zákonem uplatnil nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení.²²³ ZOTČ doplnil institut zmocněnce osoby poškozené o osobu důvěrníka²²⁴, tj. osobu, k níž má oběť důvěru a kterou si sama zvolí. „*Zásadní rozdíl mezi zmocněncem a důvěrníkem spočívá stručně řečeno v tom, že zmocněnec vidí, naslouchá a mluví, důvěrník naslouchá, vidí, ale nemluví.*“²²⁵

Poškozený, jenž je zároveň obětí trestného činu podle ZOTČ, má právo učinit v kterémkoliv stadiu trestního řízení prohlášení o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na jeho dosavadní život. Předmětné prohlášení lze učinit i písemně, přičemž písemné prohlášení se v řízení před soudem provede jako listinný důkaz (§ 43 odst. 4 TrŘ). Předseda senátu je povinen umožnit poškozenému učinit toto prohlášení v hlavním líčení nejpozději v závěrečné řeči, a to i tehdy, učinil-li je poškozený již předtím písemně. Ústní prohlášení poškozeného může předseda senátu přerušit pouze tehdy, jestliže se zřejmě odchyluje ze svého rámce (§ 212a TrŘ). „*Vzhledem ke spíše terapeutickému významu tohoto institutu by ovšem mělo takové odchýlení být posuzováno ve vztahu k závěrečným řečem státního zástupce či obhájce spíše extenzivně.*“²²⁶ Předmětné právo je zakotveno duplicitně, když je oběti přiznává též ustanovení § 22 ZOTČ. „*Účelem tohoto prohlášení je zejména napomoci oběti, aby se*

²²² Bliže viz VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha : proFem, 2008. s. 104-105.

²²³ Podle § 51a odst. 2 TrŘ tyto podmínky nemusí splnit pouze poškozený mladší osmnácti let a zvláště zranitelná oběť podle ZOTČ, pokud se nejedná o trestný čin zanedbání povinné výživy dle § 196 TrZ.

²²⁴ Bliže k osobě důvěrníka viz podkapitola 4.4.

²²⁵ VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí z pohledu žen a dětí : právní stav k 1. 1. 2016*. 3. přepracované vydání. Praha : proFem, 2016. s. 182.

²²⁶ FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; GRÍVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 220-221.

*psychicky vypořádala s trestným činem, a vést pachatele k tomu, aby si uvědomil, co trestným činem způsobil. Prohlášení může mít význam i pro orgány činné v trestním řízení při hodnocení závažnosti trestného činu, často může dojít k určení nových přitěžujících či polehčujících okolností na straně pachatele. Význam lze spatřovat i v možnosti lepší identifikace potřeb oběti z hlediska naplnění účelu zákona o obětech trestných činů.*²²⁷

Vzhledem ke stupňující se agresivitě pachatelů trestných činů, obzvláště v případech, kdy poškozenému hrozí nebezpečí ze strany pachatele, který byl vzat do vazby, má poškozený, jenž je zároveň obětí, právo žádat, aby byl informován o propuštění nebo uprchnutí obviněného z vazby, dále o propuštění nebo uprchnutí odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody, o přerušení výkonu trestu odnětí svobody, o propuštění nebo uprchnutí odsouzeného z výkonu ústavního ochranného léčení, o změně formy ochranného léčení z ústavní na ambulantní, o propuštění nebo uprchnutí odsouzeného z výkonu zabezpečovací detence, o změně zabezpečovací detence na ochranné léčení a o jakémkoliv vydání obviněného nebo odsouzeného do cizího státu nebo jeho předání do jiného členského státu Evropské unie v rámci mezinárodní justiční spolupráce ve věcech trestních (§ 11 odst. 3 ZOTČ). Za situace, kdy oběť tohoto svého práva nevyužije a obviněný či odsouzený byl propuštěn či uprchl a je-li zde zároveň důvodná obava, že oběti hrozí nebezpečí v souvislosti s pobytem obviněného nebo odsouzeného na svobodě, přijme policejní orgán, který ve věci byl nebo je činný, potřebná opatření k zajištění bezpečnosti oběti, včetně jejího vyrozumění o propuštění či uprchnutí. Policejní orgán v těchto případech rovněž vyrozumí oběť o opatřeních přijatých k zajištění jejího bezpečí, byla-li taková opatření přijata a nepovede-li vyrozumění ke zmaření nebo ztížení jejich účelu (§ 11 odst. 6 ZOTČ). Totéž právo má i každý svědek, kterému hrozí nebezpečí v souvislosti s pobytem obviněného či odsouzeného na svobodě (§ 103a TrŘ). Lze tedy uzavřít, že i tomu poškozenému, jenž není současně obětí, zpravidla bude příslušet toto právo, neboť ve většině případů bude zároveň svědkem.²²⁸ Dle mého názoru právě v případech domácího násilí může sehrát předmětné ustanovení klíčovou roli, neboť včasné poskytnutí informace o propuštění či

²²⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 1. vydání. Praha : Leges, 2013. s. 106.

²²⁸ Blíže viz FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; GRIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 221-222.

útěku agresora, jenž se může pokusit o pomstu vůči oběti, kterou viní z jemu uložené sankce, může znamenat účinnou ochranu života, zdraví či majetku této oběti nebo osob jí blízkých.

Poškozený má též nárok na doručení opisu usnesení o zahájení trestního stíhání, jestliže o to výslovně požádá (§ 160 odst. 2 TrŘ). V souvislosti s tímto nárokem je bohužel nutné podotknout, že předmětné ustanovení představuje z hlediska trestního řízení problematický aspekt, neboť by mohlo vést k narušení účelu trestního řízení vzhledem k tomu, že uvedené oprávnění není ničím omezeno a jazykové znění vede k výkladu, že opis musí být doručen bez zbytečného odkladu. Dosavadní stav je tak v rozporu se zásadou materiální pravdy zakotvenou v § 2 odst. 5 TrŘ, neboť z usnesení o zahájení trestního stíhání se poškozený dozví nejen popis skutku, z něhož je dotyčná osoba obviněna, a právní kvalifikaci daného trestného činu, nýbrž i skutečnosti odůvodňující závěr o důvodnosti trestního stíhání (§ 160 odst. 1 TrŘ). Tímto může být jednak narušena objektivita případné svědecké výpovědi poškozeného a dále může být též ohroženo právo obviněného na obhajobu. Za účelem zachování zásady materiální pravdy je tedy zapotřebí legislativně upravit možnost odmítnout žádost poškozeného o doručení předmětného opisu (např. z důvodu ohrožení zjištění skutkového stavu), čímž dojde též k ochraně práva obviněného na obhajobu, nebo výslovně umožnit policejnímu orgánu posečkat a nejednat bez zbytečného odkladu.²²⁹

Závěrem této podkapitoly je nutno zmínit, že poškozený se dle § 43 odst. 5 TrŘ může rovněž výslovným prohlášením sděleným orgánu činnému v trestním řízení vzdát procesních práv, jež mu trestní řád přiznává.

4.4 Práva obětí podle ZOTČ

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, výrazným způsobem rozšířil a posílil práva obětí, zvýšil finanční pomoc a zakotvil některé nové právní instituty. Předmětem úpravy ZOTČ *„jsou dvě základní oblasti: práva obětí trestných činů, včetně práva na poskytnutí peněžité pomoci ze strany státu*

²²⁹ Blíže viz JELÍNEK, Jiří; PELC, Vladimír. Zákon o obětech trestných činů - jeho nedostatky a možnosti řešení. *Bulletin advokacie*. 2015, č. 11, s. 22-23.

(tzv. odškodnění), a vztahy mezi státem a subjekty, které poskytují služby obětem trestných činů.²³⁰

Zákon rozděluje práva obětí do několika skupin, a sice na právo na poskytnutí odborné pomoci, jež je upraveno v § 4 až 6 ZOTČ, dále právo na informace (§ 7 až 13 ZOTČ), právo na ochranu před hrozícím nebezpečím (§ 14 ZOTČ), právo na ochranu soukromí (§ 15 a 16 ZOTČ), právo na ochranu před druhotnou újmou (§ 17 až 22 ZOTČ) a právo na peněžitou pomoc (§ 23 až 37 ZOTČ).

Co se poskytnutí odborné pomoci týče, tak tato má u obětí přispět k překonání následků způsobených trestným činem, přičemž se jí dle § 4 ZOTČ rozumí psychologické poradenství, sociální poradenství, právní pomoc, poskytování právních informací či restorativní programy. „Odbornou pomoc jsou povinny obětem poskytovat subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, který vede Ministerstvo spravedlnosti, a to v zapsaném rozsahu. Subjekty zapsanými v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů jsou subjekty poskytující obětem služby psychologického a sociálního poradenství, akreditované subjekty podle zákona o obětech, advokáti a střediska Probační a mediační služby.“²³¹ Odborná pomoc je poskytována před zahájením trestního řízení, v jeho průběhu i po jeho skončení, a to až do doby, dokud to vyžaduje její účel. Zvláště zranitelným obětem přísluší právo na bezplatné poskytnutí odborné pomoci vyjma případů stanovených v § 5 odst. 1 ZOTČ. Právní pomoc je oběti na její žádost poskytována bezplatně, a to za podmínek a v rozsahu stanoveném v jiném právním předpise (TrŘ, zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii).

Další okruh práv obětí představuje právo na poskytnutí informací upravené v § 7 až 13 ZOTČ. Informační povinnost mají jednak orgány činné v trestním řízení, dále též subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů či některé další subjekty, jako např. zdravotnické zařízení, které za podmínek stanovených v § 10 odst. 2 ZOTČ musí oběti sdělit alespoň, na které subjekty se tato může obrátit s žádostí o odbornou pomoc a za jakých podmínek má právo na poskytnutí bezplatné odborné pomoci. Je třeba říci, že informační povinnost je uvalena především na policejní orgán,

²³⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 1. vydání. Praha : Leges, 2013. s. 15.

²³¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 1. vydání. Praha : Leges, 2013. s. 39-40.

u něhož se předpokládá, že nejčastěji bude subjektem, jenž vejde do tzv. prvního kontaktu s obětí. Policejní orgán je pak při tomto prvním kontaktu povinen i bez žádosti oběť informovat u kterého konkrétního orgánu může podat oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, na které subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů se může obrátit s žádostí o odbornou pomoc a za jakých podmínek má právo na poskytnutí bezplatné odborné pomoci, za jakých podmínek má právo na přijetí opatření k zajištění bezpečí podle jiného právního předpisu, u kterého konkrétního orgánu získá další informace o věci, v níž se stala obětí trestného činu, přičemž shora uvedené informace musí policejní orgán sdělit vždy písemně i ústně (§ 8 odst. 2 ZOTČ). Dále je policejní orgán povinen oběti písemně a pouze požádá-li o to oběť, pak též ústně, oznámit, jaké etapy řízení následují po trestním oznámení a jaká je úloha oběti v těchto etapách, u kterého konkrétního orgánu a jakým způsobem může požádat o informace podle § 11 odst. 1 a 3 ZOTČ, za jakých podmínek a v jakém rozsahu má právo na peněžitou pomoc, včetně poučení o lhůtě pro podání žádosti, na které nejbližší azylové domy, intervenční centra či jiná zařízení sociálních služeb poskytující pobytové služby se může obrátit, na kterého nejbližšího poskytovatele zdravotních služeb se může obrátit s žádostí o poskytnutí zdravotních služeb, u kterého orgánu a jakým způsobem se může domáhat nápravy, jestliže jsou její práva porušena orgánem veřejné moci nebo jí není umožněno jejich plné uplatnění, o jaká opatření k ochraně jejich zájmů může požádat, má-li oběť bydliště v jiném členském státě Evropské unie, a jaká další práva jí podle ZOTČ přísluší. Policejní orgán je též povinen předat oběti potřebné kontakty. Přijímají-li trestní oznámení od oběti Policie ČR, policejní orgán nebo státní zástupce, jsou povinni oběti písemně potvrdit přijetí takového oznámení, přičemž za potvrzení oznámení je považováno i předání opisu protokolu o podaném oznámení. Státní zástupce je v případě přijetí trestního oznámení povinen oběť písemně a ústně informovat i bez žádosti v rozsahu, v němž je policejní orgán vždy povinen oběť informovat písemně i ústně (§ 8 odst. 3 ZOTČ). Subjekt zapsaný v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů poskytne oběti dle § 9 ZOTČ informace o službách, které obětem poskytuje, a o jejich rozsahu, včetně informace, zda je služba poskytována bezplatně, přičemž pokud požadovaný druh služby neposkytuje, odkáže oběť na jiný subjekt zapsaný v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, který požadovanou

službu poskytuje, dále poskytne informace o právech oběti podle ZOTČ, informace o právech oběti jako poškozeného podle TrŘ a informace o průběhu trestního řízení a postavení oběti jako poškozeného a svědka v něm. S ohledem na shora uvedené je patrné, že některé informace mohou být obětem poskytnuty duplicitně, tj. jak od policejního orgánu při prvním kontaktu, tak též od subjektu zapsaného v registru poskytovatelů pomoci. Kromě již uvedených informací, jež mají pomoci oběti zorientovat se v nastalé situaci a v jejích možnostech, může oběť zažádat též o informace o pobytu obviněného či odsouzeného na svobodě²³² v případě, že je např. propuštěn nebo uprchne z vazby či z výkonu trestu odnětí svobody či z výkonu ochranného opatření (§ 11 ZOTČ).²³³ Oběť je zapotřebí informovat srozumitelným způsobem se zohledněním jejího věku, rozumové a volní vyspělosti, gramotnosti a zdravotního stavu včetně stavu psychického. Jednotlivé informace se oběti poskytnou v rozsahu, který odpovídá jejím konkrétním potřebám s ohledem na povahu a závažnost trestného činu, přičemž prohlásí-li oběť, že nechce být informována, orgány činné v trestním řízení informace neposkytnou, ledaže je třeba tyto informace poskytnout k řádnému uplatnění práv poškozeného v trestním řízení. Prohlášení oběti, že si nepřeje být informována, může být kdykoli vzato zpět. O této skutečnosti musí být oběť poučena (§ 13 ZOTČ). „*Právo na přístup k informacím je jedním z nejdůležitějších práv oběti trestného činu, neboť podmiňuje uplatnění jejích dalších práv. Pokud je porušeno právo na informace, hrozí úplné znemožnění realizace všech ostatních práv oběti.*“²³⁴

Oběť má rovněž právo, aby příslušný orgán učinil opatření k ochraně její fyzické integrity v případě ohrožení útokem ze strany pachatele či třetích osob (jako např. členů pachatelova gangu). Úprava obsažená v § 14 ZOTČ v zásadě pouze odkazuje na opatření, jež upravují jiné právní předpisy. Jedná se zejména o krátkodobou ochranu především podle zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, spočívající nejčastěji ve fyzické ochraně oběti či jejím dočasném přemístění, dále o vykázání osoby ze společného obydlí Policií ČR, o předběžné opatření ve věci ochrany proti domácímu násilí vydané dle ZŘS (např. opakované vykázání ze společného obydlí, zákaz kontaktu s obětí atd.), o zvláštní ochranu svědka (např. zastírání skutečné totožnosti), o utajení

²³² Bliže k tomuto oprávnění viz podkapitola 4.3.

²³³ Bliže viz FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; GRIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 235-236.

²³⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 1. vydání. Praha : Leges, 2013. s. 48.

totožnosti i podoby oběti v postavení svědka, tj. institut utajeného svědka upravený v § 55 odst. 2 TrŘ, o předběžná opatření dle § 88b a násl. TrŘ či o evropský ochranný příkaz vydaný justičním orgánem za podmínek stanovených zákonem č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních.²³⁵

Právo na ochranu soukromí (§ 15 a 16 ZOTČ) je provedeno především formou zákazu zveřejnit informace umožňující zjištění totožnosti oběti, a to odkazem na úpravu obsaženou v trestním řádu.²³⁶ Předmětný zákaz zveřejňování však směřuje vně trestního řízení. Na základě žádosti oběti, jejího zmocněnce, zákonného zástupce, opatrovníka či důvěrníka mají příslušné orgány povinnost vést údaje o bydlišti a doručovací adrese oběti, zmocněnce, zákonného zástupce, opatrovníka či důvěrníka, údaje o jejich místě výkonu zaměstnání či povolání nebo podnikání a o jejich osobních, rodinných a majetkových poměrech tak, aby se s nimi mohli seznamovat pouze orgány činné v trestním řízení, policisté a úředníci Probační a mediační služby, kteří jsou činní v dané věci. Je-li to však nezbytné pro dosažení účelu trestního řízení nebo pro řádné uplatnění práva na obhajobu osoby, proti níž se trestní řízení vede, zpřístupní potřebné údaje příslušný policista či orgán činný v trestním řízení, přičemž o zpřístupnění a jeho důvodech učiní záznam do spisu.

Dále má oběť právo na ochranu před druhotnou újmou, jíž se dle § 2 odst. 5 ZOTČ rozumí „*újma, která nebyla oběti způsobena trestným činem, ale vznikla v důsledku přístupu Policie České republiky, orgánů činných v trestním řízení a dalších orgánů veřejné moci, poskytovatelů zdravotních služeb, subjektů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, znalců, tlumočnicků, obhájců a sdělovacích prostředků k ní*“. Předmětné právo spočívá v možnosti oběti, a nově od 1. 4. 2017 též osoby jí blízké, požádat v kterémkoliv stadiu trestního řízení, případně i před jeho zahájením, aby byla při úkonech, kterých se účastní, učiněna potřebná opatření k zabránění jejich kontaktu s osobou, již oběť označila za pachatele, jež je podezřelá ze spáchání trestného činu nebo proti níž se trestní řízení vede. Dané žádosti jsou příslušné orgány povinny vyhovět, pokud se jedná o zvlášť zranitelnou oběť a nevylučuje-li to povaha prováděného úkonu. Nelze-li této žádosti vyhovět, jsou příslušné orgány povinny učinit vhodná opatření, aby se oběť nedostala s výše uvedenou osobou do

²³⁵ Bliže viz FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; GRIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 236-237.

²³⁶ Konkrétně jde o ustanovení § 8a až 8d TrŘ.

kontaktu, a to před započítím a po skončení úkonu (§ 17 ZOTČ).²³⁷ Zvláštními ustanoveními je upraven výslech oběti. „*Zákon o obětech trestných činů v § 18 výslovně omezuje možnost klást při výslechu oběti takové otázky směřující do intimní oblasti, pokud jejich zodpovězení není nezbytné pro objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení, aby se předešlo nebezpečí vzniku druhotné újmy. Právo orgánů činných v trestním řízení ptát se pouze na skutečnosti důležité pro trestní řízení vyplývá a contrario již z obecné úpravy trestního řádu. (...) Výslovně stanovená povinnost vyslychajícího orgánu klást otázky směřující do intimní oblasti, jen je-li to nezbytné pro objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení, v zákoně o obětech trestných činů by měla přispět nejen k lepší ochraně obětí trestných činů, ale i k naplnění účelu trestního řízení, neboť objasňování skutečností, které nejsou pro danou trestní věc významné, odvádí pozornost orgánů činných v trestním řízení a oddaluje vydání meritorního rozhodnutí.*“²³⁸ Dané otázky je zapotřebí klást zvlášť šetrně a zároveň vyčerpávajícím způsobem, aby nebylo nutné výslech opakovat. Rovněž je třeba přizpůsobit jejich formulaci věku, osobním zkušenostem a psychickému stavu oběti. Oběti přísluší právo kdykoli podat námitky proti zaměření otázky. Podaná námitka se zaznamená do protokolu, přičemž o její důvodnosti rozhoduje vyslychající orgán. Co se týče zvlášť zranitelné oběti, tak tuto je nutno dle § 20 ZOTČ vyslychat obzvláště citlivě a s ohledem na konkrétní okolnosti, jež ji činí zvlášť zranitelnou. Je-li to možné, provádí v přípravném řízení výslech zvlášť zranitelných obětí osoba k tomu vyškolená v prostorách pro tento účel upravených či přizpůsobených, přičemž je-li obětí dítě, pak výslech v přípravném řízení provádí vždy osoba k tomu vyškolená s výjimkou případů, kdy jde o neodkladný úkon a vyškolenou osobu nelze zajistit. Po obsahové stránce by měl být výslech zvlášť zranitelné oběti proveden tak, aby nemusel být později opakován. Pokud je nutný další výslech před tímž orgánem, provádí jej stejná osoba, nebrání-li tomu důležité důvody. Zvlášť zranitelná oběť může rovněž žádat opatření k zabránění přímému kontaktu s osobou podezřelou ze spáchání trestného činu, respektive s osobou, proti níž se trestní řízení vede. „*Přání této oběti je nutné vyhovět,*

²³⁷ Bliže k právu oběti na zabránění kontaktu s osobou, kterou označila za pachatele, s osobou podezřelou nebo s osobou, proti níž se trestní řízení vede, viz podkapitola 4.2.

²³⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 1. vydání. Praha : Leges, 2013. s. 96-97.

ledaže tomu brání závažné důvody, např. nutnost dodržení práva na obhajobu.“²³⁹ Je proto třeba vždy velmi pečlivě a proporcionálně zvažovat kolizi zájmu obhajoby a zájmu oběti na ochraně před sekundární viktimizací. Oběť může též žádat, aby byla v přípravném řízení vyslechnuta osobou stejného či opačného pohlaví (např. pokud by se oběť mužského pohlaví nechtěla svěřit jinému muži s tím, že se stala obětí domácího násilí, že ji týrala žena apod.), přičemž žádosti zvlášť zranitelné oběti je nutné vyhovět, nebrání-li tomu důležité důvody. Dané platí též u podání vysvětlení. Zvlášť zranitelná oběť může totéž požadovat i ohledně tlumočníka (§ 19 ZOTČ). V rámci práva na ochranu před druhotnou újmou přísluší oběti také právo na doprovod důvěrníkem k úkonům trestního řízení a k podání vysvětlení. Důvěrníkem může být toliko osoba fyzická, jež je způsobilá k právním úkonům²⁴⁰, kterou si oběť zvolí dle vlastního výběru. Může jím být její rodinný příslušník, partner či blízký přítel apod. Důvěrníkem však nesmí být osoba, jež má v trestním řízení postavení obviněného, obhájce, svědka, znalce či tlumočníka. Vyloučit důvěrníka z účasti na úkonu je možné pouze výjimečně, pokud by jeho účast narušovala průběh úkonu nebo by ohrozila dosažení účelu úkonu. Je-li důvěrník vyloučen, musí být zásadně oběti umožněno, aby si místo něj zvolila jiného. Důvěrník poskytuje oběti zejména psychickou podporu, do průběhu úkonu ovšem nijak zasahovat nesmí (§ 21 ZOTČ).²⁴¹ Jde tedy „o osobu, která již svou samotnou přítomností je psychickou oporou oběti.“²⁴² Právo na ochranu před druhotnou újmou zahrnuje též právo oběti učinit v kterémkoliv stadiu trestního řízení prohlášení o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na její dosavadní život (22 ZOTČ).²⁴³

Posledním okruhem práv obětí dle ZOTČ je právo na peněžitou pomoc, kterou za splnění zákonem stanovených podmínek poskytne oběti stát. Zásadně je pomoc poskytována těm obětem, jež legálně pobývají na území České republiky a zde se staly oběťmi (český občan, dlouhodobý resident z jiného členského státu Evropské unie, cizinec s trvalým pobytem apod.). Státnímu občanovi České republiky je pomoc poskytována i tehdy, stal-li se obětí v zahraničí, a to za předpokladu, že má na území

²³⁹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 1. vydání. Praha : Leges, 2013. s. 102.

²⁴⁰ Tj. dle nové úpravy obsažené v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, plně svéprávná.

²⁴¹ Blíže viz FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; GRIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 237-239.

²⁴² GRIVNA, Tomáš; ŠÁMAL, Pavel; VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014. s. 145.

²⁴³ Blíže k prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život viz podkapitola 4.3.

České republiky trvalý pobyt nebo že se zde obvykle zdržuje (§ 23 ZOTČ). Právo na peněžitou pomoc má oběť, již bylo v důsledku trestného činu ublíženo na zdraví, oběť, již byla v důsledku trestného činu způsobena těžká újma na zdraví, dále osoba pozůstalá po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela, byla-li rodičem, manželem, registrovaným partnerem, dítětem nebo sourozencem zemřelého a současně v době jeho smrti s ním žila v domácnosti, nebo osoba, již zemřelý poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu, a dále oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a dítě, které je obětí trestného činu týrání svěřené osoby (§ 198 TrZ), kterým vznikla nemajetková újma (§ 24 odst. 1 ZOTČ). Vymezení pojmů „ublížení na zdraví“ a „těžká újma na zdraví“ obsažené v § 24 odst. 2 a 3 ZOTČ v zásadě odpovídá definicím obsaženým v § 122 TrZ, pouze s tím rozdílem, že dle trestního zákoníku je vyžadováno znesnadnění obvyklého způsobu života po dobu nikoli krátkou, za niž je v praxi běžně považována doba alespoň sedmi dnů, zatímco zákon o obětech trestných činů vyžaduje dobu tří týdnů. Účel peněžité pomoci je vymezen v § 25 odst. 1 ZOTČ, dle něhož *„peněžitá pomoc spočívá v jednorázovém poskytnutí peněžité částky k překlenutí zhoršené sociální situace způsobené obětí trestným činem.“* Peněžitá pomoc oběti trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a dítěti, jež se stalo obětí trestného činu týrání svěřené osoby dle § 198 TrZ, pak spočívá v úhradě nákladů spojených s poskytnutím odborné psychoterapie a fyzioterapie či jiné odborné služby zaměřené na nápravu vzniklé nemajetkové újmy. Podle § 25 odst. 2 ZOTČ se peněžitá pomoc poskytne, pokud nemajetková újma, škoda na zdraví či škoda vzniklá v důsledku smrti způsobené trestným činem nebyla nahrazena vůbec nebo byla nahrazena pouze částečně. Dále jsou předpoklady poskytnutí peněžité pomoci vymezeny v § 26 ZOTČ, dle něhož se peněžitá pomoc poskytne, byl-li pachatel trestného činu uznán vinným nebo zproštěn obžaloby pro nepřičetnost, dále byla-li věc usnesením odložena z důvodu nepřípustnosti trestního stíhání podle § 11 TrŘ, neúčelnosti podle § 172 odst. 2 písm. a) a b) TrŘ a dosažení účelu trestního řízení podle § 172 odst. 2 písm. c) TrŘ, nepodařilo-li se pachatele zjistit nebo je-li trestně neodpovědný pro nepřičetnost, bylo-li trestní stíhání zastaveno z důvodu nepřípustnosti podle § 172 odst. 1 písm. d) TrŘ, nepřičetnosti obviněného v době činu ve smyslu § 172 odst. 1 písm. e) TrŘ, neúčelnosti podle § 172 odst. 2 písm. a) a b) TrŘ nebo z důvodu dosažení účelu trestního řízení podle § 172 odst. 2 písm. c) TrŘ, ačkoli orgány činné v trestním řízení nemají

pochybnost o tom, že trestný čin, v jehož důsledku byla oběti způsobena smrt, škoda na zdraví či nemajetková újma, se stal. Oproti tomu stát neposkytne peněžitou pomoc, je-li oběť stíhána jako spoluobviněná z trestného činu, jehož je obětí, nebo byla-li účastníkem takového trestného činu, nedala-li oběť souhlas k trestnímu stíhání pachatele dle § 163 TrŘ anebo vzala-li takový souhlas zpět, dále neposkytla-li orgánům činným v trestním řízení potřebnou součinnost zejména tím, že bez zbytečného odkladu bez vážného důvodu nepodala oznámení o trestném činu, nebo jako svědek v trestním řízení využila s odvoláním na svůj poměr k pachateli práva odepřít výpověď (§ 27 ZOTČ). Co se týče výše peněžitě pomoci, tak tato je odstupňována do čtyř skupin v zásadě podle závažnosti újmy, již oběť utrpěla. Tato pomoc je vyplácena buď paušální částkou, nebo dorovnáním nároku poškozeného (např. z důvodu, že nebyl v plné výši obviněným uhrazen), přičemž v takovém případě zákon stanovuje též maximální možnou výši této pomoci (§ 28 ZOTČ).²⁴⁴ Peněžitá pomoc se poskytuje na základě žádosti konkrétní oběti, kterou lze podat nejpozději do dvou let ode dne, kdy se oběť dozvěděla o újmě způsobené trestným činem, nejpozději však do pěti let od spáchání trestného činu, jinak právo zaniká. Kompetentní institucí pro poskytnutí peněžitě pomoci je Ministerstvo spravedlnosti (§ 30 ZOTČ). Poskytnutím peněžitě pomoci oběti přechází nárok oběti na náhradu škody či nemajetkové újmy vůči pachateli na stát, a to v rozsahu poskytnuté peněžitě pomoci (§ 33 ZOTČ).

4.5 Předběžná opatření dle TrŘ

Zákon o obětech trestných činů doplnil trestní řád o nový institut předběžných opatření (§ 88b až 88o TrŘ), jež obdobně jako předběžná opatření v občanském soudním řízení mají za cíl dočasně v probíhajícím trestním řízení regulovat chování obviněného. Smyslem tohoto institutu je ochrana poškozeného a osob jemu blízkých (prozatímně je upravován vztah mezi obviněným a těmito osobami), zabránění obviněnému v páchání trestné činnosti, tj. ochrana zájmu společnosti, a zajištění účinného provedení trestního řízení.²⁴⁵

²⁴⁴ Blíže viz FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; GRIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 239-240.

²⁴⁵ Blíže viz FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; GRIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 319.

„Předběžná opatření jsou tvořena taxativně vymezenými povinnostmi, které je možné uplatnit v průběhu již přípravného řízení trestního proti obviněnému, přesněji řečeno, která lze obviněnému uložit již od zahájení trestního stíhání až do právní moci rozsudku nebo jiného rozhodnutí, kterým řízení končí. Podmínkou, pro uložení předběžných opatření, je dostatečně odůvodněné podezření ze spáchání úmyslného trestného činu a potřeba ochrany poškozeného nebo společnosti z hlediska nebezpečí pokračování nebo opakování trestné činnosti. Přitom je třeba přihlídnout k povaze a závažnosti konkrétního spáchaného skutku a k osobě obviněného.“²⁴⁶

Právě v souvislosti s domácím násilím bývá mnohdy potřeba uložit předběžné opatření, neboť zde bývá naléhavá potřeba chránit oběť a jí blízké osoby. Předběžné opatření je možné uložit zcela samostatně, případně jako opatření nahrazující vazbu (srov. § 73 odst. 1 písm. d) TrŘ). *„Předběžná opatření budou jako méně invazivní prostředky ukládána jako náhrada za vazbu v případech, kdy jsou naplněny podmínky (s výjimkou podmínky výše horní hranice trestní sazby) pro nařízení předstižné vazby, která slouží k zabránění dokonání nebo opakování trestného činu [srov. § 67 písm. c) tr. řádu], a uložení přiměřeného opatření poskytuje dostatečnou záruku ochrany zájmů poškozeného a společnosti jako celku.“²⁴⁷* Předběžné opatření může být uloženo vždy pouze obviněnému (88b odst. 1 TrŘ), a to též mladistvému (§ 1 odst. 3 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)) a podle povahy konkrétního druhu předběžného opatření i právnické osobě (§ 1 odst. 2 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim). Obviněnému lze podle povahy a závažnosti trestného činu a okolností případu uložit jeden druh anebo též více předběžných opatření vedle sebe.²⁴⁸

Co se týče podmínek pro uložení předběžného opatření, tak tyto jsou stanoveny v § 88b odst. 2 TrŘ, dle něhož musí z jednání obviněného či z dalších konkrétních skutečností vyplývat důvodná obava, že obviněný bude opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhán, dokoná trestný čin, o nějž se pokusil, nebo vykoná trestný čin, ježž

²⁴⁶ CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní řízení*. 1. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2014. s. 278.

²⁴⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 1. vydání. Praha : Leges, 2013. s. 226.

²⁴⁸ Viz např. FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; GRIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 319 a 320; ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7. vydání. Praha : C. H. Beck. 2013, s. 1240.

připravoval nebo jímž hrozil, dále musí být prokázána důvodnost trestního stíhání, tj. že skutek, pro nějž bylo trestní stíhání zahájeno, byl spáchán, má všechny znaky trestného činu a že jej spláchal obviněný, zároveň účelu předběžného opatření není možné dosáhnout jinak, přičemž uložení předběžného opatření vyžaduje ochrana oprávněných zájmů (zejména života, zdraví, svobody a lidské důstojnosti) poškozeného jakožto fyzické osoby, zájmů osob mu blízkých, nebo ochrana zájmů společnosti. Shora uvedené podmínky jsou kumulativní, tj. aby mohlo být předběžné opatření uloženo, musí být splněny všechny.²⁴⁹

Výčet druhů předběžných opatření je taxativně vymezen v ustanovení § 88c TrŘ, přičemž jednotlivá předběžná opatření jsou pak podrobněji popsána v ustanoveních § 88d až 88l TrŘ. Předběžným opatřením tedy může být obviněnému uložen zákaz styku s poškozeným, osobami jemu blízkými či s jinými osobami, zejména svědky (zákaz styku s určitými osobami - § 88d TrŘ), dále zákaz vstoupit do společného obydlí obývaného s poškozeným a jeho bezprostředního okolí a zdržovat se v takovémto obydlí (zákaz vstupu do obydlí - § 88e TrŘ), zákaz návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami (88f TrŘ), zákaz zdržovat se na konkrétně vymezeném místě (§ 88g TrŘ), zákaz vycestování do zahraničí (88h TrŘ), zákaz držet a přechovávat věci, jež mohou sloužit k páčání trestné činnosti (88i TrŘ), zákaz užívat, držet nebo přechovávat alkoholické nápoje či jiné návykové látky (88j TrŘ), zákaz hazardních her, hraní na hracích přístrojích a sázek (tzv. zákaz her a sázek - § 88k TrŘ) a zákaz výkonu konkrétně vymezené činnosti, jejíž povaha umožňuje opakování nebo pokračování v trestné činnosti (zákaz výkonu konkrétně vymezené činnosti - § 88l TrŘ).

Co se zákazu styku s určitými osobami týče, tak tento spočívá v nepřipustnosti jakéhokoliv kontaktování či vyhledávání poškozeného, osob mu blízkých či jiných osob, zejména svědků, a to ani prostřednictvím sítě elektronických komunikací či jiných obdobných prostředků. *„Předběžným opatřením podle tohoto ustanovení se tedy vyslovuje především zákaz vyhledávání osobní blízkosti a sledování poškozeného, osoby blízké nebo jiné osoby (zejména svědka), tj. všech v úvahu přicházejících forem sledování, pozorování, tzv. doprovázení, slídění, obtěžování, dotírání (např. každodenního čekání před místem bydliště nebo zaměstnání, popř. na jiných místech,*

²⁴⁹ Blíže viz CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní řízení*. 1. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2014. s. 279.

nepřetržitého doprovázení při cestě do zaměstnání, popř. na jiné místo, a zpět, tzv. „nočních hlídek“ před bytem poškozeného). Dále je to zákaz vytrvalých kontaktů prostředky elektronické komunikace, jež mohou spočívat např. v opakovaném zasílání nevyžádaných e-mailových zpráv (s urážlivým nebo agresivním obsahem), zahlcování elektronické pošty spamy, záměrné distribuci počítačových virů, opakovaných vzkazech, volání jak na mobilní telefon, tak na pevnou linku (jde o opakované telefonáty v denní nebo i v noční době, s obscénním a výhrůžným obsahem), stejně tak jako využívání prostředků písemné komunikace (dopisů, pohlednic, korespondenčních lístků apod.) nebo jinak (kam by spadalo zejména opakované zasílání nevyžádaných pozorností a dárků).²⁵⁰ Z důležitých důvodů může být povoleno setkání obviněného s poškozeným, osobou mu blízkou či jinou osobou, přičemž toto setkání se uskuteční vždy za přítomnosti orgánu činného v trestním řízení, který v době setkání řízení vede, nebo na základě jeho pověření za přítomnosti probačního úředníka. Setkání se neprodleně ukončí, jestliže se v jeho průběhu objeví okolnosti, jež brání jeho pokračování, zejména vyvolá-li obviněný v poškozeném, osobě mu blízké či jiné osobě důvodnou obavu z uskutečnění jednání, jež je důvodem pro uložení předběžného opatření, či se pokusí ovlivnit jejich výpověď (§ 88d TrŘ). Je třeba říci, že toto předběžné opatření má sehrát důležitou roli právě při prevenci jednání, jež lze podřadit pod domácí násilí.

Zákaz vstupu do obydlí (§ 88e TrŘ) spočívá v nepřipustnosti vstupu obviněného do společného obydlí obývaného s poškozenou osobou a jeho bezprostředního okolí a v nepřipustnosti zdržovat se v takovémto obydlí. *„Zmiňované předběžné opatření může být reakcí anebo prostředkem prevence fenoménu domácího násilí, a to v ještě výraznější míře, než je tomu v případě předběžného opatření zákazu styku s určitými osobami.“*²⁵¹ V rozhodnutí o zákazu vstupu do obydlí se tedy obviněnému zakáže vstupovat do obydlí a jeho bezprostředního okolí a zdržovat se v tomto obydlí. Rozhodnutí musí vedle obecných náležitostí stanovených v § 134 odst. 1 a 2 TrŘ dále obsahovat jméno a příjmení obviněného, přesné označení obydlí a vymezení jeho bezprostředního okolí a poučení o právech a povinnostech obviněného včetně poučení

²⁵⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7. vydání. Praha : C. H. Beck. 2013, s. 1250.

²⁵¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7. vydání. Praha : C. H. Beck. 2013, s. 1256.

o následcích nesplnění povinnosti opustit neprodleně obydlí i o důsledcích neplnění uloženého předběžného opatření. Pokud bylo proti obviněnému použito vykázání podle jiného právního předpisu (§ 44 až 47 PolČR či § 400 až 414 ZŘS), v rozhodnutí o vyslovení zákazu vstupu do obydlí se uvede, že zákaz vstupu do obydlí počíná až prvním dnem následujícím po skončení výkonu vykázání podle jiného právního předpisu. Důvody pro vyslovení zákazu vstupu do obydlí se jinak oproti vykázání dle jiného právního předpisu posuzují samostatně. Obviněný je po oznámení rozhodnutí o zákazu vstupu do obydlí povinen neprodleně opustit obydlí a jeho bezprostřední okolí v rozsahu vymezeném v usnesení a zdržet se vstupu do těchto prostor. Je však oprávněn vzít si před opuštěním obydlí věci sloužící jeho osobní potřebě, osobní cennosti a osobní doklady. Z důležitých důvodů lze též obviněnému umožnit vzít si v průběhu trvání zákazu vstupu do obydlí z něj věci nezbytné pro podnikání či pro výkon jeho povolání. Ohledně přítomnosti orgánu činného v trestním řízení platí obdobné pravidlo jako u zákazu styku s určitými osobami (viz výše).

Rozhodnutí o zákazu návštěv nevhodného prostředí, sportovních, kulturních a jiných společenských akcí a styku s určitými osobami musí vedle obecných náležitostí stanovených v § 134 odst. 1 a 2 TrŘ obsahovat přesné vymezení osob, míst či prostor, na něž se zákaz vztahuje, jakož i poučení o důsledcích neplnění uloženého předběžného opatření (§ 88f TrŘ).

Rozhodnutí o zákazu zdržovat se na konkrétně vymezeném místě musí vedle obecných náležitostí (§ 134 odst. 1 a 2 TrŘ) obsahovat přesné vymezení konkrétního místa, v němž se obviněný nesmí zdržovat. Obviněnému lze povolit, aby se po stanovenou dobu zdržoval na místě, na něž se zákaz vztahuje, jsou-li pro to důležité důvody (§ 88g TrŘ).

Předběžným opatřením lze též obviněnému uložit zákaz vycestování do zahraničí, jenž spočívá ve vyslovení nepřipustnosti vycestovat za hranice České republiky, přičemž na postup při uložení tohoto předběžného opatření se přiměřeně užijí ustanovení § 77a odst. 1 až 3, 5 a 6 TrŘ (§ 88h TrŘ).

Co se zákazu držet a přechovávat věci, jež mohou sloužit k páčání trestné činnosti, týče, tak tento se předběžným opatřením uloží, pokud by taková věc vzhledem ke své povaze či zjištěným okolnostem mohla být určena k páčání trestné činnosti a současně je-li dána obava z hrozícího opakování nebo pokračování v takové trestné

činnosti, z dokonání trestného činu, o nějž se obviněný pokusil, nebo spáchání trestného činu, jež připravoval nebo jímž hrozil (§ 88i TrŘ).

Zákaz užívat, držet či přechovávat alkoholické nápoje nebo jiné návykové látky se vysloví, byl-li trestný čin, pro nějž je obviněný stíhán, spáchán v souvislosti s požíváním alkoholických nápojů nebo užíváním jiných návykových látek a současně je-li dána obava z hrozícího opakování nebo pokračování v takové trestné činnosti, z dokonání trestného činu, o nějž se obviněný pokusil, nebo spáchání trestného činu, jež připravoval nebo jímž hrozil (§ 88j TrŘ).

Souvisí-li hazardní hry, sázky či hraní na výherních hracích přístrojích s trestnou činností obviněného, vysloví se předběžným opatřením zákaz her a sázek (§ 88k TrŘ).

Posledním z předběžných opatření, jež lze v trestním řízení uložit, je zákaz výkonu konkrétně vymezené činnosti, který se vysloví, souvisí-li výkon činnosti, k níž je třeba zvláštního oprávnění, povolení, nebo jejíž výkon upravuje jiný právní předpis, s trestnou činností obviněného, a současně je-li dána obava, že dalším výkonem této činnosti hrozí opakování či pokračování v takové trestné činnosti, z dokonání trestného činu, o nějž se obviněný pokusil, nebo spáchání trestného činu, jež připravoval nebo jímž hrozil. Výkon konkrétně vymezené činnosti je však možné na omezenou dobu povolit, jsou-li pro to důležité důvody (§ 88l TrŘ).

„Rozhodování o předběžných opatřeních v trestním řízení není upraveno jednotně. V řízení před soudem rozhoduje o uložení, změně a zrušení předběžných opatření předseda senátu. V přípravném řízení rozhoduje o předběžných opatřeních v závislosti na jejich povaze soudce nebo státní zástupce. O předběžných opatřeních, která jsou spojena s menším zásahem do osobní svobody obviněného, konkrétně o zákazu styku s určitými osobami (§ 88d tr. řádu), zákazu držet a přechovávat věci, které mohou sloužit k páčání trestné činnosti (§ 88i tr. řádu), zákazu užívat, držet nebo přechovávat alkoholické nápoje nebo jiné návykové látky (§ 88j tr. řádu) a zákazu her a sázek (§ 88k tr. řádu) v přípravném řízení rozhoduje státní zástupce. O uložení ostatních předběžných opatření (podle § 88e, 88f, 88g, 88h a 88l tr. řádu) rozhoduje v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce.“²⁵² Orgán, jenž rozhodl o uložení předběžného opatření, rozhoduje též o zákonem připuštěných výjimkách, tj. o povolení setkání s poškozeným či jinou osobou, zdržovat se na zakázaném místě či

²⁵² JELÍNEK, Jiří. Předběžná opatření v trestním řízení. *Bulletin advokacie*. 2013, č. 5, s. 29.

vykonávat zakázanou činnost, jakož i o zrušení nebo změně uloženého předběžného opatření.²⁵³

Při ukládání předběžných opatření přihlédne dle § 88m odst. 6 TrŘ orgán činný v trestním řízení k opatřením, která již byla obviněnému uložena i podle jiného právního předpisu (např. dle ZŘS).

Podle § 88m odst. 1 TrŘ musí být rozhodnutí o předběžném opatření odůvodněno též skutkovými okolnostmi, což znamená, že se musí opírat o konkrétní skutkové okolnosti, nikoli o dohady, domněnky či jiné hypotetické soudy. Orgány činné v trestním řízení rozhodují o předběžném opatření z úřední povinnosti (ex officio), přičemž poškozený, respektive oběť trestného činu může dát příslušnému orgánu podnět k jeho uložení. Lhůtu, v níž by měl orgán činný v trestním řízení o uložení předběžného opatření rozhodnout, však trestní řád neuvádí. S ohledem na povahu věci platí, že příslušný orgán činný v trestním řízení by měl o uložení předběžného opatření rozhodnout v souladu se zásadou rychlosti řízení zakotvenou v § 2 odst. 4 TrŘ urychleně bez zbytečných průtahů, v časově únosných mezích, aby nebyl zmařen smysl předběžného opatření.²⁵⁴

O uložení předběžného opatření se rozhoduje usnesením. Opravným prostředkem proti takovému usnesení je stížnost (§ 88m odst. 7 TrŘ), kterou může dle § 142 odst. 1 TrŘ podat státní zástupce, obviněný či poškozený, přičemž poškozenému přísluší právo podat stížnost pouze proti rozhodnutím o zákazu styku s určitými osobami (§ 88d TrŘ) a zákazu vstupu do obydlí (§ 88e TrŘ). Stížnost zpravidla nemá odkladný účinek s výjimkou stížnosti státního zástupce a poškozeného proti rozhodnutí o zrušení předběžného opatření. Byl-li však státní zástupce nebo poškozený při vyhlášení takového rozhodnutí přítomen, má jejich stížnost odkladný účinek pouze tehdy, byla-li podána ihned po vyhlášení rozhodnutí (§ 88n odst. 4 TrŘ). „*Stížnost obviněného tedy ze zákona nemá stanovený odkladný účinek, a proto v souladu s obecnými ustanoveními upravujícími právní moc a vykonatelnost usnesení je usnesení o uložení předběžného opatření vůči obviněnému vykonatelné, i když dosud nenabylo právní moci (srov. § 140 odst. 2 tr. řádu).*“²⁵⁵ O stížnosti rozhoduje nadřízený orgán, jímž je v případě

²⁵³ Bliže viz FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; GRIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 323.

²⁵⁴ Bliže viz JELÍNEK, Jiří. Předběžná opatření v trestním řízení. *Bulletin advokacie*. 2013, č. 5, s. 29-30.

²⁵⁵ JELÍNEK, Jiří. Předběžná opatření v trestním řízení. *Bulletin advokacie*. 2013, č. 5, s. 30.

rozhodnutí státního zástupce soud, v jehož obvodu je státní zástupce, jenž napadené rozhodnutí vydal, činný (§ 146a odst. 1 písm. b) TrŘ), a v případě, že o uložení předběžného opatření rozhodl soud, pak o podané stížnosti rozhodne soud nadřízený (§ 146 odst. 2 TrŘ).²⁵⁶

Je-li předběžným opatřením uložen zákaz styku obviněného rodiče s dítětem, je třeba o tomto neprodleně vyrozumět orgán sociálně-právní ochrany dětí. V případě, že se rozhodnutím povolí setkání obviněného rodiče s dítětem, předseda senátu či v přípravném řízení státní zástupce vyrozumí včas orgán sociálně-právní ochrany dětí, aby se tento mohl setkání účastnit (§ 88m odst. 5 TrŘ).

Co se délky trvání předběžného opatření týče, tak trestní řád stanoví, že toto trvá, dokud to vyžaduje jeho účel, nejdéle však do právní moci rozsudku či jiného rozhodnutí, jímž se řízení končí. Pokud se ukáže, že výkon předběžného opatření není možný nebo jeho plnění nelze na obviněném spravedlivě požadovat či předběžné opatření není nezbytně nutné v původně stanoveném rozsahu, rozhodne o jeho zrušení či změně podle uloženého předběžného opatření předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce nebo na návrh státního zástupce soudce, přičemž může rovněž rozhodnout o uložení jiného předběžného opatření, je-li to podle povahy věci a okolností případu nezbytné a zároveň jsou-li splněny podmínky pro jeho uložení (§ 88n odst. 1 a 2 TrŘ).

Obviněnému přísluší právo kdykoli žádat o zrušení předběžného opatření. O takovéto žádosti musí předseda senátu nebo v přípravném řízení státní zástupce rozhodnout bez zbytečného odkladu. Je-li žádost zamítnuta, může ji obviněný, neuvede-li v ní nové důvody, opakovat až po uplynutí tří měsíců od právní moci rozhodnutí (§ 88n odst. 3 TrŘ).

Proti rozhodnutí o zrušení nebo změně uloženého předběžného opatření, jakož i proti rozhodnutí o žádosti o zrušení předběžného opatření je přípustná stížnost (viz § 88n odst. 4 TrŘ).

Jestliže obviněný neplní podmínky nařízeného předběžného opatření, může příslušný orgán činný v trestním řízení rozhodnout o uložení jiného druhu předběžného opatření, které bude shledáno účinnějším vzhledem k povaze a závažnosti věci, nebo o vzetí obviněného do vazby za podmínek stanovených trestním řádem, nebo o uložení

²⁵⁶ Blíže viz FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; GRIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2015. s. 322-323.

pořádkové pokuty podle § 66 TrŘ (§ 88o TrŘ). Dopustí-li se obviněný závažného jednání, aby zmařil výkon předběžných opatření, může být takového jednání kvalifikováno jako trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 TrZ.²⁵⁷

Závěrem nutno říci, že co se zavedení předběžných opatření do trestního řádu týče, tak tento krok hodnotím ve vztahu k trestné činnosti související s domácím násilím velmi pozitivně, neboť jím byla mimo jiné posílena ochrana osob ohrožených domácím násilím, a to zejména předběžnými opatřeními ukládajícími zákaz styku s určitými osobami a zákaz vstupu do obydlí, přičemž tyto rovněž sehrávají významnou roli v prevenci pokračování domácího násilí. *„Včasná a účinná reakce na jasně definovatelné potenciální i skutečné kriminogenní faktory, včetně přerušení rozhodných vazeb mezi obviněným a jeho obětí nebo určitým prostředím, je v takových případech nepochybně potřebná a žádoucí v zájmu individuální i generální prevence.“*²⁵⁸

²⁵⁷ Blíže viz CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní řízení*. 1. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2014. s. 280.

²⁵⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; ŽATECKÁ, Eva; DÁVID, Radovan; KORNEL, Martin. *Právo proti domácímu násilí*. Skripta. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011. s. 112-113.

5 Právní úprava domácího násilí v Rakousku

S domácím násilím jakožto nebezpečným společenským jevem se setkáváme napříč historickými obdobími i státními útvary. Záměrně jsem zvolila exkurz do rakouské právní úpravy, neboť se stala vzorem pro mnohé státy a kromě jiných právě i pro Českou republiku, která se při přípravě zákona na ochranu před domácím násilím do velké míry inspirovala rakouskou právní úpravou i praktickými zkušenostmi získanými při aplikaci rakouského modelu. Právě po vzoru rakouské právní úpravy se český zákonodárce rozhodl vydat se cestou novelizace, a sice přijmout samostatný zákon, který je však složen z jednotlivých dílčích novel řady zákonů.

Rakousko by bylo možné označit za průkopníka v boji proti domácímu násilí na evropském kontinentě. Program reformy rakouského právního řádu byl definován v rozhodnutí rakouské federální vlády z 28. června 1994, v němž bylo mimo jiné řečeno, že „*preventivní ochrana jednotlivce proti násilným útokům představuje jeden ze základních úkolů všech institucí a jednotlivců prosazujících právo. Policejní zásah by neměl spočívat v tom, aby bylo oběti k zachování její bezpečnosti navrženo opuštění domu, ale měl by směřovat k násilníkovi, od kterého pochází nebezpečí ohrožení bezpečnosti oběti. V případech, kdy údajný pachatel nemůže být vzat do vazby a kdy uplatnění pravomocí exekutivy je nepostačující, by mělo být zvažováno, zda výhrůžka bezprostředním násilím nemůže být zminimalizována dočasným odstraněním násilníka z domu.*“²⁵⁹ Rakouská právní úprava tedy vychází z principu, dle něhož je to agresor, kdo musí odejít a nést následky svého chování, zatímco oběti přísluší právo zůstat doma a být chráněna před dalším násilím.²⁶⁰

Spolkový zákon o ochraně před násilím v rodině²⁶¹ byl přijat ke konci roku 1996 a nabyl účinnosti dnem 1. 5. 1997. Předmětný zákon je složen ze čtyř článků, přičemž v prvních třech článcích jsou obsaženy novelizace některých dalších zákonů, a sice

²⁵⁹ MARTINKOVÁ, Milada; MACHÁČKOVÁ, Radka. *Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001. s. 123. [cit. 2017-03-02]. Dostupný také z WWW: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/273.pdf>>.

²⁶⁰ Bliže viz ČÍRTKOVÁ, Ludmila; MACHÁČKOVÁ, Radka; VITOUŠOVÁ, Markéta. *Domácí násilí – přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích*. 1. vydání. Praha : Bílý kruh bezpečí, o.s., 2002. s. 116.

²⁶¹ Bundesgesetz zum Schutz vor Gewalt in der Familie, zkráceně Gewaltschutzgesetz, BGBl. Nr. 759/1996 (dále jen GeSchG), tj. Spolkový zákon o ochraně před násilím v rodině, Spolková sbírka zákonů č. 759, ročník 1996. [cit. 2017-03-01] Dostupný z WWW: <https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblPdf/1996_759_0/1996_759_0.pdf>.

prvním článkem byl novelizován Das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch, JGS Nr. 946/1811 (zkráceně ABGB), tj. obecný občanský zákoník, druhým článkem byl změněn Die Exekutionsordnung, RGBl. Nr. 79/1896 (dále jen EO), tj. exekuční zákon, a třetím Das Sicherheitspolizeigesetz, BGBI. Nr. 566/1991 (dále jen SPG), tj. zákon o bezpečnostní policii, čtvrtý článek pak obsahuje přechodná a závěrečná ustanovení, v nichž je stanovena postupná účinnost předchozích článků.

Všechny přijaté změny měly jeden cíl, a sice zajistit důslednou prevenci proti domácímu násilí. Po rozvleklých a místy též vyhrcořených diskuzích expertů dospělo Rakousko k závěru, že tento cíl si žádá především zaujmout jasně vyhraněnou pozici proti násilí, jež bude tudíž ve prospěch ohrožené osoby. Daný postoj ovšem neznamená, že by byl pachatel zcela odsunut na vedlejší kolej nebo že by mu byla dokonce odepírána pomoc. Za účelem dosažení nápravy pachatele je však nezbytné, aby byl nejprve okamžitě konfrontován s tím, že jeho chování není žádoucí.²⁶²

GeSchG byl postupně v letech 1999, 2002 a 2004 novelizován, čímž bylo zdokonalováno ukončení, prevence a ochrana před domácím násilím. V roce 2009 došlo po intenzivních diskuzích v pracovním kruhu na rakouském ministerstvu spravedlnosti ke schválení tzv. druhého zákona o ochraně před násilím v rodině²⁶³, který je účinný od 1. 6. 2009. Předmětným zákonem byla vylepšena především ochrana a následná podpora obětí domácího násilí (např. bylo upraveno právo oběti na psychosociální pomoc a odškodnění, tj. bolestné, v případě fyzického zranění), přičemž byla dokonce vytvořena nová skutková podstata trestného činu „pokračování v násilí“ (Fortgesetzte Gewaltausübung), jež umožnila postihnout souhrn jednotlivých dílčích útoků v rámci domácího násilí.

Rakouský model ochrany před domácím násilím se stejně jako ten český opírá o tři základní pilíře, jimiž jsou institut vykázání, institut předběžných opatření a rakouská intervenční centra.

Zákon o ochraně před násilím v rodině zavedl do zákona o bezpečnostní policii institut vykázání násilné osoby z bytu a zákazu vstupu do něj (Wegweisung und Betretungsverbot), jenž je upraven v § 38a SPG. Za situace, kdy lze na základě určitých

²⁶² Blíže viz ČÍRTKOVÁ, Ludmila; MACHÁČKOVÁ, Radka; VITOUŠOVÁ, Markéta. *Domácí násilí – přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích*. 1. vydání. Praha : Bílý kruh bezpečí, o.s., 2002. s. 115-116.

²⁶³ Zweites Gewaltschutzgesetz, BGBI Nr. 40/2009 (2. GeSchG). [cit. 2017-03-02] Dostupný z WWW: <https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblAuth/BGBLA_2009_I_40/BGBLA_2009_I_40.html>

skutečností, zejména s ohledem na předcházející nebezpečné útoky, předpokládat, že hrozí nebezpečný útok ohrožující život, zdraví nebo svobodu, jsou orgány veřejných bezpečnostních služeb oprávněny vykázat člověka, od něhož nebezpečí pochází, z bytu, v němž bydlí ohrožená osoba, i z jeho bezprostředního okolí a zároveň mu zakázat vstup do tohoto obydlí, a to v současné době již na celých 14 dnů.²⁶⁴ Definování skutečností zakládajících oprávnění rakouských policistů vykázat násilníka z obydlí je téměř totožné s ustanovením § 44 odst. 1 PolČR. Českým zákonodárcem byla navíc kromě ochrany života, zdraví nebo svobody přidána ochrana lidské důstojnosti, u níž je vyžadován „kvalifikovanější“ útok než u ostatních chráněných hodnot, totiž zvlášť závažný útok proti lidské důstojnosti. Obdobně jako v České republice službukonající policisté přímo na místě zásahu vyhodnotí, zda bezprostředně hrozí riziko násilného činu, přičemž zákaz vstupu se vydává na základě jejich uvážení bez ohledu na vůli oběti. Policejnímu orgánu tak byla dána pravomoc omezit dočasně právo násilné osoby užívat obydlí, jež sdílí se svou obětí, s tím, že příbuzenský vztah, stejně jako vztah vlastníka či nájemce k bytu nehrají roli. Je tedy lhostejné, „komu inkriminovaný byt či dům patří (policie může vykázat i majitele z jeho bytu), podstatnou je ochrana každé osoby, která bydlí v bytě nebo domě, ať jde o manželku, družku, děti, jiné příbuzné či dokonce podnájemníka.“²⁶⁵ Policisté musí násilné osobě sdělit, na jaké prostory se vykazání přesně vztahuje, neboť se kromě obydlí vztahuje též na jeho bezprostřední okolí, a to v takovém rozsahu, aby byla zajištěna účinná ochrana ohrožené osoby. Jak však uvádí Rangger: „Die Wegweisung darf jedoch nur die Anordnung enthalten sich aus dem bestimmten Bereich zu entfernen; sie darf hingegen nicht vorschreiben, in welche Richtung bzw. an welchen Ort sich der Wegzuweisende zu begeben hat.“²⁶⁶ Volným českým překladem řečeno - v rámci vykazání lze pouze nařídit, ze kterého určeného území se má násilná osoba vzdálit; nelze jí však stanovit, kterým směrem, případně na které místo, se má vykazovaná osoba odebrat. Při zákazu návratu do vlastního obydlí je zapotřebí dát pozor, aby tento zásah do privátního života dotyčné osoby splňoval zásadu přiměřenosti zakotvenou v § 29 SPG. Při vykazání odebere policejní

²⁶⁴ Původně byla délka vykazání stanovena na 7 dní, později v důsledku novelizací byla prodloužena na 10 dní a v současné době vykazání trvá 14 dní.

²⁶⁵ MARTINKOVÁ, Milada; MACHÁČKOVÁ, Radka. *Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001. s. 124. [cit. 2017-03-02]. Dostupný také z WWW: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/273.pdf>>.

²⁶⁶ RANGGER, Hansjörg. *Das österreichische Gewaltschutzgesetz. Die sicherheitspolizeilichen und sozialen Aspekte des Schutzes vor Gewalt in Familien*. Wien : LexisNexis, 2002, s. 100.

orgán násilné osobě všechny klíče od bytu, jež má ve svém držení, a poskytne jí příležitost vzít si s sebou nezbytné osobní věci. Rovněž je třeba informovat násilníka o možnostech ubytování, přičemž vykázáný je povinen sdělit policii adresu pro doručování úředních písemností. Policisté jsou povinni informovat oběť domácího násilí o dalších možných právních krocích, zejména o možnosti podat návrh na předběžné opatření, a o místech, kde může oběť hledat pomoc. Bezprostředně po uložení zákazu vstupu informují policisté o této skutečnosti příslušný bezpečnostní úřad (policejní služebna), který do 48 hodin prověří správnost využití pravomoci vykázání. Příslušné policejní orgány jsou rovněž povinny v průběhu prvních tří dnů od vykázání násilné osoby zkontrolovat, zda je zákaz vstupu dodržován. K policejním úkolům patří též povinnost „sepsat dokumentaci, ohlásit případ intervenčnímu místu, sociálnímu úřadu pro mládež (...) a zpravidla předat státnímu zástupci trestní oznámení. Nedodržování zákazu vstupu je hodnoceno jako správní přestupek. Rakouské policejní orgány mají přímo stanovenou povinnost snížit nebezpečí oběti násilí.“²⁶⁷

Násilníka, který byl vykázán, předvolávají v Rakousku speciálně vyškolení policejní úředníci k rozhovoru (tzv. Präventive Rechtsaufklärung). „Jde o rozhovor s poučením pro násilníka, jaké právní konsekvence pro něj bude mít opakované násilné chování v rodině. Policista při rozhovoru dává násilné osobě přátelsky, ale důrazně najevo, že chování mimo normu nebude ze strany policie tolerováno. Ve Vídni probíhají tyto rozhovory s násilnými osobami od roku 2008. Policie zve k rozhovorům až 80 % vykázaných osob. Rozhodnutí násilné osoby přijmout nabídku k policejnímu rozhovoru je dobrovolné. Rozhovory mají dle vyjádření vídeňské policie preventivní dopad na situaci v rodině. Na základě úspěšného pilotního projektu vídeňské policie se tyto rozhovory policistů s násilníky rozšířily do všech spolkových zemí Rakouska.“²⁶⁸ V České republice bohužel provádění takovýchto preventivních policejních rozhovorů absentuje.

Na policejní vykázání může plynule navázat vykázání soudní, jež je realizováno prostřednictvím předběžného opatření (Einstweilige Verfügung). Tyto instituty jsou

²⁶⁷ VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha : proFem, 2008. s. 181.

²⁶⁸ *Systém ochrany před domácím násilím v České republice, Rakousku, Itálii a Velké Británii. : Příklady dobré praxe a nabídka pomoci obětem násilí v rodině*. 1. vydání. Praha : CSSP, 2014. s. 18. [cit. 2017-03-21]. Dostupný také z WWW: http://www.csspraha.cz/wcd/domaci-nasili/system_ochrany_pred_dn_v_cr_rakousku_italii_vb_2014.pdf.

však na sobě nezávislé a lze se jich domáhat samostatně. Ohrožená osoba může do dvou týdnů ode dne účinnosti zákazu vstupu podat u příslušného okresního soudu žádost o vydání předběžného opatření podle § 382b EO a dosáhnout tak soudního prodloužení vykazání, a to maximálně o další dva týdny, neboť zákaz vstupu může trvat nejdéle čtyři týdny. Ve většině případů soud v rámci této lhůty rozhodne, zda je žádost o vydání předběžného opatření opodstatněná a zda představuje důvod pro vydání soudního zákazu vstupu. Podle § 382b odst. 1 EO osobě, která činí společné soužití s jinou osobou nesnesitelným tím, že tuto osobu fyzicky napadá, vyhrožuje jí fyzickým napadením nebo se chová způsobem poškozujícím duševní zdraví takové osoby, soud na žádost ohrožené osoby předběžným opatřením uloží povinnost opustit byt a jeho bezprostřední okolí a zakáže jí návrat do bytu a jeho bezprostředního okolí, a to pokud tento byt slouží k uspokojování naléhavé potřeby bydlení navrhovatele, tj. ohrožené osoby. Toto předběžné opatření představuje občanskoprávní ochranný prostředek. Délka jeho trvání je stanovena až na šest měsíců, respektive až do konce rozvodového či jiného řízení specifikovaného v § 382b odst. 3 EO. Vedle ochrany v místě bydliště se může ohrožená osoba domáhat, aby soud předběžným opatřením podle § 382e EO zakázal násilníkovi zdržovat se na přesně určených místech (např. pracoviště ohrožené osoby, škola, školka dětí apod.) a nařídil mu vyhýbat se setkávání a navazování kontaktů s ohroženou osobou. Žádost o vydání předběžného opatření k ochraně na určitých místech a zákazu styku s ohroženou osobou lze podat i nezávisle na žádosti o předběžné opatření na ochranu v místě bydliště.

V souvislosti se sociálně-právní ochranou dětí je nutné zmínit, že za situace, kdy v rodině, v níž došlo k násilí, jsou také nezletilé děti, informuje výkonná moc/policie úřad pro ochranu dětí a mládeže. Orgány sociálně-právní ochrany dětí pak mohou vystupovat v roli kolizního opatrovníka ohroženého dítěte, přičemž v rámci zákona o ochraně před násilím mohou v případě psychického či fyzického násilí na dětech a mladistvých ze strany rodinných příslušníků požádat u civilního soudu o vydání předběžného opatření podle § 382b EO, a to bez ohledu na to, zda děti byly samy oběťmi týrání či zda byly svědky týrání své matky.²⁶⁹

²⁶⁹ Bliže viz *Systém ochrany před domácím násilím v České republice, Rakousku, Itálii a Velké Británii. : Příklady dobré praxe a nabídka pomoci obětem násilí v rodině*. 1. vydání. Praha : CSSP, 2014. s. 39. [cit. 2017-03-21]. Dostupný také z WWW: http://www.csspraha.cz/wcd/domaci-nasili/system_ochrany_pred_dn_v_cr_rakousku_italii_vb_2014.pdf.

Přijetí spolkového zákona o ochraně před násilím v rodině doprovázelo také zavedení některých sociálních opatření, přičemž jedním z nejvýznamnějších bylo zřízení center intervence proti násilí v rodině (Interventionsstellen gegen Gewalt in der Familie, dále jen intervenční centra). V letech 1995 až 1999 bylo v každé spolkové zemi (první ve Štýrsku) zřízeno jedno intervenční centrum, přičemž postupem času došlo také k založení poboček ve venkovských oblastech. Jedná se o specializovaná pracoviště, která má policie povinnost po vykazání násilníka ze společného obydlí informovat a která na základě těchto informací naváží následně kontakt s ohroženou osobou a nabídnou jí své poradenství, které je bezplatné, právní pomoc a podporu v průběhu soudního řízení. „V zásadě existují dvě hlavní agendy centra. Jednak se na centrum může obrátit libovolná osoba s problémem domácího násilí. Vedle této agendy tvořené klienty, kteří sami žádají o pomoc či radu, existuje ještě „policejní“ agenda, do které spadají oběti domácího násilí, na které „narazila“ policie při výkonu své činnosti.“²⁷⁰ Jak bylo uvedeno již výše, policie má totiž povinnost vyrozumět centrum o případech domácího násilí, které řešila. Centra pro ochranu před násilím získávají od policie informace o veškerých nahlášených vykazáních a zákazech vstupu a nabízejí na jejich základě přiměřenou aktivní pomoc, neboť po nahlášení případu domácího násilí policií je pracovník intervenčního centra povinen navázat s obětí kontakt. Čili aktivita vychází z intervenčního centra nikoli od samotné oběti.²⁷¹ „Dělba práce mezi policií a centrem je tedy logická: úkolem policie je ochránit oběť před útočníkem a postarat se o bezpečí oběti. Policie však už nemůže přebírat další úkoly, jakými jsou psychosociální služby typu poradenství, terapie, právní konzultace atd. K tomu potřebuje partnery ze sociální sféry. Tuto roli převzalo centrum intervence proti násilí v rodině.“²⁷² Co se konkrétních úkolů rakouských intervenčních center týče, tak mezi tyto patří vytvoření bezpečnostního plánu v součinnosti s ohroženými osobami, právní a psychosociální poradenství a podpora, koordinace intervenčního procesu, zprostředkování kontaktu oběti s dalšími institucemi a odborníky, průběžná komunikace a spolupráce se zainteresovanými úřady a institucemi, podpora spolupráce mezi orgány výkonné moci,

²⁷⁰ ČÍRTKOVÁ, Ludmila; MACHÁČKOVÁ, Radka; VITOUŠOVÁ, Markéta. *Domácí násilí – přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích*. 1. vydání. Praha : Bílý kruh bezpečí, o.s., 2002. s. 119.

²⁷¹ Řeč je o tzv. proaktivním přístupu k obětem domácího násilí.

²⁷² ČÍRTKOVÁ, Ludmila; MACHÁČKOVÁ, Radka; VITOUŠOVÁ, Markéta. *Domácí násilí – přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích*. 1. vydání. Praha : Bílý kruh bezpečí, o.s., 2002. s. 119.

centry pro ochranu před násilím, rodinami, trestním soudnictvím a úřadem pro ochranu dětí a mládeže s cílem zvýšit objektivní i subjektivní bezpečnost obětí a zajistit účinné uplatňování zákona o ochraně před násilím v rodině, budování systému ochrany před násilím a ochrany obětí, návrhy zákonů, práce s veřejností, školení a různé akce apod.²⁷³ Rakouské statistiky hovoří, že zhruba „90 % klientely center pro ochranu před násilím představují ženy s dětmi. Setkaly se převážně s násilím, jehož původcem byli ve většině případů partneři či bývalí partneři.“²⁷⁴

Též v oblasti rakouského trestního práva existují možnosti, jak oběť chránit a jak jí pomoci. Od roku 2006 je uzákoněn nárok na psychosociální a právní doprovod oběti během trestněprávního řízení a od června 2009 je kodifikováno i doprovázení oběti advokátem během občanskoprávního řízení. Tato změna v zákoně měla za cíl posílit oběť, podpořit ji a poskytnout jí doprovod v obtížné fázi trestněprávního řízení tak, aby byl průběh procesu vůči oběti co nejšetrnější. V celém Rakousku nabízí procesní doprovázení advokátem vyškoleným v problematice domácího násilí zhruba 50 organizací, které působí zvláště v oblasti podpory dětí a žen. V rámci trestního práva existuje řada možností, jak postupovat proti násilným osobám. Například je možné uložit podmíněčný trest a zkušební dobu s uložením opatření a povinností (kontakt s probačním úředníkem, zařazení do programů proti násilí apod.), nebo lze ještě před vlastním řízením využít alternativních řešení, v jejichž rámci se upustí od stíhání trestného činu výměnou za přijetí povinností (obdobně jako ve výše uvedeném případě, tj. zkušební doba s uložením opatření atd.). Významný pilíř prevence dalšího násilí ze strany pachatelů by v tomto směru představovaly plošně nabízené služby (programy proti násilí) pro násilné osoby, v jejichž rámci by se tyto osoby učily měnit své násilné chování.²⁷⁵ Nutno říci, že zatímco v Rakousku je v rámci trestní justice možné nařídít agresorovi účast na programu proti násilí, v České republice bohužel, jde-li o práci

²⁷³ Blíže viz *Systém ochrany před domácím násilím v České republice, Rakousku, Itálii a Velké Británii. : Příklady dobré praxe a nabídka pomoci obětem násilí v rodině*. 1. vydání. Praha : CSSP, 2014. s. 37 a 40-41. [cit. 2017-03-21]. Dostupný také z WWW: http://www.csspraha.cz/wcd/domaci-nasili/system_ochrany_pred_dn_v_cr_rakousku_italii_vb_2014.pdf.

²⁷⁴ *Systém ochrany před domácím násilím v České republice, Rakousku, Itálii a Velké Británii. : Příklady dobré praxe a nabídka pomoci obětem násilí v rodině*. 1. vydání. Praha : CSSP, 2014. s. 44. [cit. 2017-03-21]. Dostupný také z WWW: http://www.csspraha.cz/wcd/domaci-nasili/system_ochrany_pred_dn_v_cr_rakousku_italii_vb_2014.pdf.

²⁷⁵ Blíže viz *Systém ochrany před domácím násilím v České republice, Rakousku, Itálii a Velké Británii. : Příklady dobré praxe a nabídka pomoci obětem násilí v rodině*. 1. vydání. Praha : CSSP, 2014. s. 40. [cit. 2017-03-21]. Dostupný také z WWW: http://www.csspraha.cz/wcd/domaci-nasili/system_ochrany_pred_dn_v_cr_rakousku_italii_vb_2014.pdf.

s pachateli (zařazení do programů proti násilí), je zákonodárce tomuto problému mnoho dlužen. Násilné osobě je sice i u nás prostřednictvím vykazání a ochranou ohrožené osoby dáno na vědomí, že je její chování nepřijatelné, avšak to dle mého názoru nestačí. V České republice není povinné nastoupit do programu, jenž pracuje s pachateli domácího násilí. Přestože i u nás existují programy pro zvládání agrese²⁷⁶, které může násilná osoba podstoupit, tak tyto fungují na zcela dobrovolné bázi. Je tedy zcela na násilné osobě, zda se takového programu zúčastní, či nikoliv. Pro motivaci násilných osob změnit se by tedy bylo zapotřebí přijmout právní úpravu, která by se více zabývala nápravou chování pachatelů.

Z hlediska úspěšného řešení problematiky domácího násilí považuji za velmi pozitivní úzkou spolupráci mezi policií, intervenčními centry, soudy a státním zastupitelstvím, jež je v Rakousku uplatňována. Tímto směrem se ubírá i Česká republika²⁷⁷, nicméně pokud jde o spolupráci mezi soudy, státním zastupitelstvím a intervenčními centry, tak tato je u nás prakticky nulová.

S ohledem na shora uvedené lze říci, že dynamický vývoj rakouské ochrany před domácím násilím velmi dobře reaguje na požadavky praxe, moderního právního státu i nové trendy v oblasti prevence. Výsledkem je komplexní zákonná ochrana před násilím v rodině obsahující úpravu policejní a občanskoprávní ochrany, trestněprávních opatření a jasně definovaných práv obětí domácího násilí, jichž se může domáhat každá osoba zdržující se na rakouském území.

²⁷⁶ Tyto programy bývají často realizovány intervenčními centry či v rámci neziskového sektoru (např. brněnské intervenční centrum SPONDEA, o.p.s., SOS centrum Diakonie Československé církve evangelické v Praze aj.).

²⁷⁷ Blíže viz podkapitola 1.8

Závěr

Domácí násilí je složitým fenoménem, zasahujícím do mnoha vědních disciplín, který vyžaduje nejen specifická řešení, nýbrž i speciální přístup. Specifika domácího násilí jsou dána tím, že k tomuto jednání dochází v soukromí, v intimním vztahu mezi agresorem a obětí, kteří jsou nejčastěji spojeni citovými, manželskými či partnerskými pouty, společnými dětmi, majetkem, bydlištěm, ekonomickou provázaností, mezigeneračními či příbuzenskými vazbami. Domácí násilí prostupuje všemi socioekonomickými vrstvami bez ohledu na dosažené vzdělání, majetkové poměry, věk či vyznání osob. Výskyt tohoto fenoménu ve společnosti je alarmující, jak vyplývá ze statistických údajů, o nichž bylo blíže pojednáno v textu rigorózní práce.

První kapitola byla věnována pojmovému vymezení, neboť se domnívám, že pro uvedení do problematiky domácího násilí bylo důležité nastínit si některé základní pojmy, jež s tímto fenoménem bezprostředně souvisí. V předmětné kapitole jsem se kromě pokusu o přiblížení samotného pojmu domácího násilí a jeho charakteristických znaků snažila odpovědět zejména na otázky, proč k tomuto sociálně-patologickému jevu dochází, v jakých formách a podobách se vyskytuje a jaké jsou jeho fáze, v nichž probíhá.

Příčinami, dynamikou a následky domácího násilí je nutné se zabývat zejména v rámci kriminologie a jí přidružených věd. Druhá kapitola zpracované rigorózní práce, jež je jedním ze stěžejních úseků, se proto v návaznosti na předchozí kapitolu zabývá kriminologickými aspekty. V této části práce bylo usilováno o vymezení profilu pachatele a oběti domácího násilí. Přestože konkrétní model obětí ani pachatelů domácího násilí neexistuje, věnování se klasifikaci těchto osob má velký význam, neboť klasifikace násilných osob hraje důležitou roli například při predikci rizika dalších útoků vůči ohroženým osobám. Na odpovědi, proč se pachatel opakovaně dopouští násilného jednání vůči svým blízkým, závisí též možnost jeho nápravy a úspěšnost případné terapie. Porozumět chování, smýšlení a postoji ohrožené osoby je pak podstatné pro práci s obětí a následné poskytnutí jí vhodné pomoci. Neméně významné bylo věnování se nežádoucím následkům daného fenoménu, neboť jejich rozpoznání přispívá k včasné detekci domácího násilí.

Primárním cílem práce bylo podat pokud možno ucelený obraz o problematice domácího násilí z hlediska jejích trestněprávních a kriminologických aspektů.

Vzhledem k tomu, že nahlížení na tento fenomén není možné zužovat pouze na trestněprávní hledisko, když jde o záležitost vyžadující interdisciplinární přístup a zasahující také do oblastí upravených právem občanským a správním, bylo nutné přinejmenším okrajově zmínit též některé občanskoprávní (zejména předběžné opatření ve věci ochrany proti domácímu násilí upravené v ZŘS) a správněprávní instituty (vykázání násilné osoby podle PolČR). Třetí kapitola je tedy zaměřena na právní úpravu v České republice, již zakotvil zákon na ochranu před domácím násilím, a to zejména na jeho tři vzájemně provázané pilíře.

Rigorózní práce si kladla též za cíl zhodnotit současnou právní úpravu, tj. upozornit na její klady a nedostatky včetně navržení vhodných řešení. Je možné konstatovat, že současný právní rámec v České republice poskytuje dostatečné zákonné možnosti ochrany před domácím násilím, nicméně jsem toho názoru, že vždy je co zlepšovat. Problémem právní úpravy domácího násilí je především její nejednotnost. Domácí násilí je jevem komplexním, který si také žádá komplexní právní úpravu. Dle mého názoru by bylo přínosné upravit domácí násilí jakožto specifický problém samostatným zákonem, který by dopadal na všechny jeho formy a možnosti řešení.

Co se institutu předběžného opatření ve věcech ochrany proti domácímu násilí týče, tak je třeba negativně hodnotit skutečnost, že pro uchopení celé problematiky je nezbytné nahlédnout nejen do zvláštní části zákona o zvláštních řízeních soudních, v nichž je daný institut speciálně upraven, nýbrž i do obecné části tohoto zákona a subsidiárně též do příslušných ustanovení občanského soudního řádu, což vede k nepřehlednosti, která se promítne obzvláště u laiků, pro které by naopak měly být procesní předpisy jakýmsi návodem, jak podat návrh, jakým způsobem v řízení postupovat a jaké úkony učinit či očekávat ze strany soudu. Proto by bylo vhodné zvážit komplexní upravení tohoto institutu na jednom místě.

Za značný nedostatek považuji, že český právní řád doposud nedefinuje domácí násilí, byť s tímto pojmem na mnoha místech operuje. Do budoucna by bylo zcela jistě přínosné tento nedostatek odstranit a do trestního zákoníku jasnou definici domácího násilí doplnit.

Ústřední částí rigorózní práce je kapitola čtvrtá věnující se trestněprávním aspektům domácího násilí. Na tomto místě jsem se pokusila shrnout, jaké možnosti v boji proti domácímu násilí poskytují trestněprávní předpisy, přičemž v rámci

hmotného práva jsem se zaměřila na analýzu stěžejních trestných činů, a sice týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TrZ) a týrání svěřené osoby (§ 198 TrZ). S ohledem na rozsah rigorózní práce jsem záměrně nezmiňovala problematiku tzv. stalkingu, tj. trestného činu nebezpečné pronásledování (§ 354 TrZ), který má k domácímu násilí sice blízko, jelikož vykazuje velké množství shodných znaků a v určitých případech může být vnímán jako pokračování tohoto fenoménu, neboť domácí násilí může přejít do alternativní podoby násilí, která se nazývá pronásledování bývalým partnerem, a toto jednání pak lze postihnout dle § 354 TrZ, avšak jde o samostatný trestný čin, jenž si zaslouží vlastní pozornost.

Za velmi pozitivní u trestných činů dle § 198 a § 199 TrZ považuji fakt, že zde není zapotřebí souhlasu poškozené osoby k trestnímu stíhání podle § 163 TrŘ. Pachatelé domácího násilí se však mnohdy dopouštějí jednání, která naplňují znaky skutkových podstat jiných trestných činů, jako např. omezování osobní svobody, vydírání, sexuálního nátlaku apod., u nichž souhlas poškozeného s trestním stíháním osoby blízké nutný je. S ohledem na shora uvedené se proto domnívám, že ve vztahu k domácímu násilí není ustanovení § 163 TrŘ zrovna nejšťastnější. Zákonodárce se snažil předmětné ustanovení zmírnit zakotvením možnosti stíhat osobu podezřelou z některého z trestných činů uvedených v § 163 odst. 1 TrŘ i bez udělení souhlasu, tedy ex offio, a to tehdy, je-li z okolností zřejmé, že souhlas nebyl dán či byl vzat zpět v tísní vyvolané výhrůzkami, nátlakem, závislostí, případně podřízeností. Skutečnost, zda se na konkrétní případ domácího násilí vztahuje výše uvedená výjimka, je však zcela na posouzení orgánu činného v trestním řízení. Dle mého názoru by bylo přínosné rozšířit okolnosti stanovené v § 163a odst. 1 TrŘ o situace, kdy existuje podezření na násilí v rodině.

Rovněž jsem přesvědčena, že by nebylo na škodu zvážit zavedení trestnosti neoznámení a nepřekažení trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TrZ). Tato možnost byla zvažována v rámci návrhu současného trestního zákoníku, avšak do jeho finální podoby nakonec začleněna nebyla. Domnívám se, že závažnost tohoto trestného činu je téměř identická jako v případě trestného činu týrání svěřené osoby (§ 198 TrZ), u něhož neoznámení i nepřekažení trestné je. Jsem si samozřejmě vědoma, že v případě obětí trestného činu podle § 198 TrZ je zapotřebí vyšší ochrany,

nicméně mám za to, že by bylo vhodné znovu zvážit trestnost neoznámení a nepřekažení i v případě trestného činu dle § 199 TrZ.

V rámci trestního práva procesního jsem se zabývala úlohou orgánů činných v trestním řízení, dále možnostmi, které poskytují trestněprávní předpisy ohrožené osobě, a v neposlední řadě též možnostmi, jimiž lze násilné jednání pachatele omezit. Jedním z posledních významných legislativních počínů v oblasti trestního práva bylo přijetí zákona o obětech trestných činů, který doprovázela rozsáhlá novela trestního řádu, jež zakotvila předběžná opatření v trestním řízení. Co se zavedení předběžných opatření do trestního řádu týče, tak tento krok hodnotím ve vztahu k trestné činnosti související s domácím násilím velmi pozitivně, neboť jím byla mimo jiné posílena ochrana osob ohrožených domácím násilím, a to zejména předběžnými opatřeními ukládajícími zákaz styku s určitými osobami a zákaz vstupu do obydlí. Bohužel však tento institut není zatím praxí dostatečně využíván. Velmi pozitivně je třeba hodnotit též zakotvení práva zažádat o informace o pobytu obviněného či odsouzeného na svobodě (§ 103a TrŘ a § 11 odst. 3 až 6 ZOTČ). Dle mého názoru právě v případech domácího násilí mohou sehrát předmětná ustanovení klíčovou roli, neboť včasné poskytnutí informace o propuštění či útěku agresora, jenž se může pokusit o pomstu vůči oběti, kterou viní z jemu uložené sankce, může znamenat účinnou ochranu života, zdraví či majetku této oběti nebo osob jí blízkých. Ve vztahu k pachateli naopak negativně hodnotím právo poškozeného na doručení opisu usnesení o zahájení trestního stíhání upravené v § 160 odst. 2 TrŘ, neboť může vést k narušení objektivitě případné svědecké výpovědi poškozeného a dále může též ohrozit právo obviněného na obhajobu. Za účelem zachování zásady materiální pravdy, by tedy bylo zapotřebí legislativně upravit možnost odmítnout žádost poškozeného o doručení předmětného opisu (např. z důvodu ohrožení zjištění skutkového stavu), čímž by došlo též k ochraně práva obviněného na obhajobu. Případně by bylo žádoucí výslovně umožnit policejnímu orgánu posečkat a nedoručovat opis předmětného usnesení poškozenému bez zbytečného odkladu.

Poslední kapitola byla věnována exkurzu do rakouské právní úpravy s cílem porovnat, nakolik se legislativa v této oblasti shoduje, či liší. Český zákonodárce se do velké míry inspiroval rakouskou právní úpravou. Oproti Rakousku v České republice například absentuje provádění preventivních policejních rozhovorů s vykázanými

násilníky, v jejichž rámci rakouští policisté násilníka poučí o tom, jaké konsekvence pro něj bude mít opakované násilné chování v rodině. Tyto rozhovory mají preventivní dopad na situaci v rodině, proto by bylo vhodné zvážit zavedení těchto rozhovorů též v České republice.

Rovněž by bylo přínosné inspirovat se v oblasti práce s pachateli, zejména, co se zařazení do programů proti násilí týče. Zatímco v Rakousku je v rámci trestní justice možné nařídít agresorovi účast na programu proti násilí, v České republice programy pro zvládání agrese fungují na zcela dobrovolné bázi. Vlastní zacházení s pachatelem na svobodě u nás není aktuálně formálně řešeno a spočívá zatím spíše na nesystematických krocích obsažených obzvláště v práci s obětí. Pro motivaci násilných osob změnit se by tedy bylo zapotřebí přijmout právní úpravu, jež by se více zabývala nápravou chování pachatelů. Ideální by bylo provést potřebná legislativní opatření, jež by vedla k zahájení výcviku terapeutů a probačních úředníků a k následné realizaci terapeutických programů pro násilné osoby, s tím, že násilným osobám by byla pravidelně ukládána povinnost se takovýchto programů zúčastnit.

Česká republika patří k zemím, které problematiku domácího násilí aktivně řeší. I přes shora vytykané nedostatky a navrhovaná zlepšení nutno uzavřít, že díky přijatým legislativním změnám i díky působení řady neziskových organizací, občanských a zájmových sdružení je u nás ochrana před domácím násilím na poměrně vysoké úrovni. Je však třeba neustat v legislativních aktivitách, neboť domácí násilí je natolik specifickým a komplexním problémem, že je nezbytné se jím dále zabývat a snažit se nalézat nová a snad efektivnější řešení. Česká republika v současné době tyto tendence má, jak je například patrné z novely zákona o obětech trestných činů, jež vstoupila v účinnost začátkem dubna letošního roku.

Domácím násilím jakožto sociálně-patologickým jevem se nelze zabývat pouze v rámci trestního práva, které je sice důležitým prostředkem ochrany před tímto fenoménem, avšak představuje ultima ratio, proto zásadní roli v boji proti domácímu násilí zaujímá především prevence, osvěta a intervence ze strany kompetentních a odborných orgánů. Významnou roli zde hraje též interdisciplinární přístup. Lze tedy shrnout, že i sebelepší právní úprava by nepřinesla očekávaný efekt bez existence krizových center a všestranné pomoci odborníků, jak v rovině soukromoprávní, tak i trestní, a zároveň bez změny přístupu celé společnosti k danému fenoménu, neboť

domácí násilí je možné zastavit pouze za situace, kdy jej společnost přestane tolerovat, a to na všech úrovních.

Seznam použitých zkratek

OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
PolČR	zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů
TrŘ	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
TrZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ZOTČ	zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
ZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Seznam použité literatury a pramenů

Odborná literatura

BEDNÁŘOVÁ, Zdena a kol. *Domácí násilí. Zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám*. 1. vydání. Praha : Acorus, 2009. 92 s. ISBN 978-80-254-5422-0.

BURIÁNEK, Jiří; KOVAŘÍK, Jiří a kol. *Domácí násilí – násilí na mužích a seniorech*. Praha/Kroměříž: Triton, 2006. 108 s. ISBN 80-7254-914-6.

BURIÁNEK, Jiří; PIKÁLKOVÁ, Simona; PODANÁ, Zuzana. *Násilí na mužích: sonda do zákoutí partnerských vztahů*. 1. vydání. Praha : Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2014. 110 s. ISBN 978-80-7308-545-2.

ČECH, Ondřej a kol. *Domácí násilí z pohledu pracovníků v oblasti sociálních služeb*. 1. vydání. České Budějovice : Theia, 2011. 137 s. ISBN 978-80-904854-0-2.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. vydání. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 439 s. ISBN 978-80-7380-213-4.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky*. 1. vydání. Praha : Grada Publishing, 2008. 150 s. ISBN 978-80-247-2207-8.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. 1. vydání. Praha : Portál, 2014. 160 s. ISBN 978-80-262-0582-1.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila; MACHÁČKOVÁ, Radka; VITOUŠOVÁ, Markéta. *Domácí násilí – přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích*. 1. vydání. Praha : Bílý kruh bezpečí, o.s., 2002. 143 s. ISBN 80-86284-19-0.

DALIGAND, Liliane; ve spolupráci s BEDIN, Véronique; [z francouzského originálu přeložila Pavla Le Roch]. *Násilí v partnerských vztazích*. 1. vydání. Praha : Portál, 2014. 144 s. ISBN 978-80-262-0718-4.

DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander a kol. *Trestní zákoník. Komentář. I. díl*. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2015. 1568 s. ISBN 978-80-7478-790-4.

FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar; GŘIVNA, Tomáš a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2015. 928 s. ISBN 978-80-7478-750-8.

GADD, David; FARRALL, Stephen; DALLIMORE, Damian; LOMBARD, Nancy. *Domestic abuse against men in Scotland*. Scottish Executive Central Research Unit, 2002. 87 s. Dostupný také z WWW: <http://www.familyviolence.gov.cy/upload/20091217/1261039014-02011.pdf>>. ISBN 0-7559-3399-0.

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha : Argo, 1999. 595 s. ISBN 80-7203-124-4.

GÖDTEL, Reiner. *Sexualita a násilí*. 1. vydání. Praha : Český spisovatel, 1994. 188 s. ISBN 80-202-0512-8.

GRIVNA, Tomáš; SCHEINOST, Miroslav; ZOUBKOVÁ, Ivana a kol. *Kriminologie*. 4. vydání. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2014. 536 s. ISBN 978-80-7478-614-3.

GRIVNA, Tomáš; ŠÁMAL, Pavel; VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014. 536 s. ISBN 978-80-7400-513-8.

HUŇKOVÁ, Markéta; VOŇKOVÁ, Jiřina. *Domácí násilí v ČR z pohledu práva: (efektivnost právních norem ČR posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím)*. 1. vydání. Stráž pod Ralskem : Justiční akademie ČR, 2004. 248 s. ISBN 80-239-6230-2.

CHMELÍK, Jan a kol. *Trestní řízení*. 1. vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2014. 509 s. ISBN 978-80-7380-488-6.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 5. vydání. Praha : Leges, 2016. 976 s. ISBN 978-80-7502-120-5.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha : Leges, 2013. 864 s. ISBN 978-80-87576-44-1.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha : Leges, 2016. 1280 s. ISBN 978-80-7502-106-9.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář s judikaturou*. 1. vydání. Praha : Leges, 2013. 264 s. ISBN 978-80-87576-49-6.

JELÍNEK, Jiří; GRIVNA, Tomáš a kol. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1. vydání. Praha : Leges, 2012. 256 s. ISBN 978-80-87576-39-7.

JIRSA, Jaromír; CHARVÁT, Pavel; KOVÁŘOVÁ, Daniela a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Kniha III., zákon o zvláštních řízeních soudních (podle stavu k 1.1.2015)*. 1. vydání. Praha : Havlíček Brain Team, 2015. 1079 s. ISBN 978-80-87109-48-9.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; ŽATECKÁ, Eva; DÁVID, Radovan; KORNEL, Martin. *Právo proti domácímu násilí*. Skripta. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011. 139 s. ISBN 978-80-7400-381-3.

KUNC, Kamil a kol. *Ekonomické dopady domácího násilí v ČR*. 1. vydání. Praha : proFem, 2012. 71 s. ISBN 978-80-904564-1-9.

LAVICKÝ, Petr a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné. Praktický komentář*. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer, a.s., 2015. 979 s. ISBN 978-80-7478-869-7.

MARTINKOVÁ, Milada; MACHÁČKOVÁ, Radka. *Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001. 143 s. Dostupný také z WWW: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/273.pdf>>. ISBN 80-86008-98-3.

MARVÁNOVÁ-VARGOVÁ, Branislava; POKORNÁ, Dana; TOUFAROVÁ, Marie. *Partnerské násilí*. 1. vydání. Praha : Linde, 2008. 159 s. ISBN 978-80-86131-76-4.

NOVOTNÝ, Oto; VANDUCHOVÁ, Marie; ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. 6. vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010. 584 s. ISBN 978-80-7357-509-0.

NOVOTNÝ, Oto; VOKOUN, Rudolf; ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. Zvláštní část. 6. vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010. 600 s. ISBN 978-80-7357-509-0.

RANGGER, Hansjörg. *Das österreichische Gewaltschutzgesetz. Die sicherheitspolizeilichen und sozialen Aspekte des Schutzes vor Gewalt in Familien*. Wien : LexisNexis, 2002. 304 s. ISBN 3-7007-2177-3.

SOPKOVÁ, Eva. *Piata žena: aspekty násilia páchného na ženách*. 1. vydání. Bratislava: Aspekt, 2001. Násilie páchané na ženách a jeho dôsledky. s. 18-29. ISBN 80-85549-28-X.

SPURNÝ, Joža. *Psychologie násilí: o psychologické podstatě násilí, jeho projevech a způsobech psychologické obrany proti němu*. Praha : Eurounion, 1996. 134 s. ISBN 80-85858-30-4.

STŘÍLKOVÁ, Patricie; FRYŠTÁK, Marek. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. 1. vydání. Ostrava : KEY Publishing, 2009. 91 s. ISBN 978-80-7418-020-0.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, 1920 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád II. § 157 až 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, 1844 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012. 2150 s. ISBN 978-80-7400-428-5.

ŠEDIVÁ, Marie. et al. *Metodický rámec interdisciplinární spolupráce na místní úrovni při řešení případů domácího násilí*. 1. vydání. Praha : Bílý kruh bezpečí, o. s., 2007. 54 s. ISBN 978-80-239-9449-0.

ŠEVČÍK, Drahomír; ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. 1. vydání. Praha : Portál, 2011. 186 s. ISBN 978-80-7367-690-2.

ŠMÍD, Ondřej; ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Rozvod manželství*. 1. vydání. Praha : Leges, 2013. 336 s. ISBN 978-80-87576-66-3.

ÚLEHLOVÁ, Dagmar a kol. *Problematika domácího násilí pro zdravotnické pracovníky*. 1. vydání. Brno : Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2009. 116 s. ISBN 978-80-7013-502-0.

VÁLKOVÁ, Helena; KUČHTA, Josef a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012. 664 s. ISBN 978-80-7400-429-2.

VOŇKOVÁ, Jiřina a kol. *Metodický rámec práce intervenčních center a podpora jejich vzniku*. 1. vydání. Praha : Bílý kruh bezpečí, 2007. 87 s. ISBN 978-80-239-9448-3.

VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha : proFem, 2008. 244 s. ISBN 978-80-903626-7-3.

VOŇKOVÁ, Jiřina; SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí z pohledu žen a dětí : právní stav k 1. 1. 2016*. 3. přepracované vydání. Praha : proFem, 2016. 253 s. ISBN 978-80-904564-5-7.

Odborné články

ČÍRTKOVÁ, Ludmila; PTÁČEK, Radek; ŽUKOV, Ilja. Aktuální otázky domácího násilí v soudně znalecké praxi. *Česká a slovenská psychiatrie*. 2010, roč. 106, č. 4, s. 234-238. ISSN 1212-0383.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Domácí násilí: fakta a paradoxy. *Sociální práce*. 2006, roč. 2006, č. 2, s. 54-67. Dostupný také z WWW: <http://www.socialniprace.cz/soubory/2006-2-090221133657.pdf>. ISSN 1213-6204.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Oběti domácího násilí. *Psychologie dnes*. 2001, roč. 7, č. 1, s. 14-16. ISSN 1212-9607.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Soužití s násilným partnerem. *Právo a rodina*. 2006, roč. 8, č. 10, s. 1-5. ISSN 1212-866X.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Soužití s násilným partnerem (2.). *Právo a rodina*. 2006, roč. 8, č. 11, s. 5-8. ISSN 1212-866X.

ČUHELOVÁ, Kateřina; ŠÍNOVÁ, Renáta. Ochrana proti domácímu násilí v kontextu harmonizace právní úpravy civilního procesu s rekodifikací soukromého práva. *Právní rozhledy*. 2013, roč. 21, č. 3, s. 104-110. ISSN 1210-6410.

HALFAROVÁ, Hana. Bezbranný mezi svými. *Psychologie dnes*. 2001, roč. 7, č. 11, s. 16-17. ISSN 1212-9607.

JELÍNEK, Jiří. Předběžná opatření v trestním řízení. *Bulletin advokacie*. 2013, č. 5, s. 27-30. ISSN 1210-6348.

JELÍNEK, Jiří; PELC, Vladimír. Zákon o obětech trestných činů - jeho nedostatky a možnosti řešení. *Bulletin advokacie*. 2015, č. 11, s. 19-23. ISSN 1210-6348.

KACAFÍRKOVÁ, Marcela. Domácí násilí. *Trestní právo*. 2002, roč. 7, č. 5, s. 12-16. ISSN 1211-2860.

SHERMAN, Lawrence, W.; BERK, Richard, A. The specific deterrent effects of arrest for domestic assault. *American sociological review*. 1984, roč. 49, č. 2, s. 261-272.

ŠEVČÍK, Drahomír. Oběti nenesou odpovědnost za násilí agresora. *Sociální práce*. 2006, roč. 2006, č. 2, s. 8-10. Dostupný také z WWW: <http://www.socialniprace.cz/soubory/2006-2-090221133657.pdf>. ISSN 1213-6204.

VARGOVÁ, Branislava. Svěřování dítěte do výchovy jednoho z rodičů v případech domácího násilí. *Právo a rodina*. 2006, roč. 8, č. 2, s. 9-11. ISSN 1212-866X.

ZIMMELOVÁ, Petra. Ekonomické násilí na seniorech. *Sociální práce*. 2006, roč. 2006, č. 2, s. 82-88. Dostupný také z WWW: <<http://www.socialniproce.cz/soubory/2006-2-090221133657.pdf>>. ISSN 1213-6204.

Soudní judikatura

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 3. 2009, č. j. 5 As 84/2008-81. [cit. 2015-05-27]. Dostupné z WWW: <http://www.nssoud.cz/files/SOUDNI_VYKON/2008/0084_5As_0800081A_prevedeno.pdf>

Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 12.3.2002 sp. zn. III. ÚS 394/01. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z WWW: <<http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=39683&pos=1&cnt=1&typ=result>>

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 19. 1. 2010 sp. zn. Pl.ÚS 16/09. [cit. 2016-05-24]. Dostupné z WWW: <<http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=64810&pos=1&cnt=1&typ=result>>

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 26. 6. 2008 sp. zn. III.ÚS 1285/08. [cit. 2016-06-23]. Dostupné z WWW: <<http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=59073&pos=1&cnt=1&typ=result>>

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 17. 12. 2013 sp. zn. 4 Tdo 1219/2013. [cit. 2016-06-15]. Dostupné z WWW: <http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/A1878813C37D48DAC1257C6E002517C0?openDocument&Highlight=0,>

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14. 1. 2009 sp. zn. 3 Tdo 1446/2008. [cit. 2016-06-23]. Dostupné z WWW: <http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/C3C4694D4A6D5AF4C1257A4E0064B47B?openDocument&Highlight=0,>

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. 10. 2008 sp. zn. 3 Tdo 1203/2008-I. [cit. 2016-06-23]. Dostupné z WWW: <http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/E18B13E800103036C1257A4E00653DB9?openDocument&Highlight=0,>

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 6. 2. 2008 sp. zn. 8 Tdo 105/2008. [cit. 2016-10-9]. Dostupné z WWW: <http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/88DE0C0EA4427570C1257A4E0064E953?openDocument&Highlight=0,>

Právní předpisy

Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 104 /2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti České republiky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy

Bundesgesetz zum Schutz vor Gewalt in der Familie (Gewaltschutzgesetz), BGBl. Nr. 759/1996, tj. Spolkový zákon o ochraně před násilím v rodině, Spolková sbírka zákonů č. 759, ročník 1996. Dostupný také z WWW:

<https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblPdf/1996_759_0/1996_759_0.pdf>.

Bundesgesetz, mit dem die Exekutionsordnung, die Zivilprozessordnung, das Außerstreitgesetz, das Gerichtliche Einbringungsgesetz 1962, das Strafgesetzbuch, die Strafprozessordnung 1975, das Strafvollzugsgesetz, das Tilgungsgesetz 1972, das Staatsanwaltschaftsgesetz, das Verbrechensofpergesetz, das Strafregistergesetz, das Sicherheitspolizeigesetz und das Allgemeine Bürgerliche Gesetzbuch geändert werden (Zweites Gewaltschutzgesetz – 2. GeSchG), BGBl. Nr. 40/2009, Spolková sbírka zákonů č. 40, ročník 2009. Dostupný také z WWW:

<https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblAuth/BGBLA_2009_I_40/BGBLA_2009_I_40.html>

Bundesgesetz über die Organisation der Sicherheitsverwaltung und die Ausübung der Sicherheitspolizei (Sicherheitspolizeigesetz - SPG), BGBl. Nr. 566/1991, in der Fassung späterer Gesetze, tj. zákon o bezpečnostní policii, Spolková sbírka zákonů č. 566, ročník 1991.

Gesetz vom 27. Mai 1896 über das Exekutions – und Sicherungsverfahren (Exekutionsordnung - EO), RGrBl Nr. 79/1896, in der Fassung späterer Gesetze, tj. exekuční zákon, Říšská sbírka zákonů č. 79, ročník 1896.

Internetové zdroje

www.domacinasili.cz

www.mpsv.cz

Ostatní

Doporučení Rady Evropy R (85) 4 o násilí v rodině ze dne 26.3.1985.

Doporučení Rady Evropy R (2002) 5 o ochraně žen vůči násilí ze dne 30.4.2002.

Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím [online]. Poslanecká sněmovna ČR, 2004. [cit. 2016-02-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=13401>>.

Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních [online]. Poslanecká sněmovna ČR, 2013. [cit. 2016-05-26]. Dostupné z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=146755>>.

Metodické doporučení MPSV č. 3/2010 k postupu orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případech domácího násilí. Dostupné z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/9466/metodika_3.pdf>.

Systém ochrany před domácím násilím v České republice, Rakousku, Itálii a Velké Británii. : Příklady dobré praxe a nabídka pomoci obětem násilí v rodině. 1. vydání. Praha : CSSP, 2014. 79 s. Dostupný také z WWW: <http://www.csspraha.cz/wcd/domaci-nasili/system_ochrany_pred_dn_v_cr_rakousku_italii_vb_2014.pdf>.

Úmluva Rady Evropy o prevenci a potírání násilí vůči ženám a domácího násilí. [online]. [cit. 2017-03-21]. Dostupné z WWW: <<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680462471>>.

Seznam příloh

Příloha č. 1 : Přehled počtu vykázaní v jednotlivých krajích v měsících roku 2016
a dále v jednotlivých letech od 1. 1. 2007 do 31. 12. 2016

Příloha č. 1

**Přehled počtu vykázaní v jednotlivých krajích v měsících roku 2016 a dále
v jednotlivých letech od 1.1.2007 do 31.12.2016**

PŘEHLED POČTU VYKÁZÁNÍ POLICIÍ ČR DLE KRAJŮ

KRAJ	Zpracoval Bílý kruh bezpečí ve spolupráci s APIC ČR - 11. 1. 2017												2016	celkem v jednotlivých letech											celkem
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2007-16	
Jihočeský	3	5	4	4	6	5	6	5	8	2	2	3	53	50	37	35	84	72	64	63	56	54	53	568	
Jihomoravský	15	15	9	9	12	8	8	8	3	6	9	15	117	82	72	82	87	118	150	128	118	124	117	1078	
Karlovarský	5	8	8	3	7	11	8	6	3	11	5	14	89	32	46	49	79	137	111	97	114	93	89	847	
Královéhradecký	8	3	3	9	1	1	3	8	4	7	7	3	57	34	22	16	44	45	52	41	35	32	57	378	
Liberecký	10	5	6	7	9	4	4	6	10	7	5	7	80	30	36	68	62	82	104	113	100	79	80	754	
Moravskoslezský	17	8	8	9	18	12	3	10	12	9	10	6	122	213	110	111	108	135	97	107	124	112	122	1239	
Olomoucký	7	8	12	7	8	5	9	10	7	5	8	9	95	44	35	43	61	112	100	94	87	109	95	780	
Pardubický	10	6	9	10	4	4	6	11	7	4	5	1	77	61	39	44	73	92	104	83	80	69	77	722	
Píseňský	4	2	4	0	4	2	1	1	2	1	4	1	26	16	22	14	27	23	30	39	42	31	26	270	
Hlavní město Praha	15	13	21	14	19	11	12	18	21	21	26	15	206	59	34	48	104	123	138	155	213	192	206	1272	
Středočeský	11	10	5	5	12	8	5	8	7	14	7	11	103	79	67	59	64	121	106	111	119	104	103	933	
Ústecký	14	17	16	20	12	17	16	15	13	7	15	19	181	81	87	134	133	202	204	156	137	163	181	1478	
Vysočina	6	5	1	2	1	3	4	7	8	4	8	6	55	32	26	39	51	42	43	73	74	77	55	512	
Zlínský	7	4	6	7	6	3	9	3	3	4	2	1	55	49	46	36	81	126	102	101	83	67	55	746	
CELKEM VYKÁZÁNÍ	132	109	112	106	119	94	94	116	108	102	113	111	1316	862	679	778	1058	1430	1405	1361	1382	1306	1316	11577	
z toho opakovaná	10	20	16	13	17	11	17	14	15	11	15	16													
tj. v %	8%	18%	14%	15%	14%	12%	18%	12%	14%	11%	14%	15%													

Od 1. 1. 2007 do 31. 12. 2016 celkem: 11 577

Od 1. 1. 2007 do 31. 12. 2016 celkem: 11 577

Zdroj: Přehled vykázaní v ČR za celý rok 2016. Dostupné z WWW:

<http://www.domacinasili.cz/files/index.php?id=78>

Název rigorózní práce

Kriminologické a trestněprávní aspekty domácího násilí

Criminological and criminal aspects of domestic violence

Abstrakt

Předložená rigorózní práce pojednává o nežádoucím společenském jevu – domácím násilí, které lze považovat za jednu z nejrozšířenějších a nejskrytějších forem násilí v naší společnosti. Cílem práce je, jak již napovídá samotný název, podat pokud možno ucelený obraz o problematice domácího násilí z hlediska jejích kriminologických a trestněprávních aspektů, tj. především shrnout současnou platnou a účinnou trestněprávní úpravu tohoto fenoménu, upozornit na její nedostatky a s ohledem na učiněné závěry navrhnout možná zlepšení.

Práce je kromě úvodu a závěru členěna do pěti kapitol, přičemž první z nich je věnována vymezení některých základních pojmů, jež s daným tématem bezprostředně souvisí. Zde je zejména přiblížen samotný pojem domácí násilí, jeho charakteristické znaky, příčiny, proč k tomuto sociálně-patologickému jevu dochází, formy a podoby, v nichž se vyskytuje, a fáze, v nichž probíhá. Nechybí zde ani vysvětlení pojmů násilná a ohrožená osoba, intervenční centrum či interdisciplinární spolupráce.

Následující kapitola, jež je jedním ze stěžejních úseků, se zabývá kriminologickými aspekty domácího násilí. Cílem této části práce je vymezení profilu pachatele a oběti domácího násilí včetně jejich typologií. V souvislosti s obětí je též okrajově zmíněna viktimologie, jakožto věda zabývající se obětí trestného činu, a pojmy s touto vědou související, tj. viktimnost a viktimizace. Rovněž je zde pojednáno o jednotlivých skupinách obětí, konkrétně ženách, mužích, dětech a seniorech, a to včetně poznatků z prováděných výzkumů násilí v České republice. Závěr této kapitoly je zaměřen na nežádoucí následky domácího násilí, a sice syndrom týrané osoby, Stockholmský syndrom a syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte.

Třetí kapitola je věnována právní úpravě v České republice, již zakotvil zákon na ochranu před domácím násilím, a to zejména jeho třem vzájemně provázaným pilířům, kdy v jednotlivých podkapitolách je podrobně pojednáno o institutu policejního vykázání násilné osoby, intervenčních centrech jakožto navazující sociální službě pro osoby ohrožené domácím násilím a o předběžném opatření ve věci ochrany proti domácímu násilí upraveném v zákoně o zvláštních řízeních soudních.

Ústřední částí rigorózní práce je kapitola čtvrtá zabývající se trestněprávními aspekty domácího násilí, jejímž cílem je podrobná analýza platné a účinné trestněprávní úpravy. V rámci hmotného práva jsou rozebírány stěžejní trestné činy, jako týrání osoby

žijící ve společném obydlí (§ 199 TrZ) a týrání svěřené osoby (§ 198 TrZ). Co se procesního práva týče, je práce zaměřena na úlohu orgánů činných v trestní řízení, dále na možnosti, které poskytují trestněprávní předpisy ohrožené osobě, a v neposlední řadě též na možnosti, jimiž lze násilné jednání pachatele omezit, tj. konkrétně na předběžná opatření zakotvená v trestním řádu.

Poslední kapitola byla věnována exkurzu do rakouské právní úpravy s cílem porovnat, nakolik se legislativa v této oblasti shoduje, či liší.

V závěru práce je kromě shrnutí obsaženo též zhodnocení aktuální právní úpravy včetně poukázání na některé nedostatky a navržení možných zlepšení.

Abstract

This rigorous thesis presents an undesirable social phenomenon - domestic violence, which can be considered one of the most widespread and most severe form of violence in our society. The aim of the rigorous thesis is, as the name itself suggests, to present as much comprehensive picture as possible of the issue of domestic violence in terms of its criminological and criminal law aspects, i.e. to summarize the current valid and effective criminal law regulation of this phenomenon, to point out its shortcomings and to suggest possible improvements according to conclusions.

In addition to the introduction and conclusion, the rigorous thesis is divided into five chapters; the first one is dedicated to the definition of some basic terms that are directly related to the topic. In particular, the term of domestic violence, its characteristics, the causes, why this sociopathological phenomenon occurs, the forms and appearances in which it occurs, and the phases are described. There is also an explanation of terms of a violent and threatened person, an intervention center or interdisciplinary cooperation.

The following chapter, which is one of the key sections, deals with criminological aspects of domestic violence. The aim of this part of the thesis is to define the profile of the offender and victim of domestic violence, including their typologies. Victimology, as a science dealing with crime victims, and related terms, such as victimity and victimization, are mentioned as well. It also deals with individual groups of victims, specifically women, men, children and the elderly, including the findings of conducted violence researches in the Czech Republic. The conclusion of this chapter focuses on the undesirable consequences of domestic violence, namely the battered person syndrome, the Stockholm syndrome, and the child abuse and neglect syndrome.

The third chapter deals with legislation in the Czech Republic, which is regulated by the law for protection against domestic violence, especially its three interconnected pillars, where in individual subchapters the institute of police reporting of the violent person, intervention centers as a follow-up social service for persons threatened by domestic violence and on the precautionary measures to protect against domestic violence, as laid down in the Act No. 292/2013 Coll., On special court proceedings, are dealt with in detail.

The main part of the rigorous thesis is the fourth chapter dealing with criminal aspects of domestic violence. Its aim is a detailed analysis of valid and effective criminal law. Within the substantive criminal law the crucial criminal acts, such as crime of battering a person living in the same dwelling (§ 199 of the Criminal Code), and the crime of battering the person in guardianship (§ 198 of the Criminal Code) are analyzed. As for the procedural criminal law, the thesis is focused on the role of the bodies involved in criminal proceedings, on possibilities offered by the criminal law to the person in danger and, last but not least, on possibilities, which can limit the perpetrator's actions, specifically on preliminary injunctions within the Criminal Procedure Code.

The last chapter was dedicated to an excursion into the Austrian legal regulation, in order to compare how much is the legislation in this area identical or different. At the end of the rigorous thesis, besides the summary, there is also an evaluation of the current legal regulation, including pointing out some shortcomings and proposing possible improvements.

Klíčová slova

domácí násilí

týrání osoby žijící ve společném obydlí

oběť

Keywords

domestic violence

crime of domestic violence

victim